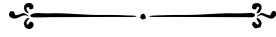
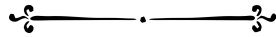

III
WALEZJUSZE

- 226 Filip VI
233 Jan II Dobry
279 Karol V Mądry
289 Karol VI Szalony
297 Henryk Angielski
301 Karol VII Zwycięski
308 Ludwik XI
313 Karol VIII
317 Ludwik XII
324 Franciszek I
336 Henryk II
348 Franciszek II
352 Karol IX
358 Henryk III

FILIP VI

1328-1350

Ojciec: KAROL DE VALOIS (← rozdział II, biogr. Filipa III Śmiałego)

Matka: MAŁGORZATA ANDEGAWEŃSKA (← tamże)

Rodzeństwo: (← tamże)

*

Zwany SZCZĘŚLIWYM, POBOŻNYM, a przez oponentów KRÓLEM ZNAJDKIEM, urodził się w 1293 jako najstarszy syn Karola Francuskiego, hrabiego Valois, oraz jego pierwszej żony. 20 maja 1314 został hrabią Andegawenii (Anjou) i Maine, a po śmierci ojca 16 grudnia 1325 odziedziczył hrabstwo Valois. Po śmierci Karola IV 1 lutego 1328, będąc jego najbliższym krewnym w linii męskiej, objął regencję do czasu narodzin pogrobowego dziecka króla. Ponieważ 1 kwietnia 1328 na świat przyszła dziewczynka, tego samego dnia Walezjusz został proklamowany królem Francji. W kwietniu tego roku na Wielkiej Radzie, zebranej w Saint-Germain-en-Laye, Filip zrzekł się praw sukcesyjnych do nawarskiego tronu, przekazując je córce Ludwika X, odtąd Joannie II. Koronacja Filipa VI odbyła się dnia 29 maja 1328 w katedrze Notre-Dame w Reims, a koronatorem był arcybiskup Wilhelm de Trie. W 1335 król uzyskał od Joanny II Nawarskiej Szampanię i Brie. 24 maja 1337 ogłosił konfiskatę Gujeny i pozostałych angielskich lenn we Francji.

Zmarł nocą z 22 na 23 sierpnia 1350 w klasztorze benedyktynów Notre-Dame w Coulombs nieopodal zamku Nogent-le-Roi (lub, co mniej prawdopodobne, w tymże zamku). Ciało króla znalazło spoczynek w bazylice w Saint-Denis pod Paryżem, serce złożono w klasztorze kartuzów w Bourfontaine-en-Valois, a trzewia u paryskich jakobinów.

Małżonki Filipa VI:

1. Poślubiona w końcu lipca 1313 na zamku w Fontainebleau:

JOANNA BURGUNDZKA

Zwana GARBATĄ (GARBATĄ ZŁĄ KRÓLOWĄ), była córką Roberta II, księcia Burgundii z bocznej linii Kapetyngów (wywodzącej się od króla Roberta II Pobożnego), i jego żony Agnieszki Francuskiej (← rozdział II, biogr. Ludwika IX Świętego). Urodziła się w latach 1293–94. 29 maja 1328 w katedrze Notre-Dame w Reims została ukoronowana wspólnie z mężem. Zmarła podczas epidemii dżumy 12 grudnia 1349 w pałacu hôtel de Nesle w Paryżu i spoczęła w królewskiej nekropolii w Saint-Denis. Być może jej zabalsamowane serce złożono w kościele klasztornym w Cîteaux, skąd później trafiło także do Saint-Denis.

2. Poślubiona 11 stycznia 1350 w Brie-Comte-Robert:

BLANKA NAWARSKA

Była ona najstarszym dzieckiem Filipa d'Évreux, pod imieniem Filipa III *de iure uxoris* króla Nawarry (← rozdział II, biogr. Filipa III Śmiałego), oraz jego żony Joanny II, królowej Nawarry (← rozdział II, biogr. Ludwika X Kłótnika). Urodziła się w 1330 i do chwili narodzin przyszłego Karola II Złego w 1332 była następczynią nawarskiego tronu. Przed zaślubinami z Filipem VI zaręczyła ją z Andrzejem de Viennois (zm. 1335), synem i dziedzicem delfina Humberta II, z Piotrem, infantem kastylijskim, przyszłym królem Piotrem I Okrutnym, oraz z najstarszym synem Filipa VI, Janem. Z uwagi na rychłą śmierć męża nigdy nie została ukoronowana na królową Francji, nigdy też nie wyszła powtórnie za mąż. Zmarła 5 października 1398 na zamku w Neaufles-Saint-Martin i spoczęła u boku Filipa VI.

Potomstwo Filipa VI:

Z pierwszego małżeństwa (1–9):

1 JAN II DOBRY (→ s. 233).

2 MARIA. Urodziła się w 1326, a 8 lipca 1332 (kiedy w Crèvecœur-en-Brie zawarto w jej imieniu kontrakt ślubny) została żoną JANA BRABANCKIEGO (ur. 24.11.1327, zm. 1335–36), syna Jana III

Triumfatora, księcia Brabancji, Lothier i Limburgii, potomka dynastii Louvain, oraz jego żony Marii, infantki nawarskiej (← rozdział II, biogr. Filipa III Śmiałego). Małżeństwo to okazało się krótkotrwałe i bezdzietne. Maria zmarła 22 września 1333 w Paryżu i spoczęła u paryskich kordelierów.

- 3 LUDWIK. Urodził się i zmarł 17 stycznia 1329 w zamku Vincennes pod Paryżem. Spoczął w paryskim klasztorze kordelierów.
- 4 LUDWIK. Urodził się 8 czerwca, a umarł już 23 czerwca 1330 i został pochowany w paryskim klasztorze kordelierów.
- 5 JAN. Urodził się 2 października 1333 i umarł tego samego dnia. Został pochowany w klasztorze dominikańskim w Poissy.
- 6 MARTWY SYN. Przyszedł na świat 28 maja 1335 w Maubuisson.
- 7 FILIP. Urodził się 1 lipca 1336 w zamku Vincennes pod Paryżem i od tej chwili był tytułowany hrabią Valois. 23 lutego 1343 Humbert II, delfin Viennois wyznaczył go swoim sukcesorem, lecz 7 czerwca 1344 cofnął nadanie, przekazując delfinat najstarszemu bratu Filipa, Janowi. Nieco wcześniej, 16 kwietnia 1344, Filip został mianowany księciem Orleanu, hrabią Beaumont-le-Roger i wicehrabią Breteuil. Joanna Sabaudzka, wdowa po księciu Bretanii Janie, uczyniła go sukcesorem Sabaudii, lecz 25 lutego 1347 Filip VI zrzekł się w imieniu syna praw do tego księstwa w zamian za zamki Milly i Bicêtre. 5 marca 1353 Orleańczyk przekazał Beaumont-le-Roger oraz Breteuil królowi Janowi II, otrzymując w zamian Beaumont-sur-Oise. Zmarł 1 września 1375 na zamku w Orleanie i znalazł spoczynek w katedrze św. Krzyża (Sainte-Croix) tamże.

Żoną Filipa Francuskiego, księcia Orleanu, została 8 stycznia 1344:

BLANKA FRANCUSKA (← rozdział II, biogr. Karola IV Pięknego). Małżeństwo to było bezdzietne.

Pozamałżeńscy synowie Filipa Francuskiego, księcia Orleanu (matki nie są znane):

- A BASTARD ORLEAŃSKI (IMIĘ NIEZNANE). Wychowywał się on w Bourges wraz ze swoim bratem stryjecznym, księciem Berry. Zmarł bezzennie ok. 1380 w zamku Thierry.

- B LUDWIK, BASTARD ORLEAŃSKI. Przeznaczony do stanu duchownego, był mnichem w Beauvais. W marcu 1391 został wybrany biskupem Poitiers. Legitymizowany 22 listopada 1392, w 1394 otrzymał godność biskupa Beauvais, a także tytuł hrabiego i para Francji. Zmarł 27 marca 1395 w Jerozolimie, skąd jego szczątki przewieziono do Francji i złożono w paryskiej Notre-Dame.
- 8 JOANNA. Urodziła się w listopadzie 1337 w zamku Vincennes pod Paryżem i zmarła w dniu narodzin.
- 9 SYN. Urodzony latem 1343 w zamku Vincennes pod Paryżem, umarł rychło.

Córka z drugiego małżeństwa:

- 1 JOANNA. Urodziła się jako pogrobowiec w maju 1351. Jak na owe czasy stosunkowo późno, bo w wieku dziewiętnastu lat (16.07.1370), została zaręczona z infantem aragońskim JANEM, późniejszym królem Aragonii Janem I, lecz do zaślubin nie doszło z uwagi na przedwczesną śmierć Joanny. Zmarła 16 września 1371 w Béziers i została pochowana w bazylice opactwa benedyktynów w Saint-Denis pod Paryżem.

Nieślubne potomstwo Filipa VI (1–2):

z nieznaną kobietą z Armagnac:

- 1 JAN D'ARMAGNAC. Zmarł po ojcu, a zatem po lecie 1350.
- z BEATRYCZE DE LA BERRUÈRE (ur. 1294, zm. 1348), która według XIX-wiecznego historyka Marcellina Boudeta była tożsą z Blanką Burgundzką, pierwszą żoną króla Karola IV Pięknego (= rozdział II), od 1314 więzioną pod zarzutem cudzołóstwa w zamku Galliard:
- 2 TOMASZ DE LA MARCHE zwany BIAŁYM (ALBUS). Na świat przyszedł w 1318. Poświęcił się karierze wojskowej, służył m.in. w armiach królów Cypru, Armenii oraz Neapolu. W listopadzie 1350 otrzymał od swojego przyrodniego brata, króla Jana II, herb oraz barwy La Marche, a w marcu 1353 został legitymizowany. Zmarł ok. września 1361. Nie wiadomo, czy założył rodzinę.

JAN II DOBRY

1350-1364

Ojciec: FILIP VI (← s. 228)

Matka: JOANNA BURGUNDZKA (← s. 230)

Rodzeństwo: (← biogr. Filipa VI)

✧

Przydomek Jana określał go jako dobrego (czytaj: honorowego) rycerza; utrwalił się po bitwie pod Poitiers (1356). Urodził się 26 kwietnia 1319 na zamku Gué-de-Mauny w Le Mans. W 1328 został następcą francuskiego tronu. 17 lutego 1332 Filip VI nadał mu tytuły księcia Normandii, hrabiego Andegawenii i Maine. 7 czerwca 1344 uzyskał od Humberta II, delfina Viennois, przyrzeczenie przekazania mu delfinatu, co nastąpiło w 1349. Między styczniem a 26 maja 1344 został hrabią Poitou, a od 11 września 1345 tytułował się księciem Gujenny. Po śmierci ojca 22 sierpnia 1350 wstąpił na tron Francji i 26 września w katedrze Notre-Dame w Reims został koronowany wspólnie z drugą żoną przez arcybiskupa Jana de Vienne. W 1354 w Guines zobowiązał się oddać królowi Anglii Edwardowi III jego francuskie lenna – niedotrzymanie warunków umowy przez Walezego było jedną z przyczyn najazdu wojsk angielskich; podczas walnej bitwy na polach Mauper-tuis koło Poitiers 19 września 1356 Jan II został wzięty do niewoli. W styczniu 1358 zrzekł się na rzecz Edwarda III Gujenny, Saintogne, Poitou, Limousin, Quercy, Rouergue i Bigorre, a rok później podpisał traktat londyński, który oddawał królowi Anglii ogromne połacie francuskich ziem (Turenia, Andegawenia, Maine i Normandia) – owe traktaty nie zostały jednak uznane przez francuskiego regenta, delfina Karola, oraz Stany Generalne. Odzyskał wolność na mocy podpisanego 8 maja 1360 w Brétigny

traktatu francusko-angielskiego, potwierdzającego utratę na rzecz Anglii Calais, Gujenny oraz tzw. Wielkiej Akwitanii (Gaskonii, Périgord, Poitou, Limousin i Rouergue); do Paryża powrócił 13 grudnia 1360. Po wygaśnięciu burgundzkiej linii Kapetyngów w 1361 przyłączył Burgundię do Korony; jako księżę burgundzki występuje w opracowaniach pod imieniem JANA I.

Na wieść o ucieczce z angielskiego więzienia młodszego syna, jednego z gwarantów traktatu z Brétigny, jesienią 1363 dobrowolnie oddał się ponownie w niewolę. Zmarł 8 kwietnia 1364 w zamku Hotel Savoy w Londynie. Zabalsamowane ciało i serce króla przewieziono do Francji i złożono odpowiednio w Saint-Denis oraz w paryskim kościele celestynów.

Małżonki Jana II:

1. Poślubiona 28 lipca 1332 w kościele Notre-Dame w Melun:

GUTA (BONA) LUKSEMBURSKA (CZESKA)

Inne wersje jej imienia to Juta, Jutta i Judyta; po zamążpójściu znana była pod francuską wersją imienia – Bona. Jej rodzicami byli Jan Luksemburski (Ślepy), król czeski, i jego pierwsza żona, księżniczka czeska Elżbieta, córka Wacława II, króla Czech i Polski. Urodziła się 20 maja 1315 na zamku w Pradze i krótko potem, w drugiej połowie 1315, została zaręczona z polskim królewiczem Kazimierzem, późniejszym Kazimierzem III Wielkim (zaręczyny zerwano w 1318, 1319 lub 1322). Nie doczekała wstąpienia małżonka na tron, zmarła podczas epidemii dżumy 3 lub 11 września 1349 w opactwie cysterek Notre-Dame-la-Royale w Maubuisson koło Pontoise i tam również znalazła spoczynek.

2. Poślubiona 9 lutego 1350 w zamku św. Gemmy (Sainte-Gemme) w Feucherolles:

JOANNA I Z OWERNII

Była ona córką Wilhelma XI, hrabiego Owernii i Boulogne, oraz poślubionej mu Małgorzaty d'Évreux (← rozdział II, biogr. Filipa III Śmiałego). Na świat przyszła 8 maja 1326 i po śmierci ojca dnia 6 sierpnia 1332 została jako JOANNA I hrabiną Owernii i Boulogne. W listopadzie 1338 w podparyskim zamku Vincennes wyszła za mąż za FILIPA BURGUNDZKIEGO zwanego MONSIEUR, pana

Salins od 1323, hrabiego palatyna Burgundii (tytularnie) i hrabiego Artois od 1330, od chwili zaślubin *de iure uxoris* hrabiego Owernii i Boulogne (ur. 10.11.1323, zm. wskutek upadku z konia podczas oblężenia zamku Aiguillon koło Agen 10.08.1346), syna Odon IV, księcia Burgundii z bocznej linii Kapetyngów, i poślubionej mu Joanny Francuskiej, hrabiny palatyna Burgundii (Joanna III) oraz hrabiny Artois (Joanna II) (← rozdział II, biogr. Filipa V Długiego); owocem mariażu było troje dzieci. Po przedwczesnej śmierci Filipa w 1346 objęła regencję w imieniu ich nieletniego syna. 26 września 1350 w katedrze Notre-Dame w Reims została u boku Jana II koronowana na królową Francji. Po uwięzieniu króla przez Anglików i objęciu regencji przez delfina wyjechała do Burgundii. Zmarła 29 września 1360 w zamku Arzilly (Argilly) de Vadans. Spoczęła w Saint-Denis, a jej zabalsamowane serce złożono u paryskich celestynów.

Mażeńskie dzieci Jana II Dobrego:

Potomstwo z pierwszego małżeństwa (1–11):

- 1 BLANKA. Urodziła się ona w 1336 i umarła w dzieciństwie.
- 2 KAROL V MĄDRY (→ s. 279).
- 3 KATARZYNA. Urodzona w 1338, zmarła w dzieciństwie.
- 4 LUDWIK I. Na świat przyszedł 23 lipca 1339 w zamku Vincennes pod Paryżem. W 1351 dziad desygnował go hrabią Poitiers, Andegawenii (Anjou) i Maine, a w październiku 1360 w Calais otrzymał od ojca godność księcia Andegawenii. Zgodnie z postanowieniami traktatu z Brétigny (8.05.1360) został przekazany Anglikom jako jeden z zakładników w zamian za uwolnienie ojca, lecz w październiku 1363 zbiegł z niewoli. W czerwcu 1364 Karol V mianował go porucznikiem (namieśnikiem) Langwedocji, 16 maja 1370 księciem Turenii, a w 1379 hrabią Roucy. 29 marca 1380 został adoptowany przez bezdzietną Joannę I, królową Neapolu (z andegaweńskiej linii Kapetyngów, wywodzącej się od Ludwika VIII Lwa); 29 czerwca 1380 uczyniła go ona swoim sukcesorem i mianowała księciem Kalabrii, co potwierdził papież Klemens VII edyktami z 21 lipca 1380 i 1 marca 1382. Będąc najbliższym męskim krewnym nieletniego Karola VI, 30 listopada 1380 objął

przysługujące mu z tego tytułu przywództwo rady regencyjnej. Po śmierci królowej neapolitańskiej Joanny I 22 maja lub lipca 1382 wszedł w posiadanie jej francuskich włości (Prowansja i Forcalquier), a 30 sierpnia 1383 przybrał tytuł króla Neapolu i Jerozolimy, nie zdołał jednak odbić tronu z rąk Karola III z Durazzo. Zmarł 20 września 1384 w zamku Biseglia koło Bari, skąd jego ciało przewieziono do Andegawenii i złożono w katedrze św. Maurycego w Angers.

Żoną Ludwika I Andegaweńskiego, tytularnego króla Neapolu, została latem 1360:

MARIA DE BLOIS, córka Karola z Blois (de Blois-Châtillon), *de iure uxoris* księcia Bretanii, hrabiego Penthièvre i pana Guise, oraz jego małżonki Joanny, księżnej Bretanii i hrabiny Penthièvre, córki Gwidona Bretońskiego, hrabiego Penthièvre. Urodziła się w 1343. Po śmierci męża kontynuowała w imieniu syna walkę o Neapol, posługiwała się także tytułem królewskim. 11 września 1385 otrzymała od swojego szwagra, księcia Jana de Berry, tytuł księżnej Tarentu. Zmarła 12 listopada 1404 na zamku w Angers i spoczęła u boku małżonka.

Dzieci Ludwika I Andegaweńskiego (A–C):

ANDEGAWENI (DE VALOIS-ANJOU, D'ANJOU)

- A MARIA. Urodziła się w październiku 1370, a zmarła przed 26 września 1383. Miejsce jej pochówku nie jest znane (katedra w Angers?).
- B LUDWIK II. Urodził się on 5 października 1377 na zamku w Angers. Po śmierci ojca 20 września 1384 został tytularnym królem Neapolu i Jerozolimy, księciem Andegawenii, hrabią Prowansji i Forcalquier (początkowo pod regencją matki); 1 listopada 1389 w katedrze Notre-Dame w Awinionie został ukoronowany na króla neapolitańskiego. W tym samym roku podjął wyprawę do Italii i w 1390 opanował Neapol, usuwając stamtąd ostatniego z kapetyńskiej linii Andegawenów, Władysława. W 1399 utracił tron na rzecz oponenta, który 19 maja 1411 pod Roccasecca zadał mu decydującą klęskę i zmusił do wycofania się za Alpy. W 1413 objął urząd przewodniczącego rady regencyjnej

Francji, należny mu jako najbliższemu krewnemu Karola VI po mieczu. W następnym roku, na wieść o śmierci Władysława Andegaweńskiego, ponownie wyprawił się do Neapolu, znów jednak poniósł fiasko. Zmarł 29 kwietnia 1417 na zamku w Angers i został pochowany w tamtejszej katedrze pw. św. Maurycego.

Żoną Ludwika II Andegaweńskiego była poślubiona 2 grudnia 1400 w Arles:

JOLANTA ARAGOŃSKA, córka Jana I zwanego Myśliwym, króla Aragonii, Walencji i Majorki oraz hrabiego Barcelony z dynastii barcelońskiej (Urgel), i jego drugiej żony Jolanty, córki Roberta I, księcia Baru. Urodziła się w 1384, może 11 sierpnia, przypuszczalnie na zamku w Saragossie. Po bezdziejnej śmierci starszej siostry w 1407, jako jedyny pozostały przy życiu potomek Jana I, wysunęła w imieniu starszego syna pretensje do ojcowskiego tronu, zajął go jednak jej stryj Marcin, późniejszy król Sycylii. Po rychłej śmierci tegoż w 1410 podjęła pretensje do Aragonii i Sycylii, lecz ostatecznie w 1412 uzyskał je infant kastyljski Ferdynand, po kądzieli wnuk dziada Jolanty; mimo to jej synowie nadal zgłaszali roszczenia do obu tronów. Owdowiawszy Jolanta objęła regencję w imieniu nieletniego starszego syna. 19 września 1419 nabyła baronie Lunel, Berre oraz Martigues. W latach 1424–28 odgrywała przy boku zięcia, króla Karola VII, znaczącą rolę na francuskim dworze. Zmarła 14 listopada 1442 w zamku Tucé-de-Saumur i spoczęła obok małżonka w Angers.

Dzieci Ludwika II Andegaweńskiego (I–VI):

- I LUDWIK III. Urodził się 25 września 1403 na zamku w Angers i do momentu akcesji posługiwał się tytułem księcia Guise; zwano go wówczas MONSIEUR DE GUISE. Od 1407 był wysuwany przez matkę jako dziedzic tronów Aragonii i Sycylii, a po śmierci ojca 29 kwietnia 1417 został księciem Andegawenii i hrabią Maine, hrabią Prowansji i Forcalquier, tytularnym królem Neapolu i Jerozolimy (początkowo pod regen-

cją matki). W lipcu 1419 wyprawił się do Włoch i 4 grudnia uzyskał od papieża Marcina V inwestyturę na królestwo neapolitańskie. W 1423 został adoptowany przez bezdzietną królową Neapolu Joannę II, która oficjalnie uczyniła go swoim sukcesorem i nadała tytuł księcia Kalabrii. Ponadto 21 października 1424 otrzymał od Karola VII księstwo Turenii. Zmarł na malarię 12 listopada 1434 w Cosenzie i tam spoczął.

Nie miał dzieci z poślubioną latem 1431 (kontrakt ślubny podpisano w dniach 31.03, 22.07 i 31.08.1431):

MAŁGORZATĄ SABAUDZKĄ, córką Amadeusza VIII, księcia Sabaudii, oraz poślubionej mu księżniczki burgundzkiej Marii (↓). Urodziła się 7 sierpnia 1420 na zamku w Morges. Po przedwczesnej śmierci Andegawczyka, 18 października 1445 w kościele św. Ducha w Heidelbergu wyszła za LUDWIKĄ IV ŁAGODNEGO, elektora Palatynatu Reńskiego od 1436 (ur. Heidelberg 1.01.1424, zm. Wormacja 13.08.1449), z którym miała syna, zaś jej trzecim mężem został 9 lipca lub 11 listopada 1453 w Stuttgarcie Ulryk V zwany Umiłowanym, hrabia Wirtembergii od 1419 (wraz z bratem), na Stuttgarcie od 1442 (ur. 1413, zm. Leonberg 1.09.1480), dwukrotny wdowiec i ojciec kilkorga dzieci; Małgorzata urodziła mu dalszych troje. Zmarła 30 września 1479 na zamku w Stuttgarcie i została pochowana w tamtejszej kolegiacie, stanowiącej nekropolię dynastii wirtemberskiej.

- II MARIA, małżonka KAROLA VII ZWYCIĘSKIEGO (→ jego biogr.).
- III CÓRKA (IMIĘ NIEZNANE). Urodziła się w 1406. W dzieciństwie została zaręczona z niezidentyfikowanym dotąd hrabią Genewy, do ich zaślubin najpewniej jednak nie doszło, zapewne z przyczyny przedwczesnej śmierci księżniczki.
- IV RENÉ (RENAT). Już u współczesnych zyskał przydomek DOBREGO KRÓLA. Urodził się 19 stycznia 1409 na

zamku w Angers. Po śmierci ojca w 1417 otrzymał od starszego brata Ludwika III hrabstwo Guise, dzięki zaś zabiegom matki 3 sierpnia 1419 został księciem Baru. Po śmierci teścia z początkiem 1431 odziedziczył Lotaryngię jako RENÉ I, jednocześnie jednak roszczenia do księstwa wysunął Antoni de Vaudémont, najbliższy po mieczu krewny zmarłego. Po bitwie pod Bulgnéville 2 lipca 1431 René dostał się do niewoli sprzymierzonego z Antonim księcia Burgundii Filipa i był przez niego więziony w Dijon do 1437 (z przerwą w latach 1432–34). 13 lutego 1433 zawarł ugodę z hrabią Vaudémont, a dnia 24 kwietnia 1434 cesarski sąd w Bazylei potwierdził jego prawa sukcesyjne do Lotaryngii. Jesienią 1434, po bezpotomnej śmierci starszego brata, został księciem Andegawenii, hrabią Maine, Prowansji i Forcalquier oraz księciem Kalabrii – dziedzicem tronu neapolitańskiego. Po śmierci królowej neapolitańskiej Joanny II (2.02.1435), która krótko przedtem adoptowała go, przyjął tytuł króla Neapolu i Jerozolimy. Uwolniony z burgundzkiej niewoli, wyprawił się do Italii i 19 lub 22 maja 1438 wkroczył do Neapolu. Do 1442 utracił tron na rzecz Alfonsa Aragońskiego i latem tego roku musiał uchodzić do Francji. Rezydował odtąd przeważnie w Prowansji, rządy nad Lotaryngią powierzając jednemu żyjącemu synowi, Janowi; w 1445 mianował go porucznikiem generalnym (namiestnikiem) Lotaryngii, a 26 marca 1453 przekazał lotaryńską mitrę. Od śmierci matki był spadkobiercą jej aragońskich roszczeń; 30 lipca 1466 przyjął koronę Aragonii, zaproponowaną przez zbuntowanych katalońskich baronów. Mimo początkowych sukcesów, wojska andegawieńskie dowodzone przez Jana zostały zmuszone do odwrotu, a w grudniu 1470 syn René niespodziewanie zmarł. Po przedwczesnej śmierci jedynego wnuka, Mikołaja (22.07.1474), wyznaczył sukcesorem swoich posiadłości (za wyjątkiem Lotaryngii, która na

mocy wcześniejszych umów przypadła potomkom Antoniego de Vaudémont) bratanka, Karola, hrabiego Maine i Guise. Zmarł 10 sierpnia 1480 na zamku w Aix-en-Provence i znalazł spoczynek u boku żony Izabeli oraz przodków z linii andegaweńskiej w katedrze św. Maurycego w Angers. Serce Dobrego Króla złożono w kaplicy pw. św. Bernardyna w kościele klasztorным kordelierów (franciszkanów) w Angers. Pierwszą małżonką René Andegaweńskiego została 24 października 1420 w Nancy:

IZABELA LOTARYŃSKA, córka oraz dziedziczka Karola II (I) Śmiałego, księcia Lotaryngii z dynastii Châtenois, i poślubionej mu Małgorzaty, córki Ruprechta, elektora Palatynatu Reńskiego, króla rzymsko-niemieckiego. Urodziła się ok. 1400. W okresie od śmierci królowej neapolitańskiej Joanny II (luty 1435) do czasu przybycia René (maj 1438) władała Neapolem w jego imieniu, broniąc stolicy królestwa przed Alfonsem V Aragońskim; latem 1442 małżonkowie musieli jednak wycofać się z Italii. Izabela zmarła po długiej chorobie 28 lutego 1453 na zamku w Angers i została pochowana w katedrze św. Maurycego tamże.

Drugą żoną René Andegaweńskiego, króla Neapolu, została 10 września 1454 w kościele klasztorным opactwa benedyktynów św. Mikołaja w Angers:

JOANNA DE LAVAL. Jej ojcem był Gwido XIV, hrabia Laval i wicehrabia Rennes, matką zaś jego żona Izabela, córka Jana V Mądrego, księcia Bretanii, oraz Joanny Francuskiej (→ biogr. Karola VI Szalonego). Urodziła się 10 listopada 1433 w Auray. Po śmierci męża otrzymała tytułem oprawy wdowiej Baux, które 18 lutego 1475 wymieniła na Berre. Zmarła 19 grudnia 1498 w zamku Beaufort-en-Vallée. Została pochowana obok René w katedrze w Angers, a jej serce złożono obok urny z jego sercem u kordelierów w Angers.

Potomstwo René Andegaweńskiego:

Dzieci z pierwszego małżeństwa (a–i):

- a JAN. Urodził się 2 sierpnia 1424 lub 1426 na zamku w Nancy i odtąd jako sukcesora lotaryńskiej mitry tytułowano go markizem Pont-à-Mousson. W latach 1432–34 był wraz z młodszym bratem Ludwikiem zakładnikiem księcia Burgundii. W 1437 uczestniczył w wyprawie ojca po koronę Neapolu i otrzymał od niego tytuł księcia Kalabrii, należny następcy neapolitańskiego tronu. 1 lipca 1445 został mianowany porucznikiem generalnym Lotaryngii i Baru, 21 listopada 1445 otrzymał tytuł markiza Pont-à-Mousson, zaś po abdykacji ojca dnia 26 marca 1453 wstąpił na tron lotaryński (JAN II). W imieniu ojca dochodził praw Andegawenów do tronów Neapolu i Sycylii (do końca życia posługiwał się tytułem księcia Kalabrii, przynależnym następcy neapolitańskiej korony); 7 lipca 1460 pod Sarno pokonał armię króla Ferrante I, lecz 18 czerwca 1462 z kolei Aragończyk zadał mu klęskę pod Apulią. W 1466 przeciwnicy Ferrante zaoferowali tron ojcu Jana, który w 1467 nadał synowi tytuł księcia Gerony, przysługujący dziedzicowi tronu Aragonii. Po początkowych sukcesach i zajęciu Barcelony, książę niespodziewanie jednak zaniemógł i zmarł 16 grudnia 1470. Pochowano go w katedrze barcelońskiej.

Żoną Jana Kalabryjskiego, księcia Lotaryngii, została w 1444 w Châlons-sur-Marne:

MARIA DE BOURBON, córka Karola I de Bourbon, księcia Bourbonnais (→ aneks I).

Mażeńskie dzieci Jana Kalabryjskiego (i–iv):

- i–iii IZABELA, RENÉ (RENAT) i MARIA. Urodzone odpowiednio w 1445, 1446 i 1447, wszystkie pomarły w dzieciństwie.
- iv MIKOŁAJ. Urodzony między 1 a 7 lipca 1448 na zamku w Nancy, nosił od tej chwili tytuł mar-

kiza Pont-à-Mousson (następcy tronu Lotaryngii). Od 1467 sprawował na czas nieobecności ojca rządu w księstwie lotaryńskim, zaś po śmierci Jana w grudniu 1470 został księciem Lotaryngii i Baru, jak również tytularnym księciem Kalabrii i Gerony (następcą tronów Neapolu i Sycylii oraz Aragonii). 7 sierpnia 1471 dokonał uroczystego wjazdu do swojej lotaryńskiej stolicy, Nancy, i w tym samym roku został zaręczony z ANNA FRANCUSKĄ, córką Ludwika XI, do zaślubin jednak nie doszło z uwagi na przedwczesną śmierć Mikołaja. Nastąpiła ona 27 lipca 1473 w miejscu jego narodzin na zamku w Nancy. Spoczął w kościele św. Jerzego w Nancy.

Nieślubne dzieci Jana Kalabryjskiego (i–iv):
z nieznanymi kobietami:

- i JAN, BASTARD KALABRYJSKI (DE CALABRE). Po śmierci ojca w listopadzie 1471 został mianowany porucznikiem generalnym andegaweńskich wojsk w Aragonii, lecz niebawem musiał wycofać się za Pireneje. 4 września 1478 w Tarascon dziad ojczyzny nadał mu tytuł hrabiego Briey, a od 30 października 1486 kuzyn Jana, René II, książę Lotaryngii mianował go tytularnym porucznikiem generalnym Neapolu i Sycylii. Zmarł 4 marca 1505 na zamku w Nancy i spoczął w tamtejszym kościele św. Jerzego. Bezzenny, miał nieślubnego syna.
- ii AUBERT, BASTARD KALABRYJSKI (DE CALABRE). Pan na Essey. Z nieznaną żoną dochował się córki.
- iii BASTARDA KALABRYJSKA. Jej mężem został JAN D'ECOSSE (SZKOCKI), być może tożsamy z JANEM STEWARTEM, panem Sticks i Ballechin (ur. 1445–60, zm. 21.09.1523), bastardem króla Szkocji Jakuba II.
- iv JOANNA, BASTARDA KALABRYJSKA (D'ABANCOURT). Poślubiła ona ACHILLES, BASTARDA DE BEAUVAU, wielkiego ochmistrza dworu lotaryńskiego, bastarda Jana IV, pana Beauvau.

- b LUDWIK. Urodził się 16 października 1427 na zamku w Nancy. Nosił tytuł markiza Pont-à-Mousson. W latach 1432–34 wraz ze starszym bratem Janem był zakładnikiem księcia Burgundii, Filipa III Dobrego (s. 248). W latach 1439–41 pełnił z ramienia ojca godność porucznika generalnego Lotaryngii. Zmarł w 1444 (po 22 maja) i spoczął w kościele klasztornym antonitów w Pont-à-Mousson.
- c MIKOŁAJ. Urodził się 2 listopada 1428 na zamku w Bar-le-Duc; bliźniak Jolanty. Zmarł dzieckiem.
- d JOLANTA. Urodziła się 2 listopada 1428 na zamku w Bar-le-Duc jako bliźniaczka Mikołaja. Na mocy porozumienia rodzinnego zawartego 13 lutego 1434 przez jej ojca z Antonim de Vaudémont została uznana dziedziczką Lotaryngii oraz Baru. W 1445 w Nancy została wydana za FRYDERYKA (FERRY'EGO) DE VAUDÉMONT, pana Lambesc, Suse i Verbenne od 1453, w 1456 mianowanego gubernatorem księstwa Baru, od 1458 hrabiego Vaudémont, dowódcę wojsk andegaweńskich w Italii (ur. 1417, zm. Joinville 31.08.1470), syna wspomnianego wyżej Antoniego, hrabiego Vaudémont oraz *de iure uxoris* hrabiego Aumale, pretendenta do tronu Lotaryngii, potomka bocznej linii lotaryńskiej dynastii Châtenois, oraz jego żony Marii d'Harcourt, hrabiny Aumale, córki Marii d'Alençon (← rozdział II, biogr. Filipa III Śmiałego). Mieli kilkoro dzieci; jedna z córek, Joanna, poślubiła Karola Andegaweńskiego, hrabiego Maine i Guise, bratanka i dziedzica króla René Dobrego (↓), inna córka, Małgorzata, została żoną René, księcia Alençon (← rozdział II, biogr. Filipa III Śmiałego). Od śmierci ojca w 1480 Jolanta tytułowała się królową Neapolu, Sycylii, Aragonii oraz Jerozolimy. Zmarła 23 lutego 1484 na zamku w Nancy i została pochowana w kościele św. Wawrzyńca w Joinville.

- e MAŁGORZATA, żona HENRYKA ANGIELSKIEGO (→ jego biogr.).
- f KAROL. Hrabia Guise, urodził się w 1431 i zmarł rok później. Spoczął zapewne w katedrze w Angers.
- g IZABELA. Zmarła w dzieciństwie.
- h RENÉ. Zmarł w dzieciństwie.
- i ANNA. Urodzona w 1437, umarła w dzieciństwie i spoczęła w opactwie św. Wiktora w Gardanne.

Nieślubne dzieci René Andegaweńskiego (a–d):

z nieznanymi kobietami:

- a BLANKA D'ANJOU, BASTARDA ANDEGAWEŃSKA. Urodziła się ok. 1438, a ok. 1465 została z nadania ojca panią Mirabeau, co potwierdzono w 1467. 20 listopada 1467 (data zawarcia kontraktu ślubnego) wyszła za BERTRANDA DE BEAUVAU, barona Précigné, doradcę i szambelana Karola VII, Ludwika XI, a później René Andegaweńskiego (ur. ok. 1400, zm. Angers 30.09.1474), syna Jana III de Beauvau, pana Précigné, oraz poślubionej mu Joanny de Tigné. Był on wcześniej trzykrotnie żonaty i miał już potomstwo; Blanka urodziła mu kilkoro dalszych dzieci. Zmarła 16 kwietnia 1470 lub 17 kwietnia 1471 w Aix-en-Provence i znalazła spoczynek w tamtejszym kościele karmelitów.
- b JAN D'ANJOU, BASTARD ANDEGAWEŃSKI. 17 października 1473 otrzymał od ojca lotaryński tytuł markiza Pont-à-Mousson, prowansalskie seniorie Cannat i Saint-Remy, oraz zamek i seniorię l'Avantgarde w Lotaryngii (w 1485 utracił lotaryńskie włości i tytuły, a formalnie zrzekł się ich w 1507). W 1474 został legitymizowany przez ojca. Zmarł 25 maja 1536 w Nancy, gdzie spoczął w klasztorze kordelierów.

Jego żoną została ok. 15 października 1500:

MAŁGORZATA DE GLANDÈVES, córka Rajmunda de Glandèves, pana na Faucon, wielkiego senesza Prowansji, gubernatora Delfinatu oraz francuskiego ambasadora w Hiszpanii, i jego żony Baptistyny de Forbin. Nie zachowały się żadne daty.

- Dzieci Jana d'Anjou, Bastarda Andegaweńskiego (i– iii):
- i KATARZYNA MAŁGORZATA D'ANJOU (zm. 1589), pani na Saint-Cannat oraz Saint-Remy. Poślubiła FRANCISZKA DE FORBIN, pana na Solliès, Luc i Peyruis (zm. 1572).
 - ii FRANCISZKA D'ANJOU, umarła niezamężnie po 1524.
 - iii BLANKA D'ANJOU, mniszka w Pont-à-Mousson.
- c MAGDALENA D'ANJOU, BASTARDA ANDEGAWEŃSKA, hrabina Montferrand. Ok. 11 września 1496 wyszła za mąż za LUDWIKA JANA DE BELLENVES, szambelana Karola VII.
- d (?) FRANCISZKA D'ANJOU. Być może mylona ze swoją bratanicą (powyżej).
- V JOLANTA. Na świat przyszła 13 sierpnia 1412 w Arles. 20 sierpnia 1431 w zamku Amboise poślubiła FRANCISZKA, hrabiego Montfort – następcę bretońskiego tronu, od 1442 FRANCISZKA I księcia Bretanii oraz tytularnego earla Richmond (ur. Vannes 11.05.1414, zm. zamek l'Hermine 17.07.1450), który był z nią spokrewniony zarówno przez ojca, Jana V (VI) Mądrego, księcia Bretanii, hrabiego Montfort i tytularnego earla Richmond, potomka bocznej linii Kapetyngów (dynastii z Dreux, wywodzącej się od Ludwika VI Grubego) i zarazem syna Joanny, infantki nawarskiej (← rozdział II, biogr. Filipa III Śmiałego), jak i poprzez matkę, Joannę Francuską (→ biogr. Karola VI Szalonego). Dochowali się rychło zmarłego syna. Jolanta zakończyła życie 17 lipca 1440 w zameczku Plaisance koło Vannes i została pochowana w katedrze św. Maurycego w Angers. Owdowiały Franciszek I ożenił się następnie z Izabelą, córką króla szkockiego Jakuba I, która urodziła mu dwoje dzieci.
- VI KAROL. Urodził się on 14 października 1414 na zamku w Montils-lès-Tours. Jego starszy brat Ludwik III powierzył mu urząd porucznika generalnego Prowansji (1417), a nieco później uczynił gubernatorem tego hrabstwa. W lipcu 1425 otrzymał tytuł hrabiego Mortain. Od 1430 był generalnym porucznikiem An-

degawenii i Maine, od 1435 Limousin, a od 1438 – Saintonge. W latach 30. zasiadał w radzie Karola VII, rychło zajmując miejsce jednego z najbliższych doradców króla. 29 stycznia 1435 uzyskał od niego urząd gubernatora i kapitana Paryża, a 5 lipca 1440 został gubernatorem Langwedocji i Gujeny. W lutym 1443 otrzymał hrabstwo Gien, a 5 lipca 1444 został *de iure uxoris* hrabią Guise. Od 7 kwietnia 1445 tytułował się hrabią Maine, które to hrabstwo objął w 1448 po wycofaniu się wojsk angielskich. Pod Montlehéry 14 lipca 1465 dowodził tylną strażą wojsk Ludwika XI, zdradził jednak króla, nakazując podległym sobie oddziałom odwrót. W 1466 otrzymał dymisję z piastowanych stanowisk. Zmarł 10 kwietnia 1473 w Neuvy-le-Roi i spoczął w katedrze św. Juliana w Le Mans.

Wedle XVII-wiecznego francuskiego historyka i genealoga, ojca Anzelma (Piotra de Guibours), małżonką Karola była poślubiona w 1434 CABELLA RUFFO, hrabina Sessa, z którą miał zmarłego w dzieciństwie syna JANA LUDWIKA MARYNA. Milczą o nich pozostałe znane mi opracowania.

Żoną Karola Andegaweńskiego, hrabiego Maine, została w maju 1444 w Angers:

IZABELA LUKSEMBURSKA, córka Piotra Luksemburskiego, hrabiego Saint-Pol, i jego żony Małgorzaty, córki Franciszka del Balzo, księcia Andrii. Zmarła w/po 1472.

Dzieci małżeńskie Karola Andegaweńskiego, hrabiego Maine (a–b):

- a KAROL. Urodził się najwcześniej w końcu roku 1444. W 1473 objął po ojcu hrabstwa Maine, Guise, Mortain i Gien, a 9 października 1473 został wicehrabią Martigues. Adoptowany 22 lipca 1474 przez stryja, Dobrego Króla René (s. 230), który wyznaczył go dziedzicem swoich posiadłości (za wyjątkiem Lotaryngii i Baru), nosił neapolitański tytuł księcia Kalabrii. Po śmierci René w 1480 został księciem

Andegawenii, hrabią Prowansji i Forcalquier oraz tytularnym królem Neapolu, Sycylii, Aragonii i Jerozolimy. Beżenny i bezdzietny, swoim spadkobiercą uczynił Ludwika XI. Zmarł 11 grudnia 1481 w Marsylii, spoczął w katedrze Zbawiciela w Aix-en-Provence.

Jego żoną została po 21 stycznia 1474:

JOANNA DE VAUDÉMONT, córka Fryderyka, hrabiego Vaudémont, i poślubionej mu Jolanty Andegaweńskiej (†). Urodziła się w 1458, zmarła zaś 25 stycznia 1480 na zamku w Aix-en-Provence i spoczęła w kościele św. Jakuba tamże.

Małżeństwo to pozostało bezdzietne.

- b LUDWIKA. Urodziła się w 1445, a 12 czerwca 1462 (zawarcie kontraktu ślubnego w Poitiers) została żoną JAKUBA D'ARMAGNAC, księcia Nemours oraz hrabiego Castres, Pardiac i Beaufort od 1462 (ur. zapewne 1437, stracony w Paryżu 4.08.1477), syna Bernarda d'Armagnac, hrabiego Pardiac, wicehrabiego Carlat i Murat, którego matką była Bona de Berry (↓), oraz poślubionej mu Eleonory de Bourbon (→ aneks II). Spośród ich dzieci najmłodsza córka Katarzyna d'Armagnac poślubiła Jana II de Bourbon, księcia Bourbonnais (→ aneks I). Ludwika Andegaweńska zmarła w 1470 w Carlat.

Nieślubne potomstwo Karola Andegaweńskiego, hrabiego Maine (a–c):

z nieznanymi kobietami:

- a LUDWIK D'ANJOU, BASTARD DU MAINE. Został legitymizowany w maju 1468. 10 marca 1465 ojciec nadał mu seniorię i baronię Mézières, a także włości Sainte-Neomoye, Prée, Senesches i Vilaines-la-Iuhez (10.08.1473 nadanie potwierdził przyrodni brat Ludwika, Karol Andegaweński). Był seneszalem Maine, a od 1482 pełnił urząd doradcy i szambelana Karola VIII. Zmarł między 19 marca a 30 kwietnia lub w maju 1489.

26 listopada 1474 ożenił się z ANNA DE LA TREMOILLE, córką Ludwika I, pana na La Tremoille, wicehrabiego Thouars i księcia Talmont, i jego żony Małgorzaty, córki Ludwika d'Amboise, wicehrabiego Thouars. Po śmierci Bastarda d'Anjou dwukrotnie jeszcze wychodziła za mąż.

Linia potomków Bastarda du Maine wygasła z końcem XVI w.

- b JAN D'ANJOU, BASTARD DU MAINE, pan Charroux. 23 kwietnia 1493 pojął za żonę FRANCISZKĘ DE BLANCHEFORT (zm. po 09.1498), córkę Jana de Blanchefort, pana Saint-Clément i burmistrza Bordeaux, i jego żony Andrée de Noroy. Po bezpotomnej śmierci Bastarda du Maine (data nie jest znana) wyszła ona za Jakuba Girard-Bazoges, pana na Pazy.
- c MARIA D'ANJOU, BASTARDA DU MAINE. Zapewne to ona po 9 września 1456 została żoną TOMASZA DE COURTENAY, earla Devon od 1458 (ur. 1432, stracony w Yorku 3.04.1461), syna Tomasza de Courtenay, earla Devon, i poślubionej mu Małgorzaty, córki Jana Beauforta, markiza Somerset; mogła ona być identyczna ze wzmiankowaną w źródłach „hrabiną Devonshire”, schwytaną wraz z królową Małgorzatą Andegaweńską (→ biogr. Henryka Angielskiego) po bitwie pod Tewkesbury w 1471.
- C KAROL. Urodził się w 1380. Hrabia Roussillon, Maine, Etampes i Gien oraz tytularny książę Tarentu i Kalabrii, został adoptowany przez Wilhelma Rogera, hrabiego Beaufort, który scedował na niego swoje ziemie. 13 czerwca 1397 zaręczono go z córką Tomasza di San Severino, księcia Venosa, lecz do ślubu ostatecznie nie doszło. Zmarł 17 maja 1404 w Angers.
- 5 JAN WSPANIAŁY. Przydomek zawdzięczał zamiłowaniu do przepychu, wyrafinowanemu gustowi i hojnemu mecenatowi. Urodził się 30 listopada 1340 na zamku w Vincennes pod Paryżem. W czerwcu 1357 otrzymał tytuł hrabiego Poitiers, a rok później został porucznikiem generalnym Berry, Owernii, Langwedocji, Périgord oraz Poitou. W październiku 1360 ojciec kreował go księciem Berry i Owernii (3 marca 1375 nadanie to zatwierdził Karol V, a w grudniu 1380 Karol VI).

W tym samym roku, na mocy pokoju z Brétigny z 25 maja 1360, został oddany jako zakładnik na dwór angielski, gdzie przebywał przez następnych dziewięć lat. Ok. 1372 wszedł w posiadanie hrabstwa Angoulême, które w 1374 przekazał francuskiej Koronie. 30 maja 1380 jego starszy brat Ludwik I Andegaweński oddał mu księstwo Tarentu (11.09.1385 Jan wymienił je z wdową po bracie na hrabstwa Etampes i Gien). Od śmierci Karola V (1380) wspólnie z Ludwikiem I Andegaweńskim oraz młodszym bratem, Filipem II Burgundzkiem, sprawował regencję w imieniu nieletniego Karola VI; 19 listopada 1380 został z królewskiej nominacji gubernatorem Langwedocji i Gujenny. Regencja dobiegła końca w 1388, lecz cztery lata później młody król popadł w obłęd i władza na powrót trafiła w ręce jego stryjów. W 1394 Berry został z tytułu praw drugiej małżonki hrabią Owernii i Boulogne, a w 1401 hrabią Montpensier. Rok później król, w jednej z coraz radszych chwil jasności umysłu, odsunął stryjów od władzy i ustanowił regentem własnego brata Ludwika, księcia Orleanu; 21 sierpnia 1405 Jan został przezeń mianowany gubernatorem Paryża. Po zamordowaniu Orleńczyka w 1407 przystąpił do frakcji armaniackiej i w 1410 stanął na jej czele. Zmarł 15 czerwca 1416 w swoim paryskim pałacu hôtel de Nesle i znalazł spoczynek w ufundowanej przez siebie kaplicy Sainte-Chapelle w Bourges.

Pierwszą żoną Jana Francuskiego, księcia Berry, została 17 października 1360 w Rodez:

JOANNA D'ARMAGNAC, córka Jana I, hrabiego Armagnac i Rodez, oraz jego drugiej żony Beatrycze de Clermont (→ aneks I). Urodziła się ok. 1346, a zmarła w marcu 1387.

Drugą żoną Jana Francuskiego, księcia Berry, została 5 czerwca 1390 w Riom:

JOANNA II Z OWERNII. Jej rodzicami byli Jan II, hrabia Owernii i Boulogne, oraz poślubiona mu Eleonora, córka Piotra Rajmunda II, hrabiego Comminges. Urodziła się w 1378 i w 1394 odziedziczyła po ojcu tytuły hrabiny Owernii i Boulogne. Po śmierci Jana, 16 listopada 1416 w Aigueperse-en-Auvergne

wyszła za JERZEGO DE LA TRÉMOILLE, pana Trémoille i Sully, *de iure uxoris* hrabiego Owernii i Boulogne od 1394, hrabiego Guines od 1398, wielkiego szambelana Francji od 1428 (ur. ok. 1380–85, zm. zamek Sully 6.05.1446), syna Gwidona VI de La Trémoille i Marii de Sully. Zmarła bezdzietnie przed 6 lutego 1423 (ok. 1424) i spoczęła obok księcia Jana w Bourges.

Potomstwo Jana Francuskiego, księcia Berry:

LINIA Z BERRY (DE BERRY)

Dzieci z pierwszego małżeństwa (A–E):

A KAROL. Urodził się on w 1362. Tytułowany hrabią Montpensier, w lutym 1380 został pasowany na rycerza. Zmarł bezdzietnie przed 1383, zapewne w 1382.

Żoną Karola de Berry, hrabiego Montpensier, została ok. 1381:

MARIA DE SULLY, córka Ludwika, pana Sully, i poślubionej mu Izabeli de Craon, pani Craon, Sainte-Maure, Nouatre, Pressigny i Verneuil, córki Maurycego VII de Craon, pana Sainte-Maure i Marcillac. Urodziła się zapewne z początkiem lat 60. XIV w. W 1382 odziedziczyła po ojcu seniorię Sully. W tymże roku, owdowiawszy po śmierci Berry'ego, poślubiła GWIDONA VI DE LA TRÉMOILLE, hrabiego Guines (zm. Rhodes 1398). Śmierć matki w 1394 uczyniła ją panią Craon. 27 stycznia 1400 wyszła za KAROLA I, pana Albret i hrabiego Dreux od 1401, konetabla Francji (poległ pod Azincourt 25.10.1415), syna Arnolda Amaneusza VIII d'Albret oraz Małgorzaty de Bourbon (→ aneks I). Urodziła mu troje dzieci. Data śmierci Marii de Sully nie jest znana, lecz miało to miejsce najwcześniej w 1407, kiedy dała życie swemu najmłodszemu znanemu potomkowi.

B BONA. Urodziła się zapewne w 1362 lub 1365. 18 stycznia 1377 w paryskim pałacu hôtel Saint-Pol poślubiła AMADEUSZA VII CZERWONEGO HRABIEGO, hrabiego Sabaudii od 1383, hrabiego Ventimiglia i pana Nicei od 1388 (ur. zamek Chambéry 24.02.1360, zm. zamek Ripaille 1.11.1391), syna Amadeusza VI Zielonego Hrabiego oraz jego żony Bony de Bourbon (→ aneks I). Spośród ich trojga dzieci

syn Amadeusz VIII ożenił się z księżniczką burgundzką Marią (↓). Przedwczesna śmierć małżonka Bony, który regentką nieletniego syna wyznaczył własną matkę, zapoczątkowała w Sabaudii walkę o władzę między imienniczkami. Porozumienie osiągnięto 4 maja 1393 i na jego mocy wdowa po Amadeuszu VI przekazała synowej regencję oraz dobra Faucigny. 2 grudnia 1393 Bona poślubiła BERNARDA VII, hrabiego Armagnac, Rodez i Fézensac od 1391, wicehrabiego Murat od ok. 1413, konetabla Francji od 1415, przywódcę stronnictwa Armaniaków (ur. 1364, zamordowany 12.06.1418 w Paryżu), którego rodzicami byli Jan II, hrabia Armagnac, Rodez i Fézensac (rodzony brat jej matki), oraz poślubiona mu Joanna, córka Rogera Bernarda, hrabiego Périgord. Dochowali się siedmiorga dzieci; najstarsza córka, Bona d'Armagnac, została w późniejszym czasie drugą żoną księcia orleańskiego Karola (→ biogr. Ludwika XII), zaś synowie Jan IV, hrabia Armagnac, oraz Bernard, hrabia Pardiac, pojęli za żony odpowiednio infantkę nawarską Joannę (← rozdział II, biogr. Filipa III Śmiałego) oraz Eleonorę de Bourbon, hrabinę La Marche (→ aneks I). W listopadzie 1410 ojciec nadał Bonie seniorię Carlat. Po złożeniu sabaudzkiej regencji w 1427 przekazała włości Faucigny synowi. Zmarła 30 grudnia 1435 w Carlat i spoczęła w kościele klasztorным kordelierów w Rodez.

- C LUDWIK. Urodził się w 1364, a zmarł wkrótce po lipcu 1483.
- D MARIA. Urodziła się w 1370. W 1386 (po 29 marca) w Bourges została ona żoną LUDWIKA II DE CHÂTILLON, hrabiego Dunois (ur. ok. 1370, zm. Beaumont 15.07.1391), syna Gwidona II de Châtillon, hrabiego Blois, Dunois i Soissons, oraz jego żony Marii, córki Wilhelma I Bogatego, hrabiego Namur; nie mieli dzieci. Drugim mężem Marii został 27 stycznia 1393 (data kontraktu ślubnego) FILIP D'ARTOIS, hrabia Eu od 1387, 31 grudnia 1392 mianowany konetablem Francji (ur. 1358, zm. Mihalićcik, w tureckiej niewoli 16.06.1397), syn Jana d'Artois zwanego bez Ziemi, hrabiego Eu, potomka bocznej linii Kapetyngów (zstępnych Ludwi-

ka VIII), i poślubionej mu Izabeli de Melun, pani Houdain. Dochowali się czworga dzieci; ich córka Bona d'Artois była kolejno żoną dwóch przedstawicieli linii burgundzkiej Walezjuszy: Filipa, hrabiego Nevers (↓), i Filipa III Dobrego, księcia Burgundii (↓), a jej młodsza siostra Katarzyna d'Artois wyszła za Jana de Bourbon, pana Carency (→ aneks I). Trzecim mężem Marii został 21 czerwca 1401 w Paryżu JAN I DE BOURBON, książę Bourbonnais (→ aneks I). 26 kwietnia 1418 została ona księżną Owernii, hrabiną Montpensier i panią Mercœur (nadanie to potwierdził edykt królewski z dnia 4.06.1425), a 17 stycznia 1421 jej uwięziony w Anglii małżonek uczynił Marię administratorką swoich dóbr. Zmarła w czerwcu 1434 w Lyonie spoczęła u boku zmarłego kilka miesięcy wcześniej trzeciego męża w kościele klasztorным śś. Piotra i Pawła w obrębie opactwa reguły kluniackiej w Souvigny.

- E JAN. Urodził się 4 lutego 1377 (wedle innych opracowań w 1363, będąc drugim z kolei dzieckiem Jana de Berry) i po zmarłym ok. 1383 starszym bracie przejął tytuł hrabiego Montpensier. Zmarł najpewniej w 1397 (raczej mało prawdopodobne by przeżył ojca, jak podaje jeden z autorów).

Pierwszą żoną Jana de Berry została 5 sierpnia 1386 w rezydencji Saint-Ouen pod Paryżem:

KATARZYNA FRANCUSKA (→ biogr. Karola V Mądrego).

Drugą żoną Jana de Berry była poślubiona w 1390:

ANNA DE BOURBON, córka Jana I de Bourbon, hrabiego La Marche i Vendôme (→ aneks II).

Pozamałżeński syn Jana Francuskiego, księcia Berry:

z bliżej nieznaną Szkotką:

I OWUOALD. Urodzony w 1370 w Anglii, umarł przed 1382.

- 6 FILIP, w galerii książąt burgundzkich figuruje pod imieniem FILIPA II, zaś przydomek ŚMIAŁEGO zyskał na polach Poitiers, gdzie mimo młodego wieku odznaczył się dużą odwagą. Urodził się 15 stycznia 1342 na zamku w Pontoise. We wrześniu 1356 pod Poitiers dostał się do angielskiej niewoli. Po odzy-

skaniu wolności w 1360 otrzymał tytuł księcia Turenii (zrzekł się trzy lata później). 6 września 1360 został mianowany księciem Burgundii, do którego tradycyjnie przynależała godność pierwszego para Francji. Od śmierci Karola V w 1380 do formalnego usamodzielnienia Karola VI w 1388 sprawował wspólnie ze starszymi braćmi regencję we Francji. W 1380 został z królewskiego nadania hrabią Mortagne (zrezygnował z hrabstwa w 1385) oraz gubernatorem Normandii i Pikardii. W styczniu 1384 przyjął z praw małżonki (*de iure uxoris*) tytuły hrabiego Flandrii i Artois, hrabiego palatyna Burgundii (Franche Comté), hrabiego Nevers i Rethel oraz barona Donzy. W 1390 został kreowany hrabią Charolais. Choroba umysłowa Karola VI, której pierwszy atak miał miejsce latem 1392, uczyniła Filipa i jego starszego brata Jana, księcia Berry, na powrót regentami. Od 1399 księżę Burgundii sprawował także regencję w Bretanii w imieniu swojego wujecznego wnuka, księcia Jana V. Zmarł podczas zarazy 27 kwietnia 1404 na zamku w Hall (Hal) koło Brukseli i został pochowany w kościele klasztornym ufundowanego przez siebie opactwa kartuzów w Champmol koło Dijon (zniszczonego w XVIII w. w trakcie Wielkiej Rewolucji). Serce księcia spoczęło zgodnie z jego wolą w królewskiej nekropolii w Saint-Denis.

Żoną Filipa II Śmiałego, księcia Burgundii, była poślubiona *per procura* 12 kwietnia 1369 i osobiście 19 czerwca tegoż roku w Gandawie:

MAŁGORZATA III FLANDRYJSKA, córka Ludwika II z Mâle, hrabiego Flandrii i Artois etc., potomka dynastii Dampierre, oraz jego żony Małgorzaty, córki Jana III Triumfatora, księcia Brabancji, Lothier i Limburgii. Urodziła się krótko przed 13 kwietnia 1350 na zamku w Mâle koło Brugii, a 14 maja 1357 w kościele św. Wedasta (Saint-Waast) w Arras poślubiła FILIPA z ROUVRES, pana Salins, hrabiego palatyna Burgundii oraz hrabiego Artois od 1347, księcia Burgundii jako FILIP I od 1349 oraz hrabiego Owernii i Boulogne od 1360 (ur. Rouvres 08. 1346, zm. tam 21.11.1361), syna Filipa Burgundzkiego zwanego Monsieur, hrabiego palatyna Burgundii i hrabiego Artois

oraz *de iure uxoris* hrabiego Owernii i Boulogne, potomka burgundzkiej linii Kapetyngów (wywodzącej się od króla Roberta II), oraz Joanny I, hrabiny Owernii i Boulogne, późniejszej drugiej żony króla Jana II; z uwagi na wiek małżonków mariaż ten nie został dopełniony. 30 stycznia 1384 Małgorzata została hrabiną Flandrii (jako MAŁGORZATA III) i Artois (MAŁGORZATA II), hrabiną palatynem Burgundii (MAŁGORZATA II) a także hrabiną Nevers i Rethel oraz baronową Donzy. Wiosną 1404 objęła regencję w imieniu nieletniego syna, zgłosiła także pretensje do Brabancji, Lothier i Limburgii oraz Antwerpii i Mechelen (Malines). Zmarła na skutek ataku apopleksji 16 lub 20 lutego 1405 na zamku w Arras i spoczęła w kaplicy Notre-Dame w kolegiacie pw. św. Piotra w Lille.

Dzieci małżeńskie Filipa II Burgundzkiego (A–I):

LINIA BURGUNDZKA (DE VALOIS-BOURGOGNE, DE BOURGOGNE)

A JAN BEZ TRWOGI. Urodził się 28 maja 1371 na zamku w Dijon. Od 1384 był hrabią Nevers oraz baronem Donzy, które po objęciu rządów w Burgundii przekazał najmłodszemu z braci (↓). Uczestniczył w antytureckiej krucjacie cesarza Zygmunta Luksemburskiego i we wrześniu 1396 pod Nikopolis (gdzie zyskał przydomek) dostał się do osmańskiej niewoli. Wolność odzyskał w następnym roku po wpłaceniu olbrzymiego okupu przez ojca, a 27 kwietnia 1404 odziedziczył po jego śmierci Burgundię (w części opracowań figuruje jako JAN II, z racji na uwzględnienie w numeracji dynastycznej jego dziada, króla Francji), hrabstwa Flandrii oraz Artois, palatynat Burgundii (Franche Comté) oraz hrabstwo Charolais (to ostatnie 28.01.1405 nadał najstarszemu synowi), Fryzję i Salins. Był także (od 1410) hrabią Tonnerre. Niebawem poróżnił się z regentem Francji, księciem Ludwikiem Orleańskim, który odmawiał przekazania mu należnego udziału w rządach. W listopadzie 1407 nakazał go skrytobójczo zgładzić i niebawem sam zyskał wielki wpływ na Karola VI. Już w 1408 król mianował go opiekunem delfina. Najazd króla Anglii Henryka V i pogrom wojsk francuskich na polach Azincourt w 1415

(polegli wówczas dwaj młodszy bracia Jana), pogłębił tylko rozłam między frakcją burgundzką i dworską, na czele której stał od śmierci Orleańczyka hrabia Bernard d'Armagnac, konetabl Francji (stąd zwano ją partią armaniacką). 30 maja 1418 książę Burgundii zajął Paryż i ogłosił się opiekunem króla. Hrabia Armagnac zginął niebawem podczas walk ulicznych, a delfin Karol, nowy przywódca partii armaniackiej, uszedł na południe. Z jego inicjatywy w dniu 10 września 1419 na moście w Montereau doszło do pojedynczego spotkania z Janem, podczas którego Burgundczyk został nieoczekiwanie zaatakowany i zabity przez przyboczną straż delfina. Ciało księcia Burgundii złożono w kartuzji Champmol koło Dijon.

Żoną Jana bez Trwogi, księcia Burgundii, została 12 kwietnia 1385 w Cambrai:

MAŁGORZATA BAWARSKA, córka Albrechta I, księcia dolnobawarskiego na Straubing oraz hrabiego Holandii, Zelandii i Hainaut, potomka Wittelsbachów, i jego pierwszej żony Małgorzaty, córki Ludwika I Dobrego, księcia brzeskiego z dolnośląskiej linii Piastów. Urodziła się w 1363, zmarła zaś 13, 23 lub 24 stycznia 1423 na zamku książęcym w Dijon i została pochowana obok męża w klasztorze kartuzów w Champmol nieopodal Dijon.

Małżeńskie dzieci Jana bez Trwogi (I–VIII):

- I MAŁGORZATA. Urodziła się w 1390. Przed zawarciem małżeństwa z LUDWIKIEM FRANCUSKIM, delfinem Viennois oraz księciem Gujenny, co nastąpiło 30 sierpnia 1404 w paryskiej Notre-Dame, była zaręczona z jego starszym bratem, zmarłym przedwcześnie KAROLEM (obaj → biogr. Karola VI Szalonego). Owdowiawszy powróciła do Burgundii i 10 października 1423 w Dijon wyszła za ARTURA BRETOŃSKIEGO, earla Richmond (tytularny) od 1363, hrabiego Montfort i Dreux oraz pana Neaufle-le-Châtel od 1393, pana Parthenay od 1415, hrabiego Goël i pana wyspy Bréhat od 1422, regenta Francji od 1423, pana Vitré

oraz gubernatora Île de France i Normandii od 1450, księcia Bretanii (jako ARTUR III) od śmierci bratanka w 1457 (ur. zamek Sucinio 24.08.1393, zm. Nantes 26.12.1458), syna Jana IV (V) Zdobywcy, księcia Bretanii, hrabiego Montfort i tytularnego earla Richmond, potomka dynastii Montfort – odnogi bretońskiej dynastii Dreux (bocznej linii Kapetyngów, wywodzącej się od Ludwika VI Grubego), oraz jego żony Joanny, infantki nawarskiej (← rozdział II, biogr. Filipa III Śmiałego). 9 marca 1424 w Paryżu Małgorzata została kreowana księżną Gujenny, hrabiną Gien, Montargis, Dun-le-Roy i Fontenay-le-Comte. Zmarła bezdzietnie 2 lutego 1441 w Paryżu i spoczęła w paryskim kościele karmelitańskim. Owdowiały Artur ożenił się następnie z Joanną d'Albret, lecz i ona nie dała mu potomstwa.

- II KATARZYNA DAMOISSELLE DE GUISE. Urodziła się ona w 1391. W 1408 została zaręczona z FILIPEM ORLEAŃSKIM, hrabią Vertus (→ biogr. Karola V Mądrego), jednak zrękowiny zerwano. Przyrzeczono ją następnie LUDWIKOWI III ANDEGAWEŃSKIEMU (†), lecz i ten kontrakt zerwano jesienią 1413. Zmarła w Gandawie w 1414.
- III MARIA. Urodziła się w 1393, a 22 lipca 1406 w Arras została żoną ADOLFA, hrabiego Kliwii pod imieniem ADOLFA II od 1394, hrabiego Marchii (La Marck, La Mark) jako ADOLF IV od 1398, w 1417 kreowanego księciem Kliwii jako ADOLF I (ur. 2.08.1373, zm. Wessel 23.09.1448), syna Adolfa III, hrabiego Marchii, potomka dynastii La Marck, i poślubionej mu Małgorzaty, córki Gerharda VI, księcia Juliaku oraz hrabiego Bergu i Ravensburga. Był on wcześniej żonaty z Agnieszką, córką Ruprechta z Palatynatu, króla rzymsko-niemieckiego, zmarłą bezdzietnie w 1401; Maria urodziła mu liczne dzieci, m.in. Jana I, księcia Kliwii, małżonka Elżbiety Burgundzkiej, dziedziczki

Nevers i Eu (↓); Adolfa Kliwijskiego, pana Ravenstein, który w drugim małżeństwie pojął za żonę Annę, Bastardę Burgundzką, nieślubną córkę księcia Filipa III Dobrego (↓), oraz Marię Kliwijską, trzecią żonę Karola Orleańskiego i matkę Ludwika XII (→ jego biogr.). Zmarła 30 października 1463 w Morenbergu i spoczęła w klasztorze w Grawe koło Wesel.

- IV IZABELA. Na świat przyszła ok. 1395, a 22 lipca 1406 w Arras poślubiła OLIWERA DE CHÂTILLON-BLOIS, hrabiego Penthièvre oraz wicehrabiego Limoges od 1404 (zm. Avesnes 28.09.1433), syna Jana I de Châtillon-Blois, hrabiego Penthièvre, wicehrabiego Limoges, pana Avaugour, Landrecies i Nouvion-en-Thièrache, oraz jego żony Małgorzaty de Clisson, córki Oliwera V, pana na Clisson oraz hrabiego Porhoët. Małżeństwo pozostało bezdzietne. Izabela zmarła 18 września 1412 w kasztelu Rouvres, a owdowiały Oliwer ożenił się z Joanną de Lalaing, panią na Quiévrain, jednak i ona nie dała mu dzieci.
- V FILIP III. Przydomek DOBREGO zawdzięczał usposobieniu: skłonny wprawdzie do gwałtownych wybuchów wściekłości, potrafił równie szybko przebaczać i hojnie wynagradzać. Urodził się 30 czerwca 1396 na zamku w Dijon. 28 stycznia 1405 ojciec przekazał mu hrabstwo Charolais, a po śmierci Jana bez Trwogi w 1419 został księciem Burgundii, hrabią Flandrii i Artois, hrabią palatynem Burgundii, hrabią Tonnerre (którego zrzekł się w 1435), panem Fryzji i Salins. W odwecie za zamordowanie ojca przeszedł na stronę króla Anglii Henryka V, który do wiosny 1420 zajął północną część Francji. Przyczynił się do podpisania (21.05.1420) w Troyes francusko-angielskiego pokoju, wydziedziczającego delfina Karola (przyszłego Karola VII). Sukcesywnie powiększał obszar swojego władztwa: w 1421 zakupił markizat Namur, 4 października 1430 odziedziczył po kuzynie Filipie

(↓) księstwa Brabancji, Lothier i Limburgii, markizatu Antwerpii oraz miasto Mechelen (Malines), zaś 12 kwietnia 1433 został hrabią Holandii, Zelandii i Hainaut. We wrześniu 1435 w Arras zawarł z pokój Karolem VII i odstąpił od sojuszu z Anglikami. W tymże samym roku objął we władanie hrabstwa Mâcon, Vermandois, Amiens, Ponthieu i Boulogne, począł się również tytułować WIELKIM KSIĘCIEM ZACHODU (GRAND DUC D'OCCIDENT). W 1441 nabył prawa do Luksemburga i w 1443 zajął owo księstwo. Zmarł, zapewne na skutek zapalenia płuc, 15 czerwca 1467 w swoim pałacu (Prinsenhof) w Brugii, gdzie w katedrze św. Donata złożono jego trzewia. Serce księcia spoczęło w kościele klasztornym paryskich celestynów, natomiast jego ciało pochowano obok jego przodków w kartuzji Champmol koło Dijon.

Pierwszą żoną Filipa III Dobrego, księcia Burgundii, była poślubiona w czerwcu 1409 w Paryżu:

MICHALINA FRANCUSKA (→ biogr. Karola VI Szalonego).

Drugą żoną Filipa III Dobrego, księcia Burgundii, została 30 listopada 1424 w Moulins-les-Engelbert:

BONA D'ARTOIS. Jej rodzicami byli Filip d'Artois, hrabia Eu z bocznej linii Kapetyngów (wywodzącej się od Ludwika VIII Lwa), oraz Maria de Berry (↑). Urodziła się w 1393. Jej pierwszym mężem był kuzyn Filipa III i jego imiennik, FILIP BURGUNDZKI, hrabia Nevers (↓). Z uwagi na bezdzietność jedyne go brata była dziedziczką hrabstwa Eu. Zmarła w trakcie porodu 17 września 1425 na zamku w Dijon i została pochowana w katedrze św. Benigna tamże.

Trzecią żoną Filipa III Dobrego, księcia Burgundii, została poślubiona *per procura* dnia 25 lipca 1429 w Lizbonie i osobiście 7 stycznia 1430 w katedrze św. Donata w Brugii:

IZABELA PORTUGALSKA. Tak jak wszystkie małżonki Filipa III była z nim spokrewniona po mieczu, lecz

spośród nich najodległej – jej rodzicami byli Jan I z Aviz zwany Wielkim, król Portugalii i Algarve, protoplasta dynastii Aviz (bocznej linii burgundzkiej linii Kapetyngów, wywodzącej się od króla Francji Roberta II Pobożnego), oraz jego żona Filippa, córka Jana z Gandawy, księcia Lancaster. Urodziła się 21 lutego 1397 w Evorze, zmarła zaś 17 grudnia 1472 na zamku w Dijon i spoczęła u boku męża.

Dzieci Filipa III Dobrego, księcia Burgundii:

Potomek z drugiego małżeństwa:

- a DZIECKO. Urodziło się 17 września 1425 na zamku w Dijon. Było martwe lub zmarło wkrótce po narodzinach. Spoczęło wraz z matką.

Synowie z trzeciego małżeństwa (a–c):

- a ANTONI. Urodził się 30 września 1430 w pałacu w Brukseli i jako następca burgundzkiego tronu nosił tytuł hrabiego Charolais. Zmarł on 5 lutego 1432 i został pochowany w brukselskiej katedrze.
- b JÓZEF. Tytułowany hrabią Charolais, urodził się 24 kwietnia 1432 w zamku gandawskim i zmarł po 6 maja tegoż roku.
- c KAROL; ŚMIAŁYM/ZUCHWAŁYM (franc. LE GUERRIER, LE HARDI, LE TÉMÉRAIRE) określił go XV-wieczny kronikarz Tomasz Basin, biskup Lisieux, jednak przydomek ten upowszechnił się dopiero w wiekach XVIII i XIX. Urodził się 10 (11) listopada 1433 na zamku w Dijon i był odtąd tytułowany hrabią Charolais. Po śmierci ojca 15 czerwca 1467 został księciem Burgundii, Luksemburga, Brabancji, Lothier i Limburgii, hrabią Flandrii, Artois, Holandii, Zelandii i Hainaut, hrabią palatynem Burgundii, hrabią Mâcon, Vermandois, Amiens, Ponthieu i Boulogne, margrabią Namur i Antwerpii, panem Fryzji, Salins i Mechelen (Malines). Tak jak ojciec, posługiwał się tytułem WIELKIEGO KSIĘCIA ZACHODU

(GRAND DUC D'OCCIDENT). W 1468 nabył hrabstwo Mortagne, a w 1472 księstwo Geldrii z hrabstwem Zutphen. Czynił bezskutecznie zabiegi u cesarza o burgundzką koronę królewską. Zginął w toku kampanii lotaryńskiej, zabity 5 stycznia 1477 podczas ucieczki spod murów oblężonego Nancy. Zwycięski książę René II nakazał pochować ciało rywala w kolegiacie św. Jerzego w swojej stolicy. W 1550 na polecenie cesarza Karola V szczątki jego pradziada przeniesiono do katedry w Brugii. Pierwszą żoną Karola Śmiałego była poślubiona 19 maja 1440 w Saint-Omer:

KATARZYNA FRANCUSKA (→ biogr. Karola VII Zwycięskiego).

Drugą żoną Karola Śmiałego została 30 października 1454 w Lille:

IZABELA DE BOURBON, jedna z córek Karola I de Bourbon, księcia Bourbonnais (→ aneks I).

Trzecią żoną Karola Śmiałego była poślubiona *per procura* 16 lutego 1468 w katedrze św. Michała i Guduli w Brukseli i osobiście 3 lub 9 lipca tego roku w Damme lub w katedrze w Brukseli:

MAŁGORZATA PLANTAGENET, siostra króla Anglii Edwarda IV, córka Ryszarda Plantageneta, księcia York, i poślubionej mu Cecylii, córki Ralfa Neville'a, earla Westmorland (Westmoreland). Urodziła się 3 maja 1446 w zamku Fotheringhay, zmarła zaś bezpotomnie 16 kwietnia lub 28 listopada 1503 na zamku w Mechelen (Malines) i znalazła pochówek w tamtejszym kościele kordelierów.

Córka Karola Śmiałego z drugiego małżeństwa:

i MARIA BOGATA. Urodziła się 13 lutego 1457 na zamku w Brukseli. Po śmierci ojca 5 stycznia 1477 została księżną Burgundii, Brabancji, Limburgii, Lothier, Luksemburga i Geldrii, hrabiną

Flandrii, Artois, Holandii, Zelandii, Hainaut i Charolais, hrabiną palatynem Burgundii, margrabiną Namur i Antwerpii, panią Fryzji, Salins i Mechelen (dużą część jej dziedzictwa zajął król francuski Ludwik XI jako zwierzchnik lenny książąt burgundzkich). 19 sierpnia 1477 w zamku Ten Walle w Gandawie poślubiła arcyksięcia MAKSYMILIANA AUSTRIACKIEGO, regenta Niderlandów w latach 1482–94 i 1506–18, króla rzymsko-niemieckiego (MAKSYMILIAN I) od 1486, hrabiego Tyrolu od 1490, arcyksięcia Austrii, księcia Styrii, Karyntii i Krainy oraz margrabiego Istrii i Triestu od 1493, cesarza od 1508 (ur. Wiener Neustadt 22.03.1459, zm. Wels 12.01.1519), syna Fryderyka III, cesarza rzymsko-niemieckiego, arcyksięcia Austrii etc., potomka dynastii Habsburgów, oraz jego żony Eleonory, córki Edwarda, króla Portugalii i Algarve. Z małżeństwa tego przyszło na świat troje dzieci – od syna Filipa wywiodła się cała późniejsza dynastia habsburska. Maria zmarła wskutek obrażeń po upadku z konia 27 marca 1482 na zamku w Brugii i została pochowana w katedrze NMP tamże. Owdowiały Maksymilian w 1490 zawarł ślub *per procura* z Anną Bretońską, późniejszą królową Francji (→ biogramy Karola VIII i Ludwika XII), lecz małżeństwa nie dopełniono i w 1491 zostało unieważnione; trzecią żoną Habsburga została w 1494 Bianka Maria Sforza, księżniczka mediolańska, dzieci jednak więcej już nie miała.

Nieślubne potomstwo Filipa III Dobrego, księcia Burgundii (a–z):

z KATARZYNA SCHAERS:

- a KORNELIUSZ, WIELKI BASTARD BURGUNDZKI *vel* KORNELIUSZ DE BEVEREN. Urodził się ok. 1420. Był obok Anto-

niego (↓) ulubionym synem księcia Filipa III Dobrego – oboje nosili zaszczytny przydomek Wielkiego Bastarda. Otrzymał od ojca Beveren (Beures), Elverdinge, Neuve-Église, Pierrefort i Vlamertinge, pełnił także urząd gubernatora oraz kapitana generalnego Luksemburga. Poległ pod Rupelmonde 16 czerwca 1452 i spoczął w brukselskiej katedrze św. Michała i Guduli.

Dochował się dwóch pozamałżeńskich synów z MAŁGORZATĄ CORBAULDE (COURBAULDE), panią Elverdinge. Linia ich zstępnych wygasła w połowie XVI w.

z JOANNĄ DE PRESLE, córką Ludwika (lub Raula), pana na Lizy:

b ANTONI, WIELKI BASTARD BURGUNDZKI. Urodził się on w 1421, zapewne w Lizy w Pikardii. Z woli ojca został hrabią Sainte-Menehould, Guînes, La Rochei i Stéenberghe oraz panem na Crèvecœur i Tournehem, a po śmierci starszego brata (1452) wszedł ponadto w posiadanie Beveren (Beures). Był utalentowanym dowódcą i walczył w rozlicznych burgundzkich bataliach ojca i przyrodniego brata, który w 1468 mianował go swoim pierwszym szambelanem. Z ramienia księcia Karola posłował na dwory Anglii, Bretanii, Neapolu, Sycylii, Portugalii, Aragonii, Wenecji oraz Rzymu. Walczył u boku przyrodniego brata pod Nancy (1477) i po przegranej bitwie dostał się do lotaryńskiej niewoli. Uwolniony, przeszedł na służbę Ludwika XI, który 20 sierpnia 1478 nadał mu hrabstwa Grandpré, Châteaouthierry, Passavant i Châtillon-sur-Marne. W styczniu 1485 został legitymizowany przez Karola VIII. Zmarł 5 maja 1504 w zamku Tournehem w pobliżu Calais, gdzie również spoczął.

Żoną Wielkiego Bastarda została dnia 26 czerwca 1459 w Brukseli MARIA (JOANNA) DE LA VIEFVILLE (VIEVILLE), wicehrabina Aire, jedyna córka Piotra de la Vieville, wicehrabiego Aire, i poślubionej mu Izabeli de Preure. Nie zachowały się żadne daty z jej życia, urodziła Antoniemu kilkoro dzieci.

Linia zstępnych Wielkiego Bastarda Burgundii wygasła w XVIII w.

z JOANNĄ CHASTELLAIN:

- c MARIA, BASTARDA BURGUNDZKA. Alternatywnie jej matką była Joanna de Prsele (†). Urodzona w 1426, 12 listopada 1447 w Brukseli wyszła za mąż za PIOTRA DE BAUFFREMONT, hrabiego Charny, pana Montfort i seneusza Burgundii (ur. ok. 1400, zm. 7.08 w 1472 lub 1473), który był wcześniej żonaty z Agnieszką de Saulx oraz Joanną de Montagu; urodziła mu dwie córki. Zmarła w 1462 lub 15 sierpnia 1475.
- d DAWID, BASTARD BURGUNDZKI. Na świat przyszedł ok. 1427 w Utrechcie. Przeznaczony do kariery kościelnej, w 1451 otrzymał nominację na biskupa Thérouanne (Terwaan), a w 1457 przeniesiono go na biskupstwo utrechckie (w latach 80. XV w. został zeń przejściowo usunięty przez cesarza Maksymiliana I). Zmarł 16 kwietnia 1496 w rezydencji biskupiej w Wijk i znalazł spoczynek w tamtejszym kościele św. Jana Chrzciciela.

z KATARZYŃĄ THIEFRIES:

- e BALDWIN, BASTARD BURGUNDZKI *ve/* BALDWIN DE LILLE. Urodził się ok. 1445 (przed 1446) w Lille. Pan Fallais, Peer, Baudour, Bredam, Sainte-Anne, Lovendegem, Zomergem i Fromon. Z początku był na służbie przyrodniego brata, Karola Zuchwałego, wkrótce jednak przeszedł pod sztandary Ludwika XI, który w grudniu 1470 wynagrodził go tytułem wicehrabiego (wedle innych danych hrabiego) Orbec. Brał udział w bitwie pod Nancy (5.01.1477), gdzie walczył po stronie francuskiej przeciwko Karolowi Zuchwałemu. Zmarł w maju 1508 w Brukseli i został pochowany w Fallais.

Jego żoną została w 1488 MARIA MANUELA DE LA CERDA, córka Jana Manuela de la Cerda, pana na Belmonte i Campos, oraz poślubionej mu Joanny de Figueroa. Urodzona ok. 1477, zmarła w 1558.

Poza dziećmi z owego mariażu, Bastard Burgundzki dochował się także kilkorga dzieci naturalnych. Linia jego zstępnych wygasła w połowie XVIII w.

z JAKOBINĄ VAN STREENBERGHE:

- f ANNA, BASTARDA BURGUNDZKA. Na świat przyszła zapewne ok. 1435. Była guwernantką swojej bratanicy Ma-

rii Bogatej, księżnej burgundzkiej. W 1457 wyszła za ADRIANA VAN BORSSELEN, pana Bredam (zm. 1468), a 21 czerwca 1470 poślubiła ADOLFA KLIWIJSKIEGO, pana Ravenstein, generalnego porucznika Burgundii i kapitana Hainaut (ur. 28.06.1425, zm. 18.09.1492), syna Adolfa I (IV), księcia Kliwii i hrabiego Marchii, oraz księżniczki burgundzkiej Marii, córki Jana bez Trwogi (†); Adolf był wdowcem po infantce portugalskiej Beatrycze, która urodziła mu dwoje dzieci. Anna zmarła bezdzietnie 18 stycznia 1508 w zamku Souburg.

z MARIĄ MAŁGORZATĄ SCUPELINS:

g JAN, BASTARD BURGUNDZKI. Urodził się w 1438. Był księdzem w Brugii, jednak ślubów nie przestrzegał i dochował się dwóch znanych źródłom bastardów, każdego z inną kobietą. Zmarł 25 stycznia 1499 w Brukseli.

z CELINĄ DE HARLAY:

h MARIA, BASTARDA BURGUNDZKA. Zakonnica, zmarła po 1467.

i KATARZYNA, BASTARDA BURGUNDZKA. 28 czerwca 1460 została ona żoną HUMBERTA DE LUYRIEUX, pana Queille (zm. Savigny 1483 lub przed 1518 lub w 1523).

z (MARIĄ) DE BELLEVAL, panią Bonvillé, córką Jana de Belleval oraz poślubionej mu Joanny de Fricamps, pani Montsarville, Thibouville i la Fontaine-la-Soret, od 1449 żoną JANA DE MERCASTEL, barona Mercastel oraz pana Villiers-Vermont i Bailleul-sur-Thérain:

j RAFAEL, BASTARD BURGUNDZKI *ve*/RAFAEL DE MERCASTEL. Urodził się ok. 1463. Był opatem w Aldenburgu i Saint Bavon de Gand oraz biskupem Rosen. Zmarł 2 lub 3 sierpnia 1508 w Brugii.

Dochował się dwóch bastardów; linia jego zstępnych wygasła w XVI w.

z MATYLDĄ VAN PRAEST:

k FILIP, BASTARD BURGUNDZKI. Urodził się w 1464 zapewne w Brukseli. W 1486 został pasowany na rycerza. W 1498 jego kuzyn Filip Piękny (Austriacki), władca Niderlandów, uczynił go wielkim admirałem Flandrii, nadał urząd gubernatora Geldrii i Kortrijk, a w 1505

legitymizował. Przy poparciu syna Filipa, Karola (późniejszego cesarza Karola V), uzyskał w 1517 godność biskupa Utrechtu, piastowaną wcześniej przez jego przyrodniego brata Dawida. Zmarł 7 kwietnia 1524 w Wijk, gdzie także znalazł spoczynek.

Pozostawił czterech bastardów, lecz dalsze generacje ich potomków nie są znane.

z IZABELĄ DE LA VIGNE:

l MAŁGORZATA, BASTARDA BURGUNDZKA.

z JANINĄ DE MAIRESSE:

m ANTONI, BASTARD BURGUNDZKI.

n JÓZEF, BASTARD BURGUNDZKI.

z nieznanymi kobietami:

o FILIP, BASTARD BURGUNDZKI. Zmarł w dzieciństwie.

p KORNELIA, BASTARDA BURGUNDZKA. Małżonka ADRIANA DE TOULONGEON, pana Mornay (zm. 1432).

q MAGDALENA, BASTARDA BURGUNDZKA. Ok. 1486 jej mężem został BOMPAR, pan l'Aage i Cournon oraz baron Ales, doradca księcia Bourbonnais Jana II de Bourbon.

r KATARZYNA, BASTARDA BURGUNDZKA. Opatka w Gandawie, zmarła po 1515.

s KATARZYNA, BASTARDA BURGUNDZKA. (Mniszka?).

t JÓZEFA (JOSSINE), BASTARDA BURGUNDZKA. Żona JANA D'AILLY, widama Amiens (zm. 1492).

u JOLANTA, BASTARDA BURGUNDZKA. Żona JANA D'AILLY, widama Amiens (zm. 1492), wdowca po swojej siostrze Józefie (†), którego poślubiła 1 czerwca 1456 w Hadze.

v HIERONIM, BASTARD BURGUNDZKI. Wzmiankowany 1467.

w BALDWIN, BASTARD BURGUNDZKI. Wzmiankowany między 1461 a 1463.

x ARTUR, BASTARD BURGUNDZKI. Zmarł młodo.

y ANDRZEJ, BASTARD BURGUNDZKI.

z JÓZEF ANTONI, BASTARD BURGUNDZKI.

VI JOANNA. Urodziła się w październiku 1399 w zamku Rouvres i zmarła w dzieciństwie.

VII ANNA. Urodziła się w 1404 lub 1405 w zamku w Arras. 13 lub 17 kwietnia 1423 w Montbar poślubiła *per procura*, a 14 czerwca tego roku w katedrze w Troyes – osobiście – JANA ANGIELSKIEGO (Z LANCASTER), księcia Bedford oraz earla Kendal i Richmond od 1414, regenta Francji (podbitej przez Anglików części królestwa) w 1417, 1421 i od 1422 (ur. 20.06.1389, zm. Rouen 14 lub 15.09.1435), syna Henryka IV, króla Anglii i lorda Irlandii z lancasterskiej linii dynastii Plantagenetów, i jego pierwszej żony Marii, córki Humphreya de Bohun, earla Hereford, Essex i Northampton. Urodziła mu dziecko, które przyszło na świat w 1432 i umarło wnet po narodzinach. Anna zmarła w położu 14 listopada w pałacu hôtel de Bourgogne w Paryżu i spoczęła w paryskim klasztorze celestynów, skąd później jej prochy przeniesiono do kartuzji w Champmol koło Dijon, stanowiącej nekropolię burgundzkiej rodziny książęcej. Owdowiały Bedford ożenił się następnie z Jakobiną Luksemburską, lecz dzieci więcej nie miał.

VIII AGNIESZKA. Urodziła się ona w 1407, zaś 17 września 1425 w Autun poślubiła KAROLA I DE BOURBON, księcia Bourbonnais (→ aneks I). Zmarła 1 grudnia 1476 na zamku w Moulins-lès-Tours i spoczęła u boku męża w kościele klasztornym pw. św. Piotra i Pawła w obrębie opactwa reguły kluniackiej w Souvigny.

Nieślubne dzieci Jana bez Trwogi, księcia Burgundii (I–IV): z AGNIESZKĄ DE CROY, córką Jana I de Croy, barona Airaines i Renty, pana Chimay i Seneghen oraz wielkiego podczaszego Francji, poległego pod Azincourt, i poślubionej mu Marii (lub Małgorzaty) de Craon:

I JAN, BASTARD BURGUNDZKI. Urodził się w 1404 w Dijon. Przeznaczony do kariery kościelnej, w 1440 uzyskał nominację na biskupa Cambrai (Kamerijk). Zmarł on 27 kwietnia 1479 w Mechelen (Malines) i spoczął w Brukseli.

Dochował się on kilkanaściorga dzieci nieślubnych.

z MAŁGORZATĄ VAN BORSSELEN (zm. 1420):

II GWIDO (GUY), BASTARD BURGUNDZKI. Pan Crubecque (Kruybeke). Poległ pod Calais w 1436.

Jego żoną była JOANNA, nieślubna córka Albrechta I, księcia dolnobawarskiego na Straubing oraz hrabiego Holandii, Zelandii i Hainaut, z którą dochował się jedyne go syna FILIPA, pana Crubecque, na którym linia ta wygasła.

III ANTONI, BASTARD BURGUNDZKI.

IV FILIPPA (FILIPOTTA), BASTARDA BURGUNDZKA. Pani na Joncy. 30 lipca 1429 poślubiła ona ANTONIEGO DE ROCHEBARON, hrabiego Berzé-le-Châtel.

B KAROL. Urodził się w marcu 1372 i zmarł 13 lipca 1373.

C MAŁGORZATA. Urodziła się w październiku (22.10?) 1374, zapewne na zamku w Dijon. 12 kwietnia 1385 w Cambrai została ona żoną WILHELMA II, księcia dolnobawarskiego na Straubing oraz (pod imieniem WILHELMA VI) hrabiego Holandii, Zelandii i Hainaut od 1404 (ur. Haga 5.04.1365, zm. zamek Bouchain 31.05.1417), starszego syna Albrechta I, księcia dolnobawarskiego na Straubing oraz hrabiego Holandii, Zelandii i Hainaut z dynastii Wittelsbachów, oraz poślubionej mu Małgorzaty, córki Ludwika I Dobrego, księcia brzeskiego ze śląskiej linii Piastów; w posagu otrzymała hrabstwo Mortagne. Jej jedynym dzieckiem była Jakobina, późniejsza żona Jana Francuskiego, delfina Wienne (→ biogr. Karola VI Szalonego), a następnie Jana Burgundzkiego, księcia Brabancji pod imieniem Jana IV (↓). Małgorzata zmarła 8 marca 1441 w Quesnoy i spoczęła w tamtejszym kościele jakobinów (dominikanów).

D LUDWIK. Urodził się w maju 1377, a umarł 10 stycznia 1378 i został pochowany w klasztorze cysterskim w Cîteaux.

E KATARZYNA. Na świat przyszła w 1378, zaś 15 sierpnia 1393 w Wiedniu poślubiła ona LEOPOLDA IV zwanego DUMNYM oraz GRUBYM, księcia austriackiego na Styrii, Karyntii, Krainie, Istrii i Trieście oraz hrabiego Tyrolu od 1386 (ur. 1371, zm. Wiedeń 3.06.1411), syna Leopolda III Prawego (Świętego), księcia austriackiego na Styrii, Karyntii, Krai-

nie, Istrii i Trieście oraz hrabiego Tyrolu, potomka dynastii Habsburgów (linia leopoldyńska), i jego żony Weridiany (Viridis), córki Barnaby Viscontiego, pana Mediolanu, Bergamo, Cremony, Lodi i Bolonii. Małżeństwo nie zaowocowało dziećmi i po śmierci Leopolda Katarzyna powróciła do Burgundii. Zmarła 26 stycznia 1425 w Grave lub w Dijon i została pochowana w klasztorze kartuzów w Dijon.

F BONA. Urodziła się w 1379. Była zaręczona z późniejszym JANEM I DE BOURBON, księciem Bourbonnais (→ aneks I), lecz do zawarcia małżeństwa nie doszło. Zmarła 10 września 1399 w Arras, gdzie również została pochowana.

G ANTONI. Urodził się w sierpniu 1384. 26 sierpnia 1405 został hrabią Rethel (po akcesji brabanckiej przekazał hrabstwo młodszemu bratu Filipowi). W grudniu 1406 uzyskał od ojca księstwa Brabancji, Lothier i Limburgii oraz markizant Antwerpii z miastem Mechelen (Malines). Pod Azincourt 25 października 1415 dostał się do angielskiej niewoli i podzielił los tysiąca francuskich jeńców, straconych w decydującym momencie bitwy z rozkazu Henryka V – na swoje nieszczęście był dla niepoznaki ubrany jak zwykły rycerz, w przeciwnym razie zostałyby zapewne oszczędzone dla wysokiego okupu. Spoczął w kościele św. Jana w Furnes, skąd później szczątki przewieziono do Tervueren koło Besançon i złożono w kościele minorytów.

Pierwszą żoną Antoniego Burgundzkiego, księcia Brabancji, została poślubiona 21 lutego lub też ok. kwietnia 1402 w Arras:

JOANNA LUKSEMBURSKA, córka i dziedziczka Walerana III Luksemburskiego, hrabiego Ligny i Saint-Pol, konetabla Francji, i jego pierwszej żony Matyldy, córki Tomasza Holand, lorda Holand. Urodziła się w bliżej nieokreślonym roku po 1380, a zmarła 12 sierpnia 1407 w Tervueren i została pochowana w kościele karmelitów w Brukseli.

Drugą żoną Antoniego Burgundzkiego, księcia Brabancji, została poślubiona *per procura* 27 kwietnia 1409 w Pradze i osobiście 16 lipca lub 1 września tego roku w Brukseli:

ELŻBIETA LUKSEMBURSKA (CZESKA). Jej ojcem był Jan Luksemburski (Czeski), książę na Zgorzelcu, margrabia Łużyc Dolnych oraz administrator Brandenburgii i Luksemburga (syn cesarza rzymsko-niemieckiego i króla Czech Karola IV), matką zaś jego żona Rychilda (Ryszarda), córka Albrechta II (III), księcia meklemburskiego, króla Szwecji. Urodziła się w listopadzie 1390 w Hořovicach (niem. Horowitz, Horschowitz). Rychła śmierć ojca (1.03.1396) uczyniła ją dziedziczką księstwa zgorzeleckiego. Po śmierci Antoniego, w czerwcu 1417 lub 1418 wyszła za mąż za JANA III BEZLITOSNEGO, biskupa Liège w latach 1389–1418, księcia dolnobawarskiego na Straubing od 1404 (jako koregent ojca od 1397), pretendenta do holenderskiego tronu od 1417 (ur. 1374, otruty w Hadze 6.01.1425), syna Albrechta I, księcia dolnobawarskiego na Straubing, hrabiego Holandii, Zelandii i Hainaut z dynastii Wittelsbachów, oraz jego pierwszej żony Małgorzaty, córki Ludwika I Dobrego, księcia brzeskiego z dolnośląskiej linii Piastów; nie dochowali się dzieci. W 1411 Elżbieta przejęła uczyniony w 1409 przez swego stryja, króla Czech Wacława IV, zastaw na księstwie Luksemburga. 14 marca 1427 odsprzedała go Filipowi III Dobremu, księciu Burgundii, lecz decyzji tej sprzeciwiły się stany luksemburskie oraz cesarz Zygmunt, brat Wacława IV. Po bezskutecznej próbie sprzedaży Luksemburga arcybiskupowi Trewiru, ostatecznie przekazała zastaw Filipowi III Dobremu (umową zawartą 4.10.1441 w Hesdin). Zmarła 3 sierpnia 1451 w Trewirze i została pochowana w tamtejszym kościele minorytów (następnie jezuitów, obecnie św. Trójcy).

Dzieci Antoniego Burgundzkiego, księcia Brabancji:

Synowie z pierwszego małżeństwa (I–II):

- I JAN. Urodzony 11 czerwca 1403 w Utrechcie, po śmierci ojca 25 października 1415 został jako JAN IV księciem Brabancji, Lothier i Limburgii, margrabią Antwerpii oraz panem na Mechelen (Malines). Zmarł 17 kwietnia 1427 w Brukseli i spoczął u boku ojca.

Żoną Jana Burgundzkiego (Jana IV Brabanckiego), była poślubiona 10 marca 1418 w Hadze:

JAKOBINA BAWARSKA, córka Wilhelma VI, hrabiego Holandii, Zelandii i Hainaut, oraz (jako Wilhelm II) księcia dolnobawarskiego na Straubing z dynastii Wittelsbachów, oraz poślubionej mu Małgorzaty Burgundzkiej (†). Pierwszym jej mężem był *Jan* FRANCUSKI, delfin Viennois (→ biogr. Karola VI Szalonego), przy którym zamieszczono informacje na jej temat. Bezdietne małżeństwo Jakobiny i Jana Burgundzkiego rozwiązano w 1422.

- II FILIP. Urodził się 25 lipca 1404. Po śmierci dziada matczystego wiosną 1415 został hrabią Ligny i Saint-Pol, natomiast bezpotomna śmierć starszego brata 17 kwietnia 1427 uczyniła go księciem Brabancji, Lothier oraz Limburgii, margrabią Antwerpii i panem Mechelen (Malines). Zmarł po długiej chorobie 4 sierpnia 1430 w Lowanium (Louvain) i spoczął w kościele św. Jana w Furnes, skąd jego prochy przeniesiono później do kościoła minorytów w Tervueren i złożono obok sarkofagów jego ojca oraz starszego brata.

Nieślubne potomstwo Filipa Burgundzkiego, księcia Brabancji (a–e):

z BARBARĄ FIERENS:

- a ANTONI, BASTARD BRABANCKI. Zmarł w 1498 w Hemixhem i tam również został pochowany.
- b FILIP, BASTARD BRABANCKI, baron Cruybeke. Jego żoną była zaślubiona 1463 w Brugii ANNA VAN BAENST (zm. 18.03.1485, pochowana w katedrze św. Michała i Guduli w Brukseli), córka Jana Jakuba van Baenst oraz poślubionej mu Małgorzaty van Severen genannt Heemstede, lecz zmarł już w 1465. Bezpotomny.
- c IZABELA, BASTARDA BRABANCKA, małżonka FILIPA DE LA VIÉVILLE, szambelana księcia Burgundii.
- d JAN, BASTARD BRABANCKI. Był kanonikiem w Cambrai, później biskupem Soissons. Z nieznaną małżonką do-

chował się syna i imiennika, zmarłego po ojcu, czyli po 20 lutego 1495.

e WILHELM, BASTARD BRABANCKI. Zmarł po 1454.

Dzieci z drugiego małżeństwa (I–II):

I WILHELM. Na świat przyszedł 2 czerwca 1410 w Brukseli, gdzie zmarł 10 lipca tego roku. Został pochowany brukselskim kościele karmelitów.

II DZIECKO (CÓRKA?), urodziło się i zmarło w 1412.

Pozamałżeńskie córki Antoniego Burgundzkiego, księcia Brabancji (I–II):

z nieznaną kobietą/kobietami:

I JOANNA, BASTARDA BRABANCKA, żona FILIPA DE LA VIENNE, pana Maumez.

II (?) AGNIESZKA VAN BRABANT. Zakłada się, że od 27 grudnia 1440 była ona żoną PIOTRA DE PERALTA, hrabiego Santesteban i pana Peralta, konetabla Nawarry (zm. 1491 lub 1492), syna Piotra de Peralta i jego żony Joanny de Ezpeleta. Zmarła bezdzietnie po 9 lipca 1455, a owdowiały Piotr ożenił się z Izabelą de Foix, która urodziła mu kilkoro dzieci.

H MARIA. Urodziła się we wrześniu 1386 na zamku w Dijon. 30 października 1393 w Chalon-sur-Saône została żoną AMADEUSZA VIII, hrabiego Sabaudii od 1391, hrabiego Genewy od 1401, w 1417 kreowanego księciem Sabaudii, pana Piemontu od 1419, urodzonego 4 września 1383 w Chambery syna Amadeusza VII Czerwonego Hrabiego oraz Bony de Berry (†). Z ich małżeństwa przyszło na świat liczne potomstwo, w tej liczbie Małgorzata, żona Ludwika III Andegaweńskiego (†) oraz Ludwik, książę Sabaudii i Piemontu; jego dziećmi z kolei byli m.in.: Szarlotta Sabaudzka, druga żona króla Ludwika XI, Amadeusz IX Sabaudzki, małżonek Jolanty Francuskiej (→ biogr. Karola VII Zwycięskiego), Filip II bez Ziemi (z Bresse), książę Sabaudii, mąż Małgorzaty de Bourbon (→ aneks I) oraz ojciec Ludwika Sabaudzkiej (→ biogr. Franciszka I). Maria Burgundzka zmarła 2 października 1422 w zamku Thonon-les-Bains i spoczęła w klasztorze cysterskim w Hautecombe. 7 listo-

pada 1434 Amadeusz VIII abdykował i wycofał się do zamku Ripaille, tytułując się odtąd hrabią Genewy. 14 grudnia 1439 został wybrany antypapieżem i przyjął imię FELIKSA V, 7 kwietnia 1449 złożył tiarę (był ostatnim antypapieżem w historii) i 18 czerwca tego roku otrzymał w zamian honorowy tytuł kardynała biskupa św. Sabiny. Zmarł 7 stycznia 1451 w Genewie.

- I FILIP. Na świat przyszedł w październiku 1389 w Villaines-en-Duesmois. 27 kwietnia 1404 otrzymał od najstarszego brata Jana hrabstwo Nevers i baronię Donzy, a w grudniu 1406 kolejny z braci, Antoni, przekazał mu hrabstwo Rethel. Poległ 25 października 1415 pod Azincourt, podczas walnej bitwy francusko-angielskiej, w trakcie której został także zabity jego brat Antoni. Ciało Filipa złożono w opactwie w Estelan nieopodal jego stołecznego miasta Rethel. Pierwszą żoną Filipa Burgundzkiego, hrabiego Nevers i Rethel, została 23 kwietnia 1409 w Soissons:

IZABELA DE COUCY, córka Enguerranda VII de Coucy, hrabiego Soissons, byłego earla Bedford, i jego drugiej żony Izabeli, córki Jana I, księcia Lotaryngii. Urodziła się zapewne ok. 1390 i po śmierci ojca w 1397 została panią na Coucy oraz hrabiną Soissons. Zmarła (w położu) w 1411.

Drugą żoną Filipa Burgundzkiego, hrabiego Nevers i Rethel, została 20 czerwca 1413 w Beaumont-en-Artois:

BONA D'ARTOIS, córka Filipa d'Artois, hrabiego Eu, która po śmierci Filipa poślubiła jego imiennika, księcia burgundzkiego FILIPA III DOBREGO (†), przy którym została opisana.

Dzieci Filipa Burgundzkiego, hrabiego Nevers i Rethel:

Potomstwo z pierwszego małżeństwa (I–II):

I FILIP. Urodzony ok. 1410, zmarł ok. 1411.

II MAŁGORZATA. Urodziła się ok. 1410, a zakończyła życie w 1411 lub 1412.

Dzieci z drugiego małżeństwa (I–II):

I KAROL. Urodził się w 1414 i po śmierci ojca 25 października 1415 został hrabią Nevers i Rethel, baronem

Donzy i panem Luzy (początkowo z uwagi na wiek Karola władzę w jego imieniu sprawowali regenci). U schyłku panowania ojczyma, księcia Burgundii Filipa III Dobrego, został przezeń oskarżony o uprawianie czarnej magii i w obawie przed lochem uszedł do Francji. W lipcu 1359 został podniesiony do rangi para. Zmarł przed końcem maja (być może w dniu 25.05) 1464 i spoczął w kościele św. Cyryka (Saint-Cyr) w Nevers.

Żoną Karola Burgundzkiego, hrabiego Nevers i Rethel, była poślubiona 11 czerwca 1456:

MARIA D'ALBRET. Jej rodzicami byli Karol II, pan Albret i hrabia Dreux, oraz Anna d'Armagnac, córka hrabiego Bernarda VII i Bony de Berry (†). Zmarła bezdzietnie po 4 stycznia 1485.

Być może Karol Burgundzki, hrabia Nevers i Rethel, pozostawił również pozamałżeńską córkę:

z JOLANTĄ DE LONGON:

a ADRIANNA DE NEVERS; wedle innych danych była ona nieślubna córką ojca Karola (szczegóły o niej ↓ wśród pozamałżeńskich dzieci Filipa Burgundzkiego, hrabiego Nevers).

II JAN. Urodził się 25 października 1415 w Clamency i w tym samym dniu został osierocony przez ojca, który poległ pod Azincourt. Po śmierci starszego brata Karola w maju 1464 został hrabią Nevers i Rethel, baronem Donzy i panem Luzy. Tytułował się także hrabią Etampes i zgłaszał pretensje do księstwa brabanckiego, jako spadku po zmarłych bezdzietnie kuzynach, Janie i Filipie. W 1472 po śmierci wuja, Karola d'Artois, odziedziczył hrabstwo Eu. Zmarł 25 września 1491 w swoim zamku w Nevers i znalazł pochówek w tamtejszej katedrze.

Pierwszą żoną Jana Burgundzkiego, hrabiego Nevers i Rethel, została 24 listopada 1435 w Amiens:

JAKOBINA D'AILLY, pani na Engelmunster, córka Raula d'Ailly, pana na Pequigny oraz widama Amiens, i jego żony Jakobiny de Bethune. Zmarła zapewne w 1470.

Drugą żoną Jana Burgundzkiego, hrabiego Nevers i Rethel, została 30 sierpnia 1471 w zamku Boussac.

PAULINA DE BROSSE, córka Jana II de Brosse, hrabiego Penthievre, oraz poślubionej mu Nicole de Châtillon-Blois. Zmarła 9 sierpnia 1479, zapewne w Nevers.

Trzecią żoną Jana Burgundzkiego, hrabiego Nevers i Rethel, została 11 marca 1479 lub 1480:

FRANCISZKA D'ALBRET. Jej ojcem był Arnold Amaneusz, pan Albret, zaś matką poślubiona mu Izabela, córka Bertranda V, pana La Tour i Montgascon, hrabiego Owernii i Boulogne. Jej młodszy brat ożenił się z córką Jana Burgundzkiego z drugiego małżeństwa, Szarłottą Burgundzką (↓). Urodziła się po 1457, zmarła zaś 20 marca 1521.

Dzieci Jana Burgundzkiego, hrabiego Nevers i Rethel: Potomstwo z pierwszego małżeństwa (a–b):

a ELŻBIETA. Urodziła się ok. 1439 i od śmierci młodszego brata Filipa w 1452 była dziedziczką hrabstw Nevers, Rethel i Eu. 22 kwietnia 1455 poślubiła swojego kuzyna JANA I, księcia Kliwii i hrabiego Marchii od 1448 (ur. Kliwia 16.02.1419, zm. 5.09.1481), syna Adolfa I, księcia Kliwii i (jako Adolf IV) hrabiego Marchii, oraz jego żony Marii Burgundzkiej (↑). Dochowali się kilkorga dzieci, m.in. Engelberta, hrabiego Nevers, męża Szarloty de Bourbon (→ aneks II). Elżbieta zmarła 21 czerwca 1483 i znalazła spoczynek u boku małżonka w kolegiacie NMP w Kliwii.

b FILIP. Urodzony w 1446, zmarł w 1452 w Brukseli.

Córka z drugiego małżeństwa:

a SZARLOTTA. Urodziła się ok. 1472, a 15 kwietnia 1486 została wydana za JANA D'ALBRET, pana Orval i ba-

rona Lesparre od 1463 (zm. 10.05.1524), rodzonygo brata Franciszki d'Albret, od 1480 trzeciej żony swego ojca (†). Po śmierci ojca późnym latem 1491 odziedziczyła hrabstwo Rethel, na które wprowadzono także jej męża. Miała z nim troje dzieci. Zmarła 23 sierpnia 1500 na zamku w Meillan-en-Berry, gdzie też znalazła spoczynek.

Jan Burgundzki, hrabia Nevers i Rethel, dochował się także czworga znanych źródłom bastardów (a–d):

z nieznanymi kobietami:

a JAN. Mnich w Nevers.

b GERARD.

z MAŁGORZATĄ DE GHISTELLES (GUISTELLES):

c PIOTR DE NEVERS. Legitymizowany 24 stycznia 1479.

d FILIP DE NEVERS. Legitymizowany w listopadzie 1473.

Pan Rosoy. Ożenił się z MARIĄ DE ROYE (zm. 1480), córką Jana II, pana Roye, Beausalt i Busancy, i jego żony Blanki de Brosse. Ich jedynym dzieckiem była FRANCISZKA DE NEVERS, pani na Rosoy (zm. 1527), żona Filipa de Halewyn, pana Piennes i Maignelers. Filip de Nevers zmarł w 1522 w klasztorze Betlejem w Mézières, gdzie również spoczął.

Nieślubne dzieci Filipa Burgundzkiego, hrabiego Nevers i Rethel (I–IV):

z MARIĄ D'ALBRET:

I WILHELM MIRAILLET. Legitymizowany w 1463, zmarł po 1466.

z BONĄ DE SALIEU:

II JAN. Legitymizowany w 1463, zmarł po 1478 w Nevers.

z JOANNĄ LE LONG:

III ADRIANNA DE NEVERS. Alternatywnie była córką Karola Burgundzkiego, hrabiego Nevers, legalnego syna Filipa Burgundzkiego (†). Legitymizowana w 1463, była dwukrotnie zamężna: z KLAUDIUSZEM DE ROCHEFORT, panem na Châtillon-en-Bazois, oraz z poślubionym 10 maja 1466 w Mézières JAKUBA DE CLUGNY, pana Meneserre (zm. 13.12.1512). Zmarła po 1513.

IV FILIP. Mnich w Nevers, legitymizowany w 1463.

Pozamałżeński syn Filipa II Śmiałego, księcia Burgundii:

z MARIĄ D'AUBERCHICOURT (zm. 1401):

- A HENRYK DU RISOIR. Urodził się w 1360. Żonaty z ALEYDE DE DIJON (zm. 1385), a następnie z IDĄ VAN MALDEGHEM, zmarł w nieznanym czasie. Wywiódł się od niego RÓD LE HARDY DE BEAULIEU, który w 1893 uzyskał belgijskie szlachectwo; istnieje on do dziś.
- 7 JOANNA. Urodziła się 24 czerwca 1343 w zamku Châteauneuf nad Loarą, a 12 lutego 1352 w zamku Vivier-en-Brie poślubiła KAROLA II ZŁEGO, króla Nawarry z dynastii Évreux, z którym miała kilkoro dzieci (← rozdział II, biogr. Filipa III Śmiałego). Zmarła 3 listopada 1373 na zamku w Évreux i została pochowana w królewskiej nekropolii w Saint-Denis.
- 8 MARIA. Urodziła się 18 września 1344 na zamku w Saint-Germain-en-Laye pod Paryżem, a 1 grudnia 1364 została żoną ROBERTA I, hrabiego Baru od 1352, markiza Pont-à-Mousson od 1354, w tym samym roku kreowanego księciem Baru (ur. 8.09.1344, zm. 2.04.1411), syna Henryka IV, hrabiego Baru, oraz Jolanty, córki Roberta Flandryjskiego, hrabiego Marle; urodziła mu liczne dzieci. Zmarła 15 października 1404 i spoczęła w kościele Notre-Dame w Bar-le-Duc.
- 9 AGNIESZKA. Urodziła się 9 grudnia 1345 na zamku w Saint-Germain-en-Laye pod Paryżem, a zmarła w kwietniu 1350 w pałacu hôtel de Nesle w Paryżu i spoczęła w klasztorze paryskich jakobinów (dominikanów).
- 10 MAŁGORZATA. Urodziła się 20 września 1347 w paryskim Luwrze, a umarła 25 kwietnia 1352 w Poissy.
- 11 IZABELA. Na świat przyszła 1 października 1348 w zamku Vincennes pod Paryżem, a w październiku 1360 w Mediolanie została żoną JANA GALEAZZA (GIANGALEAZZA) VISCONTIEGO, w latach 1361–73 *de iure uxoris* hrabiego Vertus-en-Champagne, hrabiego Asti od 1379, pana Mediolanu od 1385 (od 1395 książę), hrabiego Pawii od 1396 oraz hrabiego Angleria i księcia Lombardii od 1397 (ur. Melegnano (Marignan) 15.10 lub 11.1351, zm. Pawia 3.09.1402), syna Galeazza II Viscontiego, pana Mediolanu, Pawii i Piacenzy etc., i jego żony Blanki Marii, córki Aimone Spokojnego, hrabiego Sabaudii. Jej posag

stanowiło z początku hrabstwo Sommières, rychło jednak wymienione na seniorię Vertus-en-Champagne, którą król francuski Jan II podniósł do rangi hrabstwa i w kwietniu 1361 formalnie nadał Izabeli oraz jej małżonkowi. Z ich mariażu przyszło na świat czworo dzieci, m.in. Walentyna Visconti, małżonka Ludwika Francuskiego, księcia Orleanu (→ biogr. Karola V Mądrego). Izabela zmarła w trakcie porodu 11 września 1373 na zamku w Pawii i spoczęła w kościele św. Franciszka w Pawii. W 1380 (1381) owdowiały Jan Galeazzo ożenił się ze swoją kuzynką Katarzyną Visconti i miał z nią troje dzieci.

Dzieci z drugiego mariażu (1–3):

- 1 BLANKA. Na świat przyszła w listopadzie 1350 w zamku Châteauneuf nad Loarą, a zmarła w dzieciństwie.
- 2 KATARZYNA. Urodziła się z początkiem 1352, a zmarła w dzieciństwie, jednak rok nie jest znany.
- 3 BEZIMIENNY SYN. Urodził się w Le Moncel lès Pont-Sainte-Maxence z początkiem 1353 i rychło potem umarł.

KAROL V MĄDRY

1364-1380

Ojciec: JAN II DOBRY (← s. 233)

Matka: GUTA (BONA) LUKSEMBURSKA (CZESKA) (← s. 235)

Rodzeństwo: (← biogr. Jana II)

✧

Zasłużony przydomek MĄDREGO nadali mu już współcześni. Urodził się 21 stycznia 1338 w zamku Vincennes pod Paryżem jako najstarsze dziecko Jana Francuskiego, podówczas księcia Normandii, oraz jego pierwszej żony. 30 marca 1349 bezpotomny Humbert II, delfin Viennois, przekazał Karolowi swoje włości (Viennois i Albon), które został mu formalnie nadane 16 lipca tego roku – od tego czasu tytuł delfina przysługiwał bezpośrednio sukcesorowi francuskiej korony, zaś jego apanaże zwano Delfinatem. W 1354 został hrabią Poitiers, a 7 grudnia 1355 księciem Normandii (intronizowany 10 stycznia 1356 w katedrze w Rouen). Brał udział w walnej bitwie francusko-angielskiej, stoczonej 19 września 1356 na polach Maupertuis koło Poitiers, która zakończyła klęską Francuzów i pojmaniem jego ojca. Wróciwszy do stolicy, ogłosił się porucznikiem Francji (*Lieutenant du Roi*), a 14 marca 1358 został oficjalnie desygnowany na urząd regenta na czas pobytu Jana II w niewoli. W 1360 król odzyskał wolność, jednak jesienią 1363 zdecydował się na powrót do Anglii, przed wyjazdem ponownie wyznaczając Karola regentem. W tym samym roku młodszy brat delfina, książę Burgundii, ofiarował mu księstwo Turenii. Śmierć Jana II 8 kwietnia 1364 uczyniła Karola królem Francji; jego sakra, dokonana przez arcybiskupa Jana de Craon, odbyła się 19 maja 1364 w katedrze Notre-Dame w Reims. 30 listopada 1369 król ogłosił konfiskatę pozostającego pod angielskim panowaniem księstwa Gujeny.

Zmarł po dłuższej chorobie (była to zapewne gruźlica lub schorzenie układu krążenia) 16 września 1380 w podparyskim pałacu Beauté opodal zamku Vincennes. Królewskie ciało pochowano w bazylice w Saint-Denis, serce w kościele Notre-Dame w Rouen, a trzewia w opactwie Notre-Dame-la-Royale w Maubuisson nieopodal Pontoise.

Małżonka Karola V:

Poślubiona 8 kwietnia 1350 w Tain-en-Viennois:

JOANNA DE BOURBON

Była drugim z ośmiorga dzieci Piotra I de Bourbon, księcia Bourbonnais (→ aneks I). Na świat przyszła 3 lutego 1339 w zamku Vincennes pod Paryżem. Po burbońskich antenatach przejęła zaburzenia umysłowe (schizofrenia?). Nigdy nie została koronowana na królową Francji. Zmarła w pòłogu 6 lutego 1378 w paryskim pałacu hôtel Saint-Pol. Serce królowej złożono w kościele klasztornym kordelierów w Paryżu, jej wnętrzności u celestynów tamże, a ciało w Saint-Denis.

Dzieci małżeńskie Karola V (1–9):

- 1 JOANNA. Urodziła się w końcu września 1357 w królewskim opactwie Notre-Dame-la-Royale w Maubuisson koło Pontoise, a zmarła 21 października 1360 w klasztorze cysterek Saint Antoine-des-Champs w Paryżu, gdzie również spoczęła.
- 2 BONA. Urodziła się ok. 1358, a zmarła 7 listopada 1360 w Paryżu i spoczęła u cysterek Saint Antoine-des-Champs w Paryżu.
- 3 JAN. Na świat przyszedł w 1359 i zmarł w dzieciństwie – wiadomo, że przeżył swojego ojczystego dziada i imiennika, króla Jana II, a zatem nastąpiło to najpóźniej kilka lat po kwietniu 1364. Najprawdopodobniej od śmierci Jana II do własnej nosił tytuł delfina Viennois.
- 4 JOANNA. Urodziła się 6 czerwca 1366 w podparyskim zamku Vincennes, a umarła już 21 grudnia tego roku w pałacu hôtel Saint-Pol w Paryżu i została pochowana w królewskiej nekropolii w Saint-Denis.
- 5 KAROL VI SZALONY (→ s. 289).

- 6 MARIA. Urodziła się ona 27 lutego 1370 w pałacu hôtel Saint-Pol w Paryżu. W 1373 została zaręczona z WILHELMEM BAWARSKIM, późniejszym księciem Dolnej Bawarii na Straubing (Wilhelm II) oraz hrabią Holandii, Zelandii i Hainaut (Wilhelm VI) (ur. 1365), lecz w czerwcu 1377 w Paryżu niespodziewanie umarła. Wilhelm Bawarski ożenił się później z jej kuzynką, Małgorzatą Burgundzką (← biogr. Jana II Dobrego).
- 7 LUDWIK. Urodził się on 13 marca 1372 w paryskim pałacu hôtel Saint-Pol. 1 września 1375 został po zmarłym Filipie Francuskim, księciu orleańskim (← biogr. Filipa VI), hrabią Valois oraz Beaumont-sur-Oise – 4 stycznia 1376 jest tak określony po raz pierwszy. Nieco wcześniej, w 1374, dwuletni Ludwik został zaręczony z KATARZYŃĄ WĘGIERSKĄ (ANDEGAWEŃSKĄ), córką Ludwika Węgierskiego, króla Węgier i Polski z dynastii Andegawenów (bocznej linii Kapetyngów wywodzącej się od Ludwika VIII), przewidywaną dziedziczką tronu węgierskiego lub polskiego, upatrywaną ponadto przez ojca spadkobierczynią jego roszczeń do Neapolu i Prowansji. Jej przedwczesna śmierć w końcu 1378 nie przekreśliła planów osadzenia Walezjusza na tronie wawelskim lub budańskim, jako że węgierska królowa wdowa Elżbieta w 1385 doprowadziła do zaślubin *per procura* Ludwika i swojej kolejnej córki (o czym dalej). W listopadzie 1386 Ludwik otrzymał od Karola VI księstwo Turenii, a dwa lata później seniorie Épernay i Romorantin. Od 16 lutego 1389 zasiadał w radzie królewskiej, a od zawarcia małżeństwa z Walentyną Visconti tytułował się hrabią Vertus-en-Champagne i Asti (po wygaśnięciu głównej linii Viscontich w połowie XV w. mariaż ten dał potomkom Ludwika podstawy do ubiegania się także o mediolańską mitrę). 4 czerwca 1392 wymienił Turenię na księstwo Orleanu i hrabstwo Beaumont-sur-Oise. W styczniu 1393 Karol VI, który latem poprzedniego roku doznał pierwszego ataku choroby umysłowej, mianował go regentem, lecz władzę przejęli w istocie królewscy stryjowie – Jan de Berry i Filip II Burgundzki (← biogr. Jana II Dobrego). W 1394 Ludwik otrzymał od króla hrabstwo Angoulême, w 1397 (zgodnie z wcześniejszymi umowami) został hrabią Blois jako LUDWIK IV, w 1400 nabył hrabstwo Périgord i baronię Coucy,

a 18 sierpnia 1402 księstwo luksemburskie wraz z hrabstwem Chiny. W tym samym roku został ponownie desygnowany regentem Francji. W 1404 zakupił hrabstwo Soissons, w 1406 został księciem Valois, a w 1407 hrabią Dreux. Zginął zamordowany z polecenia zwaśnionego z nim księcia burgundzkiego 23 listopada 1407 nieopodal bramy Barbette w Paryżu. Pochowano go u paryskich celestynów.

Pierwszą żoną Ludwika Francuskiego, księcia Orleanu, została poślubiona *per procura* w kwietniu 1385:

MARIA ANDEGAWEŃSKA (WĘGIERSKA), córka Ludwika I Wielkiego, króla Węgier i Polski z dynastii Andegawenów (bocznej linii Kapetyngów, wywodzącej się od Ludwika VIII Lwa), i jego trzeciej żony Elżbiety, córki Stefana II Kontromana, bana Bośni. Urodziła się w 1371. Dzięki zabiegom ojca w 1379 została uznana dziedziczką tronu polskiego, co potwierdził zjazd w Zwoleniu 25 lipca 1382. Po rychłej śmierci Ludwika Wielkiego (1382), królowa wdowa Elżbieta Bośniaczka doprowadziła do proklamowania Marii królem Węgier i jej koronacji (17.09.1382 w bazylice Panny Marii w Székesfehérvár), po czym objęła w imieniu córki regencję. Na kolejnym zjeździe w Koszycach (1383) zostało ustalone wzajemne dziedziczenie po sobie Marii i jej młodszej siostry Jadwigi. Mariaż nie został dopełniony – małżonkowie nigdy się nawet nie spotkali – i uległ unieważnieniu w 1385, a w sierpniu lub listopadzie Maria zawarła ślub *per procura* z ZYGMUNTEM LUKSEMBURSKIM, późniejszym cesarzem. 31 grudnia 1385 musiała abdykować na rzecz kuzyna, Karola z Durazzo. Po jego śmierci w lutym 1386 odzyskała tron i w marcu 1387 w Budzie poślubiła osobiście Luksemburczyka. Zmarła rodząc martwego syna ok. 27 czerwca (nie 17 maja, jak dawniej sądzono) 1395 na zamku w Budzie i spoczęła w katedrze w Nagyvárad (Wielki Waradyn, obecnie rumuńska Oradea).

Drugą żoną Ludwika Francuskiego, księcia Orleanu, została poślubiona *per procura* 8 kwietnia 1387 w Pawii i osobiście 17 sierpnia 1389 w Melun:

WALENTYNA VISCONTI, córka Jana Galeazza Viscontiego, księcia Mediolanu, i jego żony Izabeli Francuskiej (← biogr. Jana II

Dobrego). Na świat przysłała ona w 1366. W posagu otrzymała odziedziczone po matce hrabstwa Vertus-en-Champagne i Asti, wniosła także Domowi Orleańskiemu prawa sukcesyjne do księstwa mediolańskiego. Na skutek intryg królowej Izabeli Bawarskiej w kwietniu 1396 była zmuszona opuścić dwór. Zmarła 14 grudnia 1408 na zamku w Blois i spoczęła w tamtejszym kościele Zbawiciela. W późniejszym czasie, na polecenie Ludwika XII, szczątki księżnej złożono u boku jej małżonka.

Dzieci Ludwika Francuskiego, księcia Orleanu, z drugiego małżeństwa (A–H):

LINIA ORLEAŃSKA (DE VALOIS-ORLÉANS, D'ORLÉANS)

A BEZIMIENNY SYN. Urodzony 25 marca 1390 w Paryżu, zmarł rychło i został pochowany w paryskim kościele św. Pawła.

B LUDWIK. Na świat przyszedł 26 maja 1391 w pałacu hôtel Saint-Pol w Paryżu, a zmarł we wrześniu 1395 i został pochowany w kościele klasztorным celestynów w Paryżu.

C JAN (FILIP). Urodzony we wrześniu 1393, zmarł przed 31 października tego samego roku w podparyskim zamku Vincennes. Spoczął u celestynów w Paryżu.

D KAROL ORLEAŃSKI, ojciec LUDWIKI XII (→ s. 317).

E FILIP. Urodził się w dniach 21–24 lipca 1396 w Asnières-sur-Oise. Po śmierci ojca 23 listopada 1407 został hrabią Vertus-en-Champagne i Porcien. Od 1415 zarządzał księstwem orleańskim w imieniu więzionego w Anglii starszego brata. Popierał delfina Karola (VII) i był jednym z dowódców jego wojsk walczących z Anglikami i Burgundczykami w Poitou i Berry. Zmarł nagle 1 września 1420 w Beaugency, spoczął w kościele klasztorным celestynów.

Zaręczony z KATARZYNA BURGUNDZKA (← biogr. Jana II Dobrego), zmarł bezżennie:

Pozamałżeński syn Filipa Orleańskiego, hrabiego Vertus:

z nieznaną kobietą:

I FILIP ANTONI, BASTARD DE VERTUS. Był on gubernatorem Blois i Coucy, zmarł przed 18 lipca 1445. Być może jest antenatem rodu de Vertusbrak.

F JAN zwany DOBRYM. Urodził się wiosną (w maju?) lub 26 czerwca, według różnych opracowań w 1399, 1400 lub 1404. Zgodnie z rozporządzeniem ojca, otrzymał po jego śmierci 23 listopada 1407 hrabstwa Angoulême i Périgord, a także dobra Épernay i Romorantin. Na mocy układu, zawartego 14 listopada 1412 w Buzançais przez swojego stryja, króla Karola VI, z angielskim najeźdźcą, został oddany w charakterze zakładnika do Anglii, gdzie spędził kilkadziesiąt lat – odzyskał wolność dopiero w 1444. Zmarł 30 kwietnia 1467 w swoim zamku w Cognac i spoczął w katedrze św. Piotra w Angoulême. Grobowce hrabiego, jego żony i syna zostały zdewastowane podczas wojen religijnych w XVI w. Odnalezione w 2011 szczątki zostały w 2015 powtórnie pochowane w podziemiach katedry.

Żoną Jana Orleańskiego, hrabiego Angoulême, została krótko po 31 sierpnia 1449:

MAŁGORZATA DE ROHAN, córka Alana IX, wicehrabiego Rohan i Leónu oraz hrabiego Porhoët, i poślubionej mu Małgorzaty Bretońskiej, pani Guillac, córki infantki nawarskiej, Joanny (← rozdział II, biogr. Filipa III Śmiałego). Urodziła się ok. 1412. Po śmierci małżonka wraz z Janem de La Rochefoucauld (zm. 1471) sprawowała regencję we włościach nieletniego syna. Zmarła w 1496 lub 1497 na zamku w Cognac i spoczęła u boku męża oraz młodszego syna.

Dzieci małżeńskie Jana Orleańskiego, hrabiego Angoulême (I–III):

LINIA VALOIS-ANGOULÊME (D'ANGOULÊME)

- I LUDWIK. Zmarł na zamku w Bouteville-en-Angoulême w 1453. Liczył sobie wówczas trzy lata, zatem na świat przyszedł ok. 1450.
- II KAROL D'ANGOULÊME, ojciec FRANCISZKA I (→ s. 324).
- III JOANNA. Urodziła się w 1462, a w 1481 została żoną KAROLA FRANCISZKA DE COËTIVY, hrabiego Taillebourga oraz pana Royan i Saujon (od 1486), księcia Mortagne i Gironde, barona Coëtivy, Menant, Forestic oraz Tre-

gouroy (od 1497), doradcy i szambelana królewskiego (ur. ok. 1460, zm. po 1481), syna Oliwera de Coëtivy, hrabiego Taillebourga oraz pana Royan i Saujon, senezala Gujeny i Saintogne, doradcy i szambelana Karola VII Zwycięskiego, oraz poślubionej mu pozamałżeńskiej córki tegoż króla, Marii *vel* Małgorzaty de Valois; z małżeństwa tego przyszła na świat córka. Dekretem króla Franciszka I z 18 grudnia 1515 Joanna została kreowana księżną Valois. Zmarła w 1520.

Bastard Jana Orleańskiego, hrabiego Angoulême:

z nieznaną kobietą:

I JAN (DE VALOIS), BASTARD D'ANGOULÊME. Został legitymizowany przez Karola VII w lipcu 1458 w Beaugency. Nic więcej o nim nie wiadomo.

G CÓRKA (MARIA?). Urodziła się w kwietniu 1401 na zamku w Coucy i umarła w dzieciństwie.

H MAŁGORZATA. Na świat przyszła w 1406, a 29 sierpnia 1423 na zamku w Blois wyszła za RYSZARDA BRETOŃSKIEGO, hrabiego Etampes od 1421, *de iure uxoris* hrabiego Vertus-en-Champagne od 1423, hrabiego Mantes od 1425 (ur. koniec 1395, zm. zamek Clisson 2.06.1438), syna Jana IV (V) Zdobywcy, księcia Bretanii i hrabiego Montfort, oraz jego trzeciej żony Joanny, infantki nawarskiej (← biogr. Filipa III Śmiałego); w posagu otrzymała hrabstwo Vertus-en-Champagne, należące uprzednio do jej zmarłego bezpotomnie starszego brata Filipa. Z Ryszardem dochowała się liczne potomstwa, w tym Franciszka II, księcia Bretanii, ojca Anny, księżnej Bretanii, późniejszej małżonki kolejno dwu francuskich królów: Karola VIII i Ludwika XII. Po śmierci męża Małgorzata wycofała się do klasztoru klarysek de la Guiche koło Blois, gdzie zmarła 24 kwietnia 1466 i gdzie znalazła spoczynek.

Pozamałżeński syn Ludwika Francuskiego, księcia Orleanu:

Z JOLANTĄ (MARIETTĄ?) D'ENGHIEN, panią Wiège i Fagnoles, córką Jakuba d'Enghien, kasztelana Mons, od 1389 żoną AUBERTA LA FLAMENC, pana Cany, szambelana króla Karola VI:

A JAN, BASTARD ORLEAŃSKI. Urodził się 23 listopada 1402 w Paryżu. Po klęsce armii francuskiej pod Azincourt był jedynym męskim potomkiem linii orleańskiej, jaki pozostał we Francji. Podczas wojny frakcji dworskich o władzę nad niepoczytalnym Karolem VI wziął stronę Armaniaków. W latach 1418–20 przebywał w burgundzkiej niewoli, a po odzyskaniu wolności wstąpił na służbę delfina Karola (VII), który w 1421 nadał mu włości Valbonais, a w 1424 hrabstwo Mortain, które jednak utracił rok później na rzecz króla Anglii. W 1429 dowodził obroną Orleanu i wraz z Joanną d'Arc zdołał odeprzeć spod miasta armię angielską. Towarzyszył Dziewicy Orleańskiej w jej kolejnych kampaniach; w 1430 król Karol VII wynagrodził go seniorią Châteaudun. W 1432 Jan zdobył Chartres, a w 1439 otrzymał od swego przyrodniego brata Karola, księcia orleańskiego, hrabstwo Dunois i jako hrabia Dunois właśnie jest najszerzej znany we francuskiej historiografii. W późniejszym czasie wojował z Anglikami w Andegawenii i w 1443 odepchnął ich spod Angers (za ten czyn uzyskał od króla tytuł hrabiego Longueville), a pięć lat później zdobył Le Mans. Do 1450 wyparł najeźdźców z Normandii. Za liczne zasługi uhonorowano go najwyższym po konetablu stopniem głównodowodzącego wojsk królewskich, a także tytułem ODNOWICIELA KRÓLESTWA. Pozostał faworytem Karola VII, mimo iż w 1440 wziął udział w antykrólewskiej rebelii możnych (pragerii). Za panowania Ludwika XI po raz kolejny stanął po stronie zbuntowanych książąt (Liga Dobra Publicznego 1464–65), utrzymał jednak łaski monarchy i z jego woli przewodniczył później Radzie Trzydziestu Sześciu. Zmarł 24 listopada 1468 w L'Haye (Lay) pod Paryżem i spoczął w kościele Notre-Dame w Cléry.

Być może pierwszą jego żoną była poślubiona w kwietniu 1422 w Bourges MARIA LOUVET, córka Jana Louveta, pana na Thecys. Pewnym jest natomiast, że 16 listopada 1439 ożenił się z MARIĄ DE HARCOURT (zm. 1.09.1464), córką Jakuba II de Harcourt, barona Montgommery, oraz poślubionej mu Małgorzaty de Melun, hrabiny Tancarville. W posagu otrzymała ona Part(h)enay, Secondigny, Vouvet, Mervant, Mates-clon i Durctal. Z Janem de Dunois miała troje dzieci.

Od jego jedynego syna, FRANCISZKA ORLEAŃSKIEGO (D'ORLÉANS), hrabiego Dunois, Longueville, Tancarville i Montgommery (zm. 1491) wziął początek potężny ród hrabiów, a następnie KSIĄŻĄT LONGUEVILLE, który wygasł w początkach XVIII w.

- 8 IZABELA. Urodziła się 24 lipca 1373 w pałacu hôtel Saint-Pol w Paryżu. Zaręczona z późniejszym JANEM I, księciem Alençon (← rozdział II, biogr. Filipa III Śmiałego), zmarła 23 lutego 1378 w miejscu swoich narodzin.
- 9 KATARZYNA. Urodziła się 4 lutego 1378 w pałacu hôtel Saint-Pol w Paryżu, a 5 sierpnia 1386 w pałacu Saint-Ouen pod Paryżem została poślubiona przez swojego stryjecznego brata JANA DE BERRY, hrabiego Montpensier (← biogr. Jana II Dobrego). Zmarła w październiku 1388 i została pochowana w klasztorze cysterek Notre-Dame-la-Royale w Maubuisson koło Pontoise.

Pozamałżeński syn Karola V:

z nieznaną kobietą:

- 1 OUDARD D'ATTAINVILLE. Urodził się ok. 1360 w Paryżu. Był baliwem w Rouen, zmarł zaś po 1415.

U W A G A : Nie jest prawdą, jakoby nieślubnym synem przyszłego Karola V był JAN DE MONTAIGU, wielki ochmistrz dworu Karola VI (ur. ok. 1350 lub 1363, stracony 17.10.1409 w Paryżu), zrodzony jakoby ze związku ówczesnego delfina z BIETTE DE CASSINEL (BIOTA CASSINELLI) zwaną PIĘKNĄ WŁOSZKĄ, pierwszą oficjalną metresą królewską w historii francuskiej monarchii (ur. ok. 1340, zm. ok. 1380), córką Franciszka Cassinel (Cassinelli), potomka osiadłej we Francji italskiej rodziny szlacheckiej, sierżanta armii francuskiej. Najprawdopodobniej ów Jan de Montaigu był w istocie synem Biette i notariusza królewskiego Gerarda de Montaigu, który sam był, jeśli wierzyć rozpowszechnionym w owym czasie pogłoskom, synem pewnego paryskiego księdza.

KAROL VI
SZALONY

1380-1422

Ojciec: KAROL V MĄDRY (← s. 279)

Matka: JOANNA DE BOURBON (← s. 281)

Rodzeństwo: (← biogr. Karola V)

✧

Przez współczesnych zwany UKOCHANYM (LE BIEN-AIMÉ), do historii trafił jednak z XIX-wiecznym przydomkiem nawiązującym do nękającej go choroby psychicznej – historycy podejrzewają schizofrenię, porfirię i chorobę dwubiegunową. Na świat przyszedł 3 grudnia 1368 w pałacu hôtel Saint-Pol w Paryżu i wkrótce po narodzinach został przez ojca desygnowany delfinem Viennois. 9 stycznia 1378 w Paryżu otrzymał godność porucznika generalnego i cesarskiego wikariusza Arles, Delfinatu oraz Piemontu. Po śmierci ojca 16 września 1380 wstąpił na tron Francji i 4 listopada tego roku w katedrze Notre-Dame w Reims został ukoronowany przez arcybiskupa Ryszarda Picque (de Besançon). Z uwagi na nieletniość króla rządy sprawowali jego stryjowie, wyznaczeni przez zmarłego Karola V regentami: Ludwik Andegaweński, Jan de Berry oraz Filip Burgundzki. 3 listopada 1385 Karol został ogłoszony pełnoletnim, lecz władzę z rąk stryjów przejął dopiero w 1388. Latem 1392 doznał pierwszego z ataków choroby psychicznej, która prześladowała go odtąd do końca życia, z czasem nasilając się. W 1402 mianował regentem swojego młodszego brata Ludwika, księcia Orleanu (powierzył mu regencję już po pierwszym ataku choroby, w styczniu 1393, lecz wówczas odsunęli go od rządów królewscy stryjowie) – jego zgładzenie z rozkazu księcia Burgundii doprowadziło do wybuchu wojny domowej między zwolennikami Ludwika (zwani Orleańczykami,

a później Armaniakami) oraz Burgundczykami. W obliczu najazdu króla Anglii Henryka V i zdrady księcia Burgundii, Karol VI zmuszony był podpisać upokarzający traktat pokojowy (20 lub 21 maja 1420 w Troyes), wydziedziczający jego własnego syna i proklamujący sukcesorem króla angielskiego.

Zmarł 21 października 1422 w paryskim pałacu hôtel Saint-Pol. Serce i trzewia monarchy spoczęły u paryskich celestynów, a jego ciało w królewskiej nekropolii w Saint-Denis.

Małżonka Karola VI:

Poślubiona 17 lipca 1385 w katedrze Notre-Dame w Amiens:

IZABELA BAWARSKA

Była córką Stefana III Wspaniałego, księcia górnobawarskiego na Ingolstadt z dynastii Wittelsbachów, i jego pierwszej żony Tadei, córki Barnaby Viscontiego, pana Mediolanu, Bergamo, Cremony, Lodi i Bolonii. Urodziła się ona ok. 1370 najpewniej na zamku w Monachium i na chrzcie otrzymała imię Elżbiety – we Francji znano ją pod jego francuską odmianą. 23 sierpnia 1389 w kaplicy pałacowej Sainte Chapelle na wyspie Cité w Paryżu została koronowana przez arcybiskupa Rouen Wilhelma. Po śmierci księcia Orleanu (brata Karola VI), w 1408 proklamowała się regentką w imieniu obłąkanego męża, ten jednak odesłał ją do Blois, a później do Tours. Poróżniona z delfinem Karolem (VII), związała się z obozem burgundzkim i poparła traktat z Troyes z 1420, odsuwający syna od sukcesji. Zmarła 24 września 1435 w pałacu hôtel Saint-Pol w okupowanym przez Anglików Paryżu. Została pochowana w Saint-Denis pod Paryżem, zaś jej serce złożono w kościele klasztorным paryskich celestynów.

Potomstwo Karola VI:

Dzieci małżeńskie (1–12):

- 1 KAROL. Urodził się 25 września 1386 w pałacu Beauté opodal Vincennes i był tytułowany delfinem Viennois. Zmarł 28 grudnia 1386 w zamku Vincennes i spoczął w Saint-Denis.
- 2 JOANNA. Urodzona 14 czerwca 1388 w rezydencji w Saint-Ouen koło Saint-Denis, zmarła w 1390 i spoczęła w klasztorze Notre-Dame-la-Royale w Maubuisson koło Pontoise.

- 3 IZABELA. Na świat przysła 9 listopada 1389 w paryskim Luwrze, a 4 (1?) listopada 1396 w kościele św. Mikołaja w Calais poślubiła RYSZARDA II, króla Anglii i lorda Irlandii w latach 1377–99 (ur. Bordeaux 6.01.1367 lub 1366, zm. zamek Pontefract 02.1400), syna Edwarda, księcia Walii i Kornwalii wywodzącego się dynastii Plantagenetów (andegaweńskiej – nie należy mylić jej z andegaweńskimi odnogami dynastii Kapetyngów i Walezjuszy), oraz jego żony Joanny, hrabiny Kentu i baronowej Wake of Liddell, córki Edmunda, earla Kentu, także potomka Plantagenetów. Był on wdowcem po Annie, zmarłej w 1394 córce cesarza Karola IV Luksemburskiego, króla Czech, lecz ani ona, ani Izabela nie dały mu dzieci. Koronacja Izabeli na królową angielską miała miejsce 5, 7 lub 8 stycznia 1397 w opactwie Westminsterskim. Po detronizacji i uwięzieniu męża zezwolono jej na powrót do Francji; 29 czerwca 1406 lub 6 czerwca 1407 w Compiègne została wydana za własnego stryjecznego brata, KAROLA ORLEAŃSKIEGO (→ biogr. Ludwika XII). Zmarła w połogu 13 września 1409 na zamku w Blois i spoczęła w opactwie benedyktyńskim w pobliskim Saint-Laumer. W późniejszym czasie jej prochy przeniesiono do klasztoru celestynów w Paryżu.
- 4 JOANNA. Na świat przysła 24 stycznia 1391 na zamku w Melun. Jej mężem został poślubiony 19 września 1396 w hôtel Saint-Pol w Paryżu i ponownie 30 lipca 1397 w paryskim Luwrze JAN BRETOŃSKI zwany MĄDRYM (ochrzczony imieniem Piotra, które zmienił na życzenie ojca 2 grudnia 1396), tytularny earl Richmond od 1396, ksiązę Bretanii i hrabia Montfort jako JAN V (VI) od 1399 (ur. zamek l’Hermine 24.12.1389, zm. La Touche koło Nantes 29.08.1442), którego rodzicami byli Jan IV (V) Zdobywca, ksiązę Bretanii, hrabia Montfort i tytularny earl Richmond, potomek dynastii z Montfort – odnogi dynastii z Dreux (bocznej linii Kapetyngów, zstępnych Ludwika VI Grubego), oraz jego żona Joanna, infantka nawarska (← rozdział II, biogr. Filipa III Śmiałego). Owocem tego małżeństwa były liczne dzieci, w tym Franciszek I, ksiązę Bretanii, małżonek Jolanty Andegaweńskiej (← biogr. Jana

- II Dobrego). Po pojmaniu męża przez hrabiów Penthièvre w 1420, Joanna obległa zamek Châteauceaux gdzie go osadzono i zdołała oswobodzić Jana. Zmarła 27 września 1433 na zamku w Vannes, pochowano ją w katedrze św. Piotra tamże.
- 5 KAROL. Urodził się on 6 lutego 1392 w pałacu hôtel Saint-Pol w Paryżu i był tytułowany delfinem Viennois oraz księciem Gujenny. Zaręczony z MAŁGORZATĄ BURGUNDZKĄ (← biogr. Jana II Dobrego), zmarł przed zawarciem małżeństwa 11 lub 13 stycznia 1401 w Paryżu i został pochowany w bazylice w Saint-Denis. Narzeczoną wydano później za jego młodszego brata Ludwika (↓).
- 6 MARIA. Urodziła się w lipcu lub sierpniu (22.08?) 1393 w zamku Vincennes. Matka Marii, być może widząc w szaleństwie jej ojca karę bożą, postanowiła przeznaczyć ją do stanu duchownego; zgodnie z jej wolą 8 września 1397 Maria wstąpiła do klasztoru w Poissy, gdzie 26 maja 1408 przyjęła welon mniszki. Zmarła podczas zarazy 19 sierpnia 1438 w królewskim pałacu na wyspie Cité w Paryżu i spoczęła w Poissy.
- 7 MICHALINA. Urodziła się 11 stycznia 1395 w pałacu hôtel Saint-Pol w Paryżu, gdzie w czerwcu 1409 została poślubiona przez FILIPA BURGUNDZKIEGO, hrabiego Charolais, przyszłego FILIPA III DOBREGO, księcia Burgundii (← biogr. Jana II Dobrego). Zmarła 8 lipca 1422 w Gandawie i została pochowana w katedrze św. Bawona tamże.
- 8 LUDWIK. Urodził się 22 stycznia 1397 w pałacu hôtel Saint-Pol w Paryżu. Po śmierci starszego brata Karola 11 lub 13 stycznia 1401 został delfinem Viennois, a 14 stycznia otrzymał tytuł księcia Gujenny. 31 grudnia 1409 objął przewodnictwo Rady Królewskiej, natomiast 9 kwietnia 1415 został mianowany kapitanem i strażnikiem zamku Saint-Germain-en-Laye oraz naczelnikiem (*gruyer*) lasów Laye, Coye i Frênès. Zmarł, zapewne na dyzenterię, 18 grudnia 1415 w pałacu hôtel de Bourbon w Paryżu i spoczął w paryskiej Notre-Dame, skąd później jego prochy przeniesiono do Saint-Denis.
- Żoną Ludwika Francuskiego, delfina Viennois i księcia Gujenny, została 30 sierpnia 1404 w paryskiej Notre-Dame:

MAŁGORZATA BURGUNDZKA, córka Jana bez Trwogi, księcia Burgundii (← biogr. Jana II Dobrego). Małżeństwo to pozostało bezdzietne.

- 9 JAN. Na świat przyszedł 31 sierpnia 1398 w pałacu hôtel Saint-Pol w Paryżu. 12 lipca 1401 został kreowany księciem Turenii (nadanie zatwierdzono 24.05.1414), a w 1403 otrzymał baronię Mortagne. Po śmierci starszego brata 18 grudnia 1415 odziedziczył tytuł delfina Viennois, zrzekając się jednocześnie Turenii, natomiast w 1416 został kreowany księciem Berry i hrabią Poitou. Od lata 1415 przebywał wraz z żoną w jej dziedzicznych ziemiach i do Francji powrócił w styczniu 1417. Zmarł na zamku w Compiègne 4 lub 5 kwietnia tego roku, zapewne wskutek ropienia, choć możliwe też, że padł ofiarą trucizny. Spoczął w królewskim opactwie pw. św. Korneliusza w Compiègne.

Żoną Jana Francuskiego, delfina Viennois i księcia Turenii, była zaślubiona dnia 29 lipca 1406 w Compiègne i ponownie 6 sierpnia 1415 w Hadze:

JAKOBINA BAWARSKA, córka Wilhelma VI, hrabiego Holandii, Zelandii i Hainaut, oraz (jako Wilhelm II) księcia dolnobawarskiego na Straubing, potomka Wittelsbachów, i jego żony Małgorzaty Burgundzkiej (← biogr. Jana II Dobrego). Urodziła się 25 lipca 1401 w Hadze i po śmierci ojca 30 maja 1417 została hrabiną Holandii, Zelandii i Hainaut. Owdowiawszy, 10 marca 1418 w Hadze wyszła za innego przedstawiciela Walezjuszy, księcia brabanckiego JANA IV z burgundzkiej linii tej dynastii (← biogr. Jana II Dobrego), lecz owo bezdzietne małżeństwo zostało unieważnione przez antypapieża Benedykta XIII w 1421 lub 1422. Następnie przeniosła się do Anglii i przed 7 marca (zapewne w lutym) 1422 lub 1423 w Hadleigh poślubiła HUMPHREYA (ONUFREGO), księcia Gloucester i earla Pembroke od 1414, lorda protektora Anglii od śmierci Henryka V w 1422, *de iure uxoris* hrabiego Holandii, Zelandii i Hainaut w latach 1423–28 (ur. 08/09.1390 lub 3.10.1390, zm. (zamordowany?) Bury St Edmunds 23.02.1447), syna Henryka IV, króla Anglii, założyciela lancasterskiej linii Plantagene-

tów, i jego pierwszej żony Marii, córki Humphreya de Bohun, earla Hereford, Essex i Northampton. Ich jedyne dziecko przyszło na świat martwe w 1424, a 13 lutego 1425 rozwiedli się. 9 stycznia 1428 papież Marcin V ogłosił mariaż Jakobiny z Janem IV Brabanckim sprzecznym z prawem kanonicznym, a 28 lipca tego roku dodatkowo unieważnił jej śluby z Gloucesterem. Czwartym mężem hrabiny został poślubiony sekretnie 1 lipca 1432 w Hadze i publicznie 1 marca 1434 w Sint-Maartensdijk FRANCISZEK (FRANK) VAN BORSELEN (BORSSELE, BORSSELEN), w 1434 mianowany hrabią Osterwantu (ur. ok. 1396, zm. Den Briel 19.II.1470), syn Florencjusza (Florisa) van Borselen, pana Sint-Maartensdijk. 12 kwietnia 1433 przekazała swoje dobra i tytuły księciu burgundzkiemu Filipowi III Dobremu. Zmarła bezpotomnie na gruźlicę (być może otruta) 8 października 1436 na zamku w Teilingen lub też w Lejdzie i znalazła spoczynek w Hadze.

- 10 KATARZYNA. Urodziła się 27 października 1401 w hôtel Saint-Pol w Paryżu, a 2 lub 3 czerwca 1420 w katedrze w Troyes została poślubiona przez HENRYKA V, króla Anglii i lorda Irlandii od 1413, następcę tronu Francji od 1420 (ur. zamek Monmouth 9.08 lub 16.09.1387, względnie 08.1386, zm. zamek Vincennes pod Paryżem 31.08/1.09.1422), syna Henryka IV, króla Anglii i lorda Irlandii, założyciela lancasterskiej linii dynastii Plantagenetów, oraz jego pierwszej żony Marii, córki Humphreya de Bohun, earla Hereford, Essex i Northampton – jego młodsi bracia, książę Bedford i książę Gloucester, poślubili odpowiednio kuzynkę Katarzyny, Annę Burgundzką (← biogr. Jana II Dobrego), oraz jej szwagierkę Jakobinę Bawarską (†). Z małżeństwa Katarzyny oraz Henryka V przyszedł na świat jedyny syn:

HENRYK ANGIELSKI (→ s. 297).

23 lub 24 lutego 1421 w opactwie Westminsterskim Katarzyna została koronowana na królową małżonkę Anglii i Francji. Owdowiawszy powróciła do Anglii i tam nawiązała romans ze swoim Walijskim dworzaninem OWAINEM AP MAREDUDD (MEREDITH) AP TEWDWR, piszącym się z angielska SIR OWE-

NEM TUDOREM (ur. Plas Penmynydd, Walia ok. 1400, stracony w Hereford 2.02.1461), synem Maredudda (Mereditha) ap Tewdwr, cześnika biskupa Bangor oraz zarządcy Anglesey, i jego żony Małgorzaty, córki Dawida Fychan ap Daffyd Llwd; bardzo możliwe, że pobrali się w sekrecie. Ze związku tego przyszło na świat kilkoro dzieci; jednym z nich był Edmund Tudor, earl Richmond, ojciec Henryka VII i protoplasta dynastii Tudorów. Po ujawnieniu związku Katarzyny i Tudora w 1436 ciężarna królowa wycofała się do kluniackiego opactwa Zbawiciela (St Saviour) w Bermondsey pod Londynem i tam zmarła wkrótce po porodzie, 3 stycznia 1437. Pochowano ją w opactwie Westminsterskim.

- 11 KAROL VII ZWYCIĘSKI (→ s. 301).
- 12 FILIP. Urodził się 10 listopada 1401 w pałacu hôtel Barbette w Paryżu, gdzie umarł w tym samym miesiącu. Został pochowany w Saint-Denis.

Pozamałżeńska córka Karola VI:

z ODETTĄ (ODINETTE, OUDINE) DE CHAMPDIVERS zwaną MAŁĄ KRÓLOWĄ, oficjalną metresą królewską (ur. ok. 1390, zm. po 6.09.1424, zapewne 1425), córką Jana de Champdivers, koniuszego księcia Burgundii, i jego żony Joanny de Cicon, pani Chevigney, córki Gwidona de Cicon, pana Chevigney:

- 1 MAŁGORZATA DE VALOIS, BASTARDA FRANCJI, DAMOISELLE DE BELLEVILLE. Urodziła się ok. (w) 1407. Była damą dworu Marii Andegawenńskiej, małżonki Karola VII, który legitymizował ją w styczniu 1427 lub 1428. Dnia 3 maja 1428 w Poitou została żoną JANA III DE HARPEDENNE (HARPEDANNE, HARPEDANE), pana Belleville i Montaigu, szambelana królewskiego, syna Jana II de Harpedenne, pana Belleville, Cosnac, Mirambeau i Aunay, oraz jego drugiej żony Joanny, córki Rajmunda de Montaut, pana na Mussidan. Dochowali się trojga dzieci. Małgorzata zmarła w 1458.

**HENRYK
ANGIELSKI**

1422-1453

Ojciec: HENRYK V, KRÓL ANGLII (← biogr. Karola VI Szalonego)

Matka: KATARZYNA FRANCUSKA (← tamże)

✧

Urodził się 6 grudnia 1421 w zamku Windsor i prawdopodobnie w tym dniu otrzymał tytuł księcia Kornwalii. 1 września 1422 został po śmierci ojca królem Anglii i lordem Irlandii (HENRYK VI), a także następcą tronu Francji, której koronę odziedziczył na mocy traktatu z Troyes po śmierci Karola VI 21 października 1422. Koronacja Henryka VI na króla Anglii odbyła się 6 listopada 1429 w opactwie Westminsterskim, a 16 lub 17 grudnia 1431 w paryskiej katedrze Notre-Dame ukoronowano go na króla Francji. W jego imieniu rządy sprawowali stryjowie: we Francji książę Bedford z tytułem regenta, a w Anglii książę Gloucester jako lord protektor. Osobiste rządy nad oboma królestwami objął Henryk po formalnym upełnoletnieniu 12 listopada 1437, lecz wówczas Anglicy byli we Francji w defensywie i do 1453 utracili wszystkie posiadłości na kontynencie za wyjątkiem Calais. Również w Anglii nigdy nie sprawował faktycznej władzy, cedując ją na faworytów i żonę. W 1453 popadł w katatonię, co wymusiło powołanie lorda protektora w osobie najbliższego krewnego króla, księcia York. Odzyskanie zmysłów przez Henryka w 1454 i związany z tym powrót do władzy koterii dworskiej spowodowały wybuch wojny domowej ze stronnikami Yorka, który ogłosił się prawowitym dziedzicem tronu. 4 marca 1461 Henryk został zdetronizowany przez earla March (syna i sukcesora księcia York), który przyjął imię Edwarda IV. Powrócił na tron 30 października 1470, lecz po Tewkesbury 11 kwietnia 1471 został ponownie usunięty i osadzony w Tower.

Zmarł w maju (nocą z 21 na 22 maja lub 27 maja) 1471 w wieży Wakefield w obrębie londyńskiej twierdzy, najpewniej zamordowany z rozkazu Edwarda IV. Został pochowany w opactwie benedyktyńskim pw. św. Piotra w Chertsey, skąd w 1485 na polecenie Ryszarda III ciało Henryka przeniesiono do kaplicy św. Jerzego w zamku Windsor.

Jego żoną została poślubiona *per procura* 24 maja 1444 w katedrze św. Marcina w Tours i osobiście 23 kwietnia 1445 w opactwie premonstratensów w Titchfield:

MAŁGORZATA ANDEGAWEŃSKA

Była ona córką Dobrego Króla René z andegaweńskiej linii Walezjuszy (← biogr. Jana II Dobrego). Urodziła się 23 marca 1429 na zamku w Pont-à-Mousson lub w Nancy. 30 maja 1445 w opactwie Westminsterkim została ukoronowana na królową małżonkę Anglii i Francji. Z uwagi na chorobę psychiczną męża stała się naturalnym przywódcą frakcji lancasterskiej na angielskim dworze. Po porażce Lancasterów oraz śmierci męża i jedyne go syna (1471) dostała się do niewoli Edwarda IV z linii Yorków, który osadził rywalkę w zamku Walingford, a następnie w londyńskiej Tower. Ostatecznie dzięki interwencji króla Ludwika XI została ona odesłana do rodzinnej Andegawenii. Zmarła 25 sierpnia 1482 na zamku w Dampierre i spoczęła w nekropolii andegaweńskiej linii Walezjuszy w katedrze św. Maurycego w Angers.

Syn:

- 1 EDWARD Z WESTMINSTER. Urodził się on 13 października 1453 w pałacu Westminsterkim i od urodzenia nosił tytuł księcia Kornwalii. Należy w tym miejscu wspomnieć, że z uwagi na długi okres dzielący zawarcie małżeństwa przez rodziców Edwarda oraz jego przyjście na świat, a także na umyślone zaburzenia króla, od początku podważano prawowitość pochodzenia księcia – sugerowano, że jego ojcem był książę Somerset lub baron Clifford. 15 marca 1454 został kreowany księciem Walii i earlem Chester, a ceremonia inwestytury odbyła się 9 czerwca tego roku w zamku Windsor. Zginął 4 maja 1471 podczas ucieczki z pola bitwy pod Tewkesbury i został pocho-

wany w kościele klasztornym tamtejszego opactwa benedyktynów w Tewkesbury, pełniącym od rozwiązania zgromadzenia w XVI w. funkcję kościoła parafialnego.

Żoną Edwarda z Westminster, księcia Walii, została w sierpniu lub 13 grudnia 1470 w zamku Amboise nad Loarą:

ANNA NEVILLE, córka Ryszarda Neville zwanego Twórcą Królów, 6. earla Salisbury i z praw żony 16. earla Warwick, oraz poślubionej mu Anny de Beauchamp, 16. hrabiny Warwick, córki Ryszarda de Beauchamp, 13. earla Warwick i hrabiego Aumale. Urodziła się 11 czerwca 1456 w zamku Warwick. Po śmierci Edwarda, z którym nie dochowała się dzieci, poślubiła RYSZARDA Z GLOUCESTER, od 1483 króla Anglii pod imieniem RYSZARDA III (ur. 1452, poległ pod Bosworth 1485); urodziła mu syna. 6 lipca 1483 w opactwie Westminsterskim została koronowana u boku drugiego męża. Zmarła, zapewne na gruźlicę, 16 marca 1485 w pałacu Westminsterskim i spoczęła w tamtejszym opactwie.

**KAROL VII
ZWYCIĘSKI**

1422-1461

Ojciec: KAROL VI SZALONY (← s. 289)

Matka: IZABELA BAWARSKA (← s. 291)

Rodzeństwo: (← biogr. Karola VI)

✧

Do historii przeszedł ze współczesnym przydomkiem ZWYCIĘSKI, odnoszącym się do wypędzenia Anglików z Francji i zakończenia wojny stuletniej, mniej znany przydomek króla, BIEN-SERVI („dobrze obsłużony”), nawiązywał do jego doradców i generałów, którym zawdzięczał swoje polityczne sukcesy. Urodził się 22 lutego 1403 w paryskim pałacu hôtel Saint-Pol. W 1401 został hrabią Ponthieu, 15 lipca 1416 księciem Turenii, a 3 września przyjęto go w skład Rady Królewskiej. 13 kwietnia 1417 odziedziczył po starszym bracie Janie godność delfina Viennois, a 17 maja 1417 lub 1419 księstwo Berry i hrabstwo Poitou. Od 14 czerwca 1417 prezydował Radzie Królewskiej, a 6 listopada tego roku został mianowany porucznikiem generalnym (królewskim namiestnikiem) na ziemiach całej Francji. 10 września 1419 w obecności delfina (i zapewne z jego rozkazu) zamordowano jego kuzyna i głównego adwersarza, księcia burgundzkiego Jana bez Trwogi (← biogr. Jana II Dobrego). W efekcie Burgundczycy sprzymierzyli się z Anglikami, którzy w 1415 najechali Francję i do wiosny 1418 zajęli Paryż, zmuszając Karola do opuszczenia stolicy (28.05.1418). Rezydował odtąd głównie w księstwie Berry, za rezydencję obierając zamek Bourges – w owym okresie zyskał u oponentów pogardliwe miano „królika z Bourges”. 26 grudnia 1418 ogłosił się regentem w imieniu obłąkanego ojca, który wydziedziczył go, podpisując 20 lub 21 maja 1420 w Troyes traktat pokojowy z kró-

lem Anglii Henrykiem V. Po śmierci Henryka V i Karola VI (31.08.1422 i 21.10.1422), stronnictwo angloburgundzkie obwołało królem Francji Henryka Angielskiego (← poprzedni biogr.), podczas gdy w Mehun legaliści ogłosili królem delfina. Za namową Joanny d'Arc udzielił on pomocy oblężonemu przez Anglików Orleanowi, co okazało się przełomem w wojnie. Zająwszy Reims został ukoronowany 17 lipca 1429 w katedrze Notre-Dame przez arcybiskupa Renauda de Chartres. 21 września 1435 w Arras zawarł pokój z księciem Burgundii Filipem III, w listopadzie odbił Paryż i do 1453 zdołał wyprzeć angielskiego najeźdźcę z całej Francji za wyjątkiem Calais.

Zmarł po długiej i ciężkiej chorobie, z opisów przypominającej ropień jamy ustnej oraz raka szczęki, dnia 22 lipca 1461 w zamku Mehun-sur--Yèvre. Został pochowany w Saint-Denis.

Małżonka Karola VII:

Poślubiona 2 lipca 1422 w katedrze w Tours:

MARIA ANDEGAWEŃSKA

Wywodziła się z andegaweńskiej linii Walezjuszy, będąc córką Ludwika II, księcia Andegawenii i króla Neapolu (← biogr. Jana II Dobrego). Urodziła się 14 października 1404 na zamku w Angers. Nigdy nie została ukoronowana na francuską królową małżonkę. 16 lutego 1440 w Saumur matka Marii (← biogr. Jana II Dobrego) scedowała na nią prawa sukcesyjne do Aragonii; w 1446 Andegawenka zgłosiła swoje roszczenia do aragońskiej korony. Zmarła podczas powrotu z pielgrzymki 19 lub 29 listopada 1463 w opactwie Chateliers-en-Poitou koło Saint-Maxent i spoczęła u boku małżonka w Saint-Denis.

Dzieci małżeńskie Karola VII (1–14):

- 1 LUDWIK XI (→ s. 308).
- 2 RADEGUNDA. Na świat przyszła w 1425, przed 29 sierpnia, na zamku w Chinon. 22 lipca 1430 w Innsbrucku została zaręczona z potomkiem dynastii Habsburgów ZYGMUNTEM AUSTRIACKIM (ur. 1427), lecz do ich zaślubin nigdy nie doszło. Zmarła 19 marca 1444 na zamku w Tours i spoczęła w tamtejszej katedrze św. Gacjana. Zygmunt, od 1439 hrabia Tyrolu,

- od 1477 tytułowany arcyksięciem austriackim, dwukrotnie wstępował w związki małżeńskie, lecz jego jedyny potomek, syn Wolfgang, nie przeżył wieku dziecięcego; zmarł w 1496.
- 3 JAN. Urodził się i zmarł 19 września 1426 na zamku w Poitiers.
 - 4 KATARZYNA. Urodziła się w 1428, a 19 maja 1440 w Saint-Omer poślubiła KAROLA BURGUNDZKIEGO zwanego ŚMIAŁYM/ ZUCHWAŁYM, hrabiego Charolais, od 1467 księcia Burgundii (← biogr. Jana II Dobrego). Zmarła 30 lipca 1446 w zamku brukselskim i spoczęła w katedrze pw. św. Michała i Guduli w Brukseli.
 - 5 JAKUB. Urodził się w 1432, a zmarł 2 marca 1437 na zamku w Tours i został pochowany w katedrze św. Gacjana tamże.
 - 6 JOLANTA. Urodzona 23 września 1434 na zamku w Tours, po zawarciu zaręczyn w 1436 została zgodnie ze zwyczajem wysłana na dwór przyszłego małżonka do Sabaudii, gdzie wychowywała się wraz z nim. W 1452 w Feurs-en-Forez poślubiła AMADEUSZA SABAUDZKIEGO, hrabiego Maurienne i Vercelli, od 1465 pod imieniem AMADEUSZA IX księcia Sabaudii i Piemontu (ur. zamek Thonon 1.02.1435, zm. Vercelli 30.03.1472, beatyfikowany 1677), syna Ludwika, księcia Sabaudii i Piemontu oraz hrabiego Genewy (którego matką była księżniczka burgundzka Maria ← biogr. Jana II Dobrego), oraz jego żony Anny, córki Janusa I, króla Cypru; dochowali się dziesięciorga dzieci. Od śmierci męża w 1472 Jolanta sprawowała w Sabaudii regencję w imieniu nieletniego syna. Zmarła 29 sierpnia 1478 na zamku w Chambéry i spoczęła w kościele św. Euzebiusza w Vercelli.
 - 7 JOANNA. Urodziła się w 1435. Z końcem 1452 w Montils-lès-Tours poślubiła JANA DE BOURBON, od 1456 księcia Bourbonnais pod imieniem JANA II (→ aneks I), którego młodszym bratem był Piotr de Bourbon, pan Beaujeu i późniejszy książę Bourbonnais oraz regent Francji, od 1474 małżonek bratanicy Joanny, Anny Francuskiej, regentki Francji (← biogr. Ludwika XI). Joanna zmarła bezdzietnie 4 maja 1482 w rezydencji Burbonów na zamku w Moulins-lès-Tours i spoczęła w kościele Notre-Dame tamże. Owdowiały Burbon żenił się jeszcze dwukrotnie.

- 8 FILIP. Urodził się 4 lutego 1436 w zamku Chinon, gdzie zmarł 11 czerwca.
- 9 MAŁGORZATA. Urodziła się w maju 1437, a zmarła 24 lipca 1438 na zamku w Tours.
- 10 JOANNA. Przyszła na świat jako starsze z bliźniąt 7 września 1438 na zamku w Amboise, a zmarła 26 grudnia 1446 na zamku w Tours.
- 11 MARIA. Urodzona jako młodsza bliźniaczka Joanny 7 września 1438 w Amboise, zmarła 14 lutego 1439 na zamku w Tours.
- 12 MARIA. Na świat przyszła w 1441 i umarła młodo.
- 13 MAGDALENA. Urodziła się 1 grudnia 1443 na zamku w Tours i we wrześniu 1457 została zaręczona z WŁADYSŁAWEM POGROBOWCEM, królem czesko-węgierskim z dynastii Habsburgów (ur. 1440), do zaślubin jednak nie doszło z uwagi na rychłą śmierć młodocianego władcy jesienią 1457. Rok później została zaręczona, a 11 lutego 1462 w Saint-Jean-d'Angély i ponownie 7 marca tego roku w Saint-Macaire poślubiła GASTONA DE FOIX DE GRAILLY, infanta nawarskiego, księcia Viany (ur. 1444, zm. od ran poniesionych w turnieju w Libourne 23.11.1470), syna Gastona IV de Foix de Grailly, hrabiego Foix i Bigorre, wicehrabiego Béarnu, oraz jego żony Eleonory Aragońskiej, infantki nawarskiej, od 1379 królowej Nawarry, córki Jana II i Blanki I, królów Aragonii (← rozdział II, biogr. Filipa III Śmiałego). Z małżeństwa tego przyszło na świat dwoje dzieci: syn Franciszek Febus, późniejszy król Nawarry (ur. 1466, zm. 1483) oraz córka Katarzyna, od 1483 królowa Nawarry, małżonka Jana d'Albret, *de iure uxoris* króla Nawarry Jana III, i wraz z nim matka Henryka II, króla Nawarry (→ biogr. Franciszka I). Magdalena zmarła dnia 24 stycznia 1495 na zamku w Pampelunie (dziś Pamplona) i została pochowana w tamtejszej katedrze.
- 14 KAROL. Na świat przyszedł 12 grudnia 1446 na zamku w Montils-lès-Tours i od urodzenia nosił tytuł księcia Berry, co potwierdził jego starszy brat Ludwik XI dekretem z listopada 1461. Przystąpił do buntu książąt przeciw królowi, tzw. Ligi

Dobra Publicznego, z racji na swoją rangę stając się jej nominalnym przywódcą, i w październiku 1465 wymusił od brata nadanie mu księstwa Normandii i hrabstwa Mortain. Po przybyciu do Normandii został intronizowany w dniu 1 grudnia 1465 w katedrze w Rouen. Pogodziwszy się z Ludwikiem XI, 29 kwietnia 1469 został przez niego desygnowany księciem Gujenny, a w listopadzie tego roku zrzekł się Normandii. Zmarł 24 maja 1472 w Bordeaux, na gruźlicę lub też otruty. Spoczął w katedrze św. Andrzeja w Bordeaux.

Bezzenny, dochował się dwóch nieślubnych córek (A–B):

z CLOETTE DE CHAMBES (zm. Saint-Sever 14.12.1471), córką Jana de Chambes, pana Montsoreau, ochmistrza królewskiego i kapitana La Rochelle, żoną Ludwika d'Amboise, wicehrabiego Thouars i księcia Talmont:

A JOANNA, BASTARDA DE GUYENNE. Była dominikanką, a w późniejszym czasie przeoryszą w Saint-Pardoux la Rivière w Périgord.

B ANNA, BASTARDA DE GUYENNE. 5 października 1470 (data zawarcia kontraktu ślubnego) została wydana za FRANCISZKA DE VOLVIRE, pana Ruffec-en-Angoûmois, od 1471 pana Montcucq-en-Quercy, królewskiego doradcę i szambelana (zm. 1541), syna Jana de Volvire, królewskiego doradcę i szambelana, oraz jego żony Katarzyny de Comborn. Zmarła przed 1 listopada 1491.

Nieślubne potomstwo Karola VII (1–4):

z AGNIESZKĄ SOREL zwaną PIĘKNĄ AGNIESZKĄ oraz MADEMOISELLE DE BEAUTÉ, od 1444 damą dworu Marii Andegaweńskiej, z nadania króla panią Beauté-sur-Marne (ur. zapewne Coudun lub Froidmantel (Fromenteau) ok. 1422, zm. zamek Mesnil koło Jumièges 9.02.1450, pochowana w kolegiacie Notre-Dame w Loches, serce w kaplicy Notre-Dame u benedyktynów w Jumièges), córką Jana Soreau (Sorel), kasztelana i pana Coudun oraz pana na Saint-Gérand, doradcę hrabiego Clermont, i jego żony Katarzyny, córki Jana Tristana de Maignelay (Maignelas), pana Verneuill-en-Bourbonnais:

1 MARIA *vel* MAŁGORZATA DE VALOIS, BASTARDA FRANCJI. Urodziła się między grudniem 1443 a październikiem 1444. Została legitymizowana w październiku 1458, a 28 października, 25 listopada lub 18 grud-

- nia tego roku w Chinon poślubiła OLIWERA DE COËTIVY, hrabiego Taillebourga, pana Royan i Saujon od 1433, seneszala Gujeny w latach 1451–60 i Saintogne od 1467, doradcę i szambelana Karola VII (zm. 1479–80), syna Alaina III, pana Coëtivy i konetabla Richemont, oraz jego pierwszej żony Katarzyny, córki Herweusza, pana na Chastel. Wniosła mu w posagu Royan oraz Mornac. Mieli czworo dzieci; starszy syn Karol Franciszek, hrabia Taillebourga, w 1481 ożenił się z Joanną d'Angoulême, księżną Valois z bocznej odnogi orleańskiej linii Walezjuszy (← biogr. Karola V Mądrego), z kolei córka Małgorzata, pani Montfort wyszła za Franciszka de Pons, wicehrabiego Turenii i pana Montfort, gubernatora Falaise oraz doradcę i szambelana Ludwika XII, i miała z nim troje dzieci, m.in. Jakuba de Pons, drugiego męża Jakobiny Andron de Lansac, metresy króla Franciszka I (więcej o nim i jego rodzinie → biogr. Franciszka I). Maria (Małgorzata) de Valois zmarła przed 1473.
- 2 SZARLOTTA DE VALOIS, BASTARDA FRANCJI. Urodziła się ok. września 1446. Została legitymizowana przez ojca. 1 (21?) marca 1462 została wydana za JAKUBA DE BRÉZÉ, hrabiego Maulévrier od 1465, marszałka Normandii, doradcę oraz szambelana królewskiego (zm. Nogent-le-Roi 14.08.1494), syna Piotra II de Brézé, hrabiego Maulévrier, wielkiego seneszala Normandii, i jego żony Joanny du Bec-Crespin, pani Bec, córki Wilhelma X, pana Bec, Mauny i Angerville. Spośród ich licznych dzieci syn Ludwik de Brézé, hrabia Maulévrier i wicehrabia Bec-Crespin, wielki seneszał Normandii i wielki łowczy Francji, pojął za żonę Dianę de Poitiers, późniejszą metresę króla Henryka II (→ jego biogr.). Szarlotta de Valois została zabita przez męża, który przyłapał ją z kochankiem nocą z 31 maja na 1 czerwca 1477 w zamku Rouvres koło Anet. Został pochowany w benedyktyńskim klasztorze Notre-Dame w Coulombs nieopodal Nogent-le-Roi.
 - 3 JOANNA DE VALOIS, BASTARDA FRANCJI. Urodziła się (w lutym) 1448 i tak jak starsze siostry została legitymizowana przez ojca. Jej mężem został 23 grudnia 1461 (data zawarcia kontraktu małżeńskiego) ANTONI DE BUEIL, hrabia Sancerre i pan na Bueil od 1477, szambelan królewski (ur. przed 1461, zm. ok. 1506), syn Jana V de Bueil zwanego Plagą Anglików, hrabiego Sancerre i pana na Bueil, admirała Francji, doradcy i szambelana Ludwika XI, oraz jego pierwszej żony Joanny, córki Jana de Montejean; mieli troje dzieci. Joanna de Valois zmarła w nieznanym czasie po 1467.
 - 4 CÓRKA. Na świat przyszła 3 lutego 1450 w rezydencji opatów Jumièges w Mesnil koło Jumièges i zmarła latem (w sierpniu?) tego roku.

LUDWIK XI

1461-1483

Ojciec: KAROL VII ZWYCIĘSKI (← s. 301)

Matka: MARIA ANDEGAWEŃSKA (← s. 303)

Rodzeństwo: (← biogr. Karola VII)

*

Zwany ROZWAŻNYM, PRZEBIEGLYM i WSZECHWŁADNYM PAJĄKIEM, urodził się 3 lipca 1423 w pałacu biskupim w Bourges i od tej chwili nosił tytuł delfina Viennois. Poróżniony z ojcem, w styczniu 1477 przeniósł się do Delfinatu i zarządzał ową prowincją do sierpnia 1456, gdy pod naporem wojsk królewskich musiał salwować się ucieczką na ziemie księcia Burgundii. Pozostał tam do śmierci ojca, która 22 lipca 1461 uczyniła go królem Francji. Koronacja Ludwika miała miejsce 15 sierpnia 1461 w katedrze Notre-Dame w Reims, a koronatorem był arcybiskup Jan Juvénał des Ursins. Śmierć księcia burgundzkiego Karola Śmiałego 5 stycznia 1477 pozwoliła mu zająć księstwo Burgundii, Pikardię, hrabstwa Artois, Ponthieu i Boulogne oraz miasta nad Sommą, a po śmierci Karola Andegaweńskiego (← biogr. Jana II Dobrego) 11 grudnia 1481 wcielił do Korony Andegawenię, Prowansję, Forcalquier, Maine, Guise, Mortain oraz Gien. Traktat podpisany z Maksymilianem Austriackim 23 grudnia 1482 w Arras (ratyfikowany w styczniu 1483) przyznał królowi francuskiemu hrabstwo Burgundii, hrabstwa Artois, Auxerre, Charolais i Mâcon oraz pomniejsze seniorie (zagarnięte wcześniej księstwo Burgundii, Pikardia, Ponthieu i Boulogne nie zostały wymienione w treści układu).

Ludwik XI zmarł po serii wylewów 30 sierpnia 1483 w swoim zamku w Plessis-lès-Tours i na własne życzenie spoczął w kościele Notre-Dame w Cléry.

Małżonki Ludwika XI:

1. Poślubiona 24 czerwca 1436 w katedrze w Tours i ponownie 25 czerwca tego roku w katedrze Notre-Dame w Reims:

MAŁGORZATA SZKOCKA

Była ona córką Jakuba I, króla Szkocji z dynastii Stewartów, i jego żony Joanny, córki Jana Beauforta, earla Somerset. Urodziła się ok. Bożego Narodzenia 1424, a zmarła, najpewniej wskutek udaru, 16 sierpnia 1445 na zamku w Châlons-sur-Marne i spoczęła w tamtejszej katedrze, skąd jej zwłoki przeniesiono w 1449 do kościoła św. Leona w Thouars.

2. Poślubiona 9 marca 1451 w zamku Chambéry w Sabaudii:

SZARLOTTA SABAUDZKA

Jej rodzicami byli Ludwik, książę Sabaudii i Piemontu oraz hrabia Genewy, syn Marii Burgundzkiej, córki księcia Filipa II (← biogr. Jana II Dobrego), oraz jego żona Anna, córka Janusa I, króla Cypru. Urodziła się 11 listopada 1441. Nigdy nie została koronowana na francuską królową małżonkę. Zmarła trzy miesiące po mężu, 1 grudnia 1483 w zamku Amboise, i spoczęła u jego boku w kościele Notre-Dame w Cléry.

Dzieci Ludwika XI z drugiego małżeństwa (1–8):

- 1 LUDWIK. Urodził się 18 października 1458 w zamku Genappe, stanowiącym rezydencję wygnanego delfina i jego żony. Zmarł w 1460.
- 2 JOACHIM. Urodził się 15 lipca 1459 w zamku Genappe, a zmarł 29 listopada tego roku w Namur, skąd jego ciało przewieziono do Amboise i złożono w kościele kordelierów.
- 3 LUDWIKA. Urodzona w lipcu 1460 w zamku Genappe, zmarła przed końcem tegoż roku.
- 4 ANNA. Zwana MADAME GRANDE, była jedną z najbardziej wpływowych kobiet swoich czasów. Urodziła się w kwietniu 1461 w zamku Genappe. Przed planowanymi zaślubinami z MIKOŁAJEM ANDEGAWEŃSKIM, do których nie doszło z uwagi na przedwczesną śmierć narzeczonego (← biogr. Jana II Dobrego), w maju 1470 została kreowana hrabiną Gien i wicehrabiną Thouars. 3 listopada 1473 w Hargeau pod Orleanem zaręczono

ją, a w 1474 w Tours wyszła mąż za PIOTRA DE BOURBON, pana Beaujeu, hrabiego Clermont, który po rezygnacji starszego brata 15 kwietnia 1488 został księciem Bourbonnais jako PIOTR II (→ aneks I). W latach 1483–1488 wraz z mężem sprawowała rządu regencyjne w imieniu nieletniego Karola VIII, a od śmierci Piotra w 1503 do momentu osiągnięcia pełnoletniości przez ich córkę Zuzannę (→ aneks I) administrowała także jej dziedzictwem. 13 marca 1505 uzyskała od księcia Nemours wicehrabstwo Châtellerault i seniorię Gironde. Zmarła 14 listopada 1522 na zamku w Chantelle-en-Bourbonnais i spoczęła w kościele klasztorным pw. św. Piotra i Pawła w obrębie opactwa reguły kluniackiej w Souvigny.

- 5 JOANNA, pierwsza żona LUDWIKA XII (→ jego biogr.).
- 6 FRANCISZEK. Urodził się 4 grudnia 1466 i umarł tego samego dnia. Został zapewne pochowany w kościele klasztorным kordelierów w Amboise.
- 7 KAROL VIII (→ s. 313).
- 8 FRANCISZEK. Urodził się 3 listopada 1472 na zamku w Amboise i był odtąd tytułowany księciem Berry. Zmarł już w lipcu 1473 w Amboise, gdzie spoczął w kościele klasztorным kordelierów.

Nieślubne potomstwo Ludwika XI (1–5):

z FELICJĄ REGNARD (RENARD, REYNARD) (ur. 1424, zm. 1474), panią zamku Beaumont-en-Trièvrès (1452–56) i La Mure à Mathésine (1461–63), córką Aymara Reynarda, pana Saint-Didier, żoną sekretarza królewskiego KAROLA DE SEILLONS a następnie GRACJANA D'ARCHELLES:

- 1 GUYETTE DE VALOIS, BASTARDA FRANCJI *ve/* GUYETTE DURAND. Legitymizowana przez ojca, zmarła w nieznanym czasie po 11 marca 1502.
- 2 JOANNA DE VALOIS, BASTARDA FRANCJI. Alternatywnie mogła pochodzić ze związku Ludwika XI z Małgorzatą de Sassenage, o której dalej. Urodziła się między 1447 a 1456. 3 lutego 1466 została legitymizowana przez ojca i otrzymała włości Mirabeau i Usson, a w końcu tego miesiąca w Paryżu poślubiła LUDWIKA, BASTARDA DE BOURBON (ADMIRAŁA BOURBON), hrabiego Roussillon i Ligny, admirała Francji (→ aneks I); mieli czworo dzieci. Zmarła w 1519 i spoczęła w kościele klasztorным kordelierów (franciszkanów) w Mirabeau.

z MAŁGORZATĄ DE SASSENAGE (ur. przed 1424, zm. 1471) córką Henryka, pana Sassenage, oraz jego żony Antoniny de Saluces, zamężną za AMBLARDEM DE BEAUMONT, panem Montfort:

3 MARIA DE VALOIS, BASTARDA FRANCJI. Alternatywnie była ona córką Felicji Regnard (†). Urodziła się w latach 1449–51. Dnia 11 lipca 1467 została legitymizowana przez króla, a po czerwcu tego roku (data zawarcia kontraktu ślubnego w Chartres) poślubiła AYMARA DE POITIERS, pana Saint-Vallier od 1455, markiza Cotrone, doradcę i szambelana królewskiego, w latach 1484–94 wielkiego seneusza Prowansji, członka Rady Regencyjnej po śmierci króla Ludwika XI (zm. po 9.09.1510), syna Karola de Poitiers, pana Saint-Vallier, gubernatora Prowansji, i jego żony Anny de Montlaur, baronowej Arlempdes. Ok. 1470 urodziła swoje jedyne dziecko, syna, którego narodziny przypłaciła życiem. Owdowiały Aymar ożenił się następnie z Joanną de La Tour d’Auvergne – ich wnuczką była Diana de Poitiers, metresa Henryka II (szczegóły → jego biogr.).

4 IZABELA DE VALOIS, BASTARDA FRANCJI. Wyszła za LUDWIKA DE SAINT-PRIEST, z którym miała córkę. Data jej śmierci nie jest znana.

z nieznanymi kobietami:

5 INNE DZIECI, o których brak danych.

KAROL VIII

1483-1498

Ojciec: LUDWIK XI (← s. 308)

Matka: SZARLOTTA SABAUDZKA (← s. 310)

Rodzeństwo: (← biogr. Ludwika XI)

✧

Zwany UPRZEJMYM, urodził się 30 czerwca 1470 na zamku w Amboise i od urodzenia nosił tytuł delfina Viennois. Po śmierci ojca 30 sierpnia 1483 wstąpił na tron Francji i 30 maja 1484 w katedrze Notre-Dame w Reims został ukoronowany przez arcybiskupa Piotra de Laval. Z racji na nieletniość króla do 1488 regencję sprawowała jego starsza siostra Anna de Beaujeu wspólnie z mężem. W grudniu 1491 został *de iure uxoris* księciem Bretanii, którą faktycznie przyłączył do Korony (oficjalnie miało to miejsce po śmierci Anny Bretońskiej). Na mocy traktatu z Senlis, podpisanego 23 marca 1493, zrzekł się na rzecz cesarza Maksymiliana I hrabstw Burgundii (Franche-Comté) i Artois. Dnia 13 marca 1494 w Lyonie przyjął tytuł króla Neapolu i Jerozolimy, do których prawa nabył jego ojciec wraz ze śmiercią Karola Andegaweńskiego (← biogr. Jana II Dobrego). W 1494 przybrał także godność cesarza wschodniorzymskiego (bizantyjskiego), którą scedował na niego Andrzej Paleolog, bratanek ostatniego cesarza Konstantyna XI, w zamian za dożywotnią rentę. Po przybyciu do Rzymu 16 stycznia 1495 został koronowany przez papieża Aleksandra VI na króla Neapolu i Jerozolimy oraz cesarza wschodniorzymskiego. Latem 1495, pod naporem armii Fryderyka Aragońskiego oraz sprzymierzonych z nią wojsk mediolańskich i weneckich, musiał wycofać się z Italii.

Zmarł 7 kwietnia 1498 w zamku Amboise na skutek obrażeń głowy, doznanych podczas przypadkowego uderzenia w nadproże niskich drzwi. Ciało króla złożono tradycyjnie w monarszej nekropolii w bazylice w Saint-Denis pod Paryżem, zaś jego serce spoczęło przy rodzicach w kościele Notre-Dame w Cléry.

Na Karolu wygasła główna linia Walezjuszy; tron przypadł orleańskiej linii dynastii w osobie Ludwika, księcia Orleanu, odtąd króla Ludwika XII.

Małżonka Karola VIII:

Poślubiona 6 grudnia 1491 w kaplicy zamku Langeais:

ANNA BRETOŃSKA

Była ona córką Franciszka II, księcia Bretanii, hrabiego Montfort i tytularnego earla Richmond, a także hrabiego Dreux i Etampes, potomka dynastii Montfort (bocznej linii dynastii z Dreux, gałęzi Kapetyngów wywodzącej się od króla Ludwika VI Grubego), oraz jego drugiej żony Małgorzaty, córki Gastona IV de Foix de Grailly, hrabiego Foix i Bigorre, wicehrabiego Béarnu. Urodziła się 25 stycznia 1477 na zamku w Nantes i po śmierci ojca 9 września 1488 została księżną Bretanii i hrabiną Montfort. 19 grudnia 1490 w katedrze św. Piotra w Rennes zawarła ślub *per procura* z MAKSYMILIANEM I, królem rzymsko-niemieckim, późniejszym cesarzem, wdowcem po MARIU BOGATEJ, księżnej Burgundii (← biogr. Jana II Dobrego), lecz małżeństwo nie zostało dopełnione i na tej podstawie 15 listopada 1491 uległo papieskiej anulacji. Sakra Anny na królową Francji odbyła się 8 lutego 1492 w bazylice w Saint-Denis. Zgodnie z kontraktem ślubnym, po bezdzietnej śmierci Karola VIII poślubiła jego dziedzica na francuskim tronie (dalsze szczegóły → biogr. Ludwika XII).

Dzieci Karola VIII (1–6):

- 1 KAROL ORLAND. Urodził się 10 października 1492 na zamku w Plessis-lès-Tours i od tego momentu nosił tytuł delfina Viennois. Zmarł podczas epidemii ospy 6 lub 16 grudnia 1495 na zamku w Amboise i spoczął w katedrze św. Marcina w Tours.
- 2 BEZIMIENNY SYN. Urodził się i umarł w sierpniu 1493 w Courcelles i spoczął obok dziadków w kościele Notre-Dame w Cléry.

- 3 BEZIMIENNA CÓRKA, urodzona w marcu 1495 i zmarła w tym samym miesiącu.
- 4 KAROL. Na świat przyszedł 8 września, a zmarł 2 października 1496 na zamku w Plessis-lès-Tours; przez swoje krótkie życie był delfinem Viennois. Pochowano go w katedrze św. Marcina w Tours.
- 5 FRANCISZEK. Urodził się w 1497 i od tej chwili nosił tytuł delfina Viennois. Zmarł w 1498, przed 7 kwietnia, na zamku w Montils-lès-Tours i został pochowany w katedrze św. Marcina w Tours.
- 6 ANNA. Urodziła się 20 marca 1498 na zamku w Tours i zmarła tego samego dnia. Spoczęła w katedrze św. Marcina w Tours.

LUDWIK XII

1498-1515

Ojciec: KAROL ORLEAŃSKI

Przyszedł on na świat 24 listopada 1394 w pałacu hôtel Saint-Pol w Paryżu jako czwarty z kolei syn Ludwika Francuskiego, księcia Orleanu, oraz jego drugiej małżonki (← biogr. Karola V Mądrego). Po zamordowaniu ojca przez Burgundczyków 23 listopada 1407 został księciem Orleanu i Valois, hrabią Blois, Soissons i Beaumont-sur-Oise, panem Coucy oraz hrabią Asti (12.09.1413 uzyskał na to włoskie hrabstwo formalną inwestyturę cesarską), podczas gdy przywództwo frakcji orleańskiej oraz opiekę nad nieletnim Karolem objął jego teść Bernard VII d'Armagnac; od tej pory stronników księcia Orleanu zwano Armaniakami. 25 października 1415 pod Azincourt Karol dostał się do angielskiej niewoli. Wolność zwrócono mu dopiero ćwierć wieku później (1440), po wpłaceniu okupu przez jego głównego przeciwnika, księcia Burgundii Filipa, wszakże pod warunkiem zaniechania ze strony Karola rodzinnej wendetty. Po śmierci wuja, Filipa Marii Viscontiego (13.08.1447), zgłosił pretensje do księstwa Mediolanu, lecz w lutym 1450 zajął je zięć zmarłego, Franciszek Sforza. Zakończył on życie 5 stycznia 1465 na zamku w Amboise i spoczął obok ojca w kościele paryskiego klasztoru celestynów, stanowiącego nekropolię orleańskiej linii Walezjuszy. Warto wspomnieć o bogatej spuściznie poetyckiej Orleańczyka, stawiającej go w rzędzie najwybitniejszych poetów schyłkowego średniowiecza.

Pierwszą żoną Karola, księcia orleańskiego, została poślubiona 29 czerwca 1406 lub 6 czerwca 1407 w Compiègne:

IZABELA FRANCUSKA, jego stryjeczna siostra (← biogr. Karola VI Szalonego).

Drugą żoną Karola, księcia Orleanu, została 15 sierpnia 1410 w Riom:

BONA D'ARMAGNAC, córka Bernarda VII, hrabiego Armagnac, Rodez i Fézensac, konetabla Francji i przywódcy partii Armaniaków, oraz poślubionej mu Bony de Berry (← biogr. Jana II Dobrego). Urodziła się ona w Lavardens 19 lutego 1395 lub 1399, a zmarła między 1430 a 16 listopada 1435 w Castelnau-de-Montmiral. Miejsce jej pochówku nie jest znane, może był to paryski klasztor celestynów.

Trzecią żoną Karola, księcia Orleanu, została 26 listopada 1440 w klasztorze św. Bertyna w Saint-Omer MARIA KLIWIJSKA (↓).

Matka: MARIA KLIWIJSKA

Jej rodzicami byli Adolf I, książę Kliwii i (jako Adolf IV) hrabia Marchii (Marck), oraz jego żona Maria Burgundzka, córka Jana bez Trwogi (← biogr. Jana II Dobrego). Urodziła się 19 września 1426. Wychowywała się na dworze burgundzkim i jej mariaż z Orleańczykiem stanowił jeden z elementów zawartego w 1440 armaniacko-burgundzkiego pokoju. W maju 1466 uzyskała nadanie Chaumont-sur-Loire, La Borde i Rochettes. Owdowiawszy, między 1473 a 1475 poślubiła potajemnie ochmistrza swojego dworu, Klaudiusza de Rabodanges, pana na Thun (ur. 1441–42). Zmarła w lipcu 1486 na zamku w Chauny-en-Picardie i została pochowana w kościele opackim kordeliorów (franciszkanów) w Paryżu, skąd jej prochy przeniesiono później paryskiego klasztoru celestynów.

Rodzeństwo (1–3):

Siostra z drugiego małżeństwa ojca:

- 1 JOANNA ORLEAŃSKA. Urodziła się w sierpniu 1409 na zamku w Blois, a w 1424 poślubiła JANA II, księcia Alençon z bocznej linii Walezjuszy (← rozdział II, biogr. Filipa III Śmiałego). Zmarła dnia 19 maja 1432 w opactwie benedyktynów pw. św. Albina w Angers i tam również znalazła spoczynek.

Siostry z trzeciego małżeństwa ojca:

- 2 MARIA ORLEAŃSKA. Urodziła się 19 grudnia 1457 na zamku w Blois. W 1476 poślubiła JANA DE FOIX, infanta nawarskiego, wicehrabiego Narbonne od 1468, od 1478 z nadania Ludwika XI hrabiego Etampes

i gubernatora Delfinatu (ur. ok. 1450, zm. Etampes 5.11.1500), syna Gastona IV de Foix de Grailly, hrabiego Foix i Bigorre, wicehrabiego Béarnu, oraz jego żony Eleonory Aragońskiej, królowej Nawarry; mieli dwoje dzieci. Maria zmarła w 1493 w Mazères i tam też spoczęła.

- 3 ANNA ORLEAŃSKA. Urodziła się w 1464. W 1478 została przełożoną królewskiej fundacji w Fontevraud, sprawowała nadto urzędy opatki w Sainte-Croix i w Poitiers. Zmarła 9 września 1491 w Sainte-Croix i spoczęła w kościele opackim w Fontevraud.

✧

Zwany był WIELKIM, SPRAWIEDLIWYM oraz KRÓLEM CHŁOPÓW, zaś podczas Stanów Generalnych w 1506 otrzymał przydomek OJCA LUDU. Urodził się 27 czerwca 1462 na zamku w Blois jako jedyny syn i drugie z trojga dzieci Karola Orleańskiego i jego trzeciej żony Marii Kliwijskiej. Po śmierci ojca 5 stycznia 1465 został księciem Orleanu i Valois, hrabią Blois, Soissons i Beaumont-sur-Oise, panem Coucy oraz hrabią Asti – opiekę nad nieletnim Ludwikiem objął król Ludwik XI, na którego dworze się wychowywał. Po wstąpieniu na tron Karola VIII (1483) nie zdołał prze-forsować swojej kandydatury na urząd regenta, należny mu jako najbliższemu męskiemu krewnemu króla po mieczu, a który zgodnie z wolą zmarłego Ludwika XI powierzono siostrze Karola, Annie de Beaujeu oraz jej mężowi. 4 listopada 1483 otrzymał stanowisko przewodniczącego rady nieletniego króla, które jednak nie odpowiadało jego ambicjom i w 1485 stanął na czele buntu możnych przeciw regentom (tzw. szalona wojna, *La guerre folle*). Jego włości zostały skonfiskowane 24 kwietnia 1488, a sam Ludwik dostał się do niewoli po klęsce rebeliantów pod Saint-Aubin-du-Cormier w lipcu tego roku. 28 czerwca 1491 został ułaskawiony przez Karola VIII, który zwrócił mu tytuły. Po śmierci króla 7 kwietnia 1498 wstąpił na tron i 27 maja w katedrze Notre-Dame w Reims został ukoronowany przez kardynała Wilhelma Briçonnetta, arcybiskupa Reims. Podjął ojcowskie roszczenia do księstwa mediolańskiego, w 1499 wyprawił się do Italii i po ucieczce Ludwika il Moro (Maura) Sforzy 6 października 1499 wkroczył do Mediolanu. Z początkiem 1500 utracił księstwo na rzecz Sforzy, lecz już w kwietniu pojmał Maura, którego do koń-

ca jego dni więził w twierdzy Loches. Sprzymierzył się z królem Aragonii Ferdynandem (pokój w Grenadzie; 1500) i wspólnie z nim latem 1501 zajął Neapol. Wkrótce jednak między sojusznikami doszło do rozłamu i do 1503 Francuzi zostali wyparci z Neapolu; na mocy zawartego 31 marca 1504 w Lyonie francusko-aragońskiego traktatu pokojowego Ludwik XII ostatecznie zrzekł się neapolitańskiej korony na rzecz Aragończyka. 7 kwietnia 1505 uzyskał cesarską inwestyturę na księstwo mediolańskie (14 czerwca 1509 nadanie to zatwierdzono). W tym samym roku podjął kolejną wyprawę do Włoch, która po początkowych sukcesach przyniosła jednak utratę Mediolanu i Asti (1512). Ponadto, korzystając z zaangażowania króla w Italię, w 1513 Anglicy zajęli Tournai i w kolejnym roku Ludwik zmuszony był podpisać sankcjonujący to traktat z Henrykiem VIII.

Zmarł 1 stycznia 1515 w pałacu hôtel de Tournelles w Paryżu, zapewne na skutek ataku podagry, choć źródła mówią także o wyczerpaniu miłosnymi uniesieniami. Ciało króla złożono u boku jego pierwszej żony w bazylice w Saint-Denis, natomiast serce i trzewia spoczęły w paryskim kościele klasztornym celestynów.

Małżonki Ludwika XII:

1. Poślubiona 8 września 1476 w zamku Montrichard:

JOANNA FRANCUSKA

Była ona córką króla Ludwika XI oraz Szarlotty Sabaudzkiej, a na świat przyszła 23 kwietnia 1464 na zamku w Nogent-le-Roi. Była dzieckiem kalekim (garbata). Jej mariaż z Ludwikiem XII został unieważniony przez papieża Aleksandra VI 17 grudnia 1498 na podstawie nieskonsumowania małżeństwa, a 26 grudnia Joanna otrzymała tytuł księżnej Berry. W 1501 ufundowała w Bourges klasztor annuncjatek, gdzie trzy lata później przyjęła welon pod imionami JOANNY-MARIANNY. Zmarła 4 lutego 1505 w pałacu biskupim w Bourges i została pochowana w swoim klasztorze; jej szczątki sprofanowano w 1562 podczas wojen religijnych. W dniu 18 czerwca 1742 została beatyfikowana przez papieża Benedykta XIV, a 28 maja 1950 papież Pius XII wyniósł ją na ołtarze jako św. JOANNĘ FRANCUSKĄ.

2. Poślubiona 7 stycznia 1499 na zamku w Nantes:

ANNA BRETOŃSKA

Była ona wdową po jego poprzedniku na francuskim tronie (jej wcześniejsze losy – biogr. Karola VIII). Powtórna koronacja Anny na królową małżonkę miała miejsce dnia 18 listopada 1504 w bazylice w podparyskim Saint-Denis, a dopełnił jej kardynał Jerzy d'Amboise; tym samym stała się jedyną monarchinią francuską, która dwukrotnie dostąpiła sakry. 11 kwietnia 1512 odziedziczyła hrabstwo Etampes. Zmarła wskutek kamicy nerkowej 9 stycznia 1514 na zamku w Blois. Ciało Anny złożono w Saint-Denis, a serce przy rodzicach w kościele karmelitów w Nantes.

3. Poślubiona *per procura* 13 lub 25 sierpnia 1514 w kościele franciszkanów przy pałacu w Greenwich pod Londynem, ponownie 2 września 1514 w kościele klasztorным celestynów w Paryżu i osobiście 9 października 1514 w katedrze w Abbeville:

MARIA ANGIELSKA (TUDOR)

Była ona córką Henryka VII, króla Anglii i lorda Irlandii, założyciela dynastii Tudorów (potomka Katarzyny Francuskiej – biogr. Karola VI Szalonego), i jego żony Elżbiety, córki Edwarda IV, króla Anglii i lorda Irlandii. Urodziła się 18 marca 1495 (1496) w pałacu w Sheen (późniejszy pałac Richmond) pod Londynem lub w pałacu Westminsterskim. Po rychłej śmierci Ludwika XII poślubiła w sekrecie między 4 a 20 lutego 1515 w kaplicy pałacu hôtel de Cluny w Paryżu i ponownie 31 (lub 13) marca tamże KAROLA BRANDONA, wicehrabiego Lisle w latach 1513–23, w 1514 kreowanego księciem Suffolk (ur. ok. 1484, zm. pałac Guildford 22.08.1545), syna sir Wilhelma Brandona of Wangford i jego żony Elżbiety, córki sir Henryka Bruyn of South Ockendon; 13 maja 1515 w kościele franciszkanów przy pałacu Greenwich miała miejsce ceremonia ich oficjalnych zaślubin. Suffolk był wcześniej dwukrotnie żonaty, lecz obie jego córki szybko zmarły; z Marią dochował się czworga dzieci. Zmarła 24–25 czerwca 1533 w rezydencji Westhorpe Hall i spoczęła u benedyktynów w Bury St Edmunds, skąd po rozwiązaniu opactwa w 1539 jej szczątki przeniesiono do pobliskiego kościoła św. Marii. Owdowiały Suffolk w 1534 ożenił się po raz kolejny, lecz dwaj synowie z tego mariażu pomarli dzieckiem.

Potomstwo Ludwika XII z drugiego małżeństwa (1–9):

- 1 KLAUDIA, pierwsza żona FRANCISZKA I (→ jego biogr.).
- 2 MARTWY SYN. Urodził się w 1500.
- 3 MARTWY SYN. Urodził się 21 stycznia 1503 na zamku w Blois.
- 4 PORONIENIE (schyłek 1503).
- 5 PORONIENIE (1505).
- 6 MARTWY SYN. Urodził się 21 stycznia 1508.
- 7 PORONIENIE (1509).
- 8 RENATA (RENÉE). Urodziła się 25 października 1510 na zamku w Blois, a 28 czerwca 1528 w kaplicy Sainte Chapelle w pałacu na wyspie Cité w Paryżu poślubiła HERKULESA D'ESTE, od 1534 pod imieniem HERKULESA II księcia Modeny, Ferrary i Reggio (ur. 4.05.1508, zm. Ferrara 5.04.1559), syna Alfonsa I, księcia Modeny, Ferrary i Reggio z dynastii Este, oraz jego drugiej żony Lukrecji Borgii, naturalnej córki papieża Aleksandra VI. W lipcu 1528 otrzymała tytułem posagu księstwo Chartres, hrabstwo Gisors i seniorię Montargis. Z księciem modeńskim dochowała się pięciorga dzieci. Jej dwór w Modenie był otwarty na wolnomyślicieli i innowierców, gościła u siebie m.in. Kalwina, a ok. 1550 sama przyjęła wyznanie kalwińskie. Osadzona przez małżonka w areszcie domowym, 23 września 1554 zmuszona była złożyć rzymskokatolickie wyznanie wiary. Po śmierci Herkulesa powróciła do ojczyzny i osiadła w swoich dobrach w Montargis. Również w ogarniętej wówczas wojnami religijnymi Francji jej posiadłości stanowiły azyl dla kalwinistów (hugenotów). Zmarła 12 czerwca 1575 na zamku w Montargis i została pochowana w kaplicy zamkowej.
- 9 MARTWY SYN. Urodził się 21 stycznia 1512 na zamku w Blois.

Pozamałżeński syn Ludwika XII (wątpliwy):

- (?) MICHAŁ DE BUCY. Urodził się ok. 1484–85. Był protonotariuszem apostolski oraz dziekanem u św. Aignana w Orleanie. 25 września 1505 został wybrany arcybiskupem Bourges, a dnia 21 listopada elekcję zatwierdził papież Juliusz II. Zmarł 8 lutego 1511 w pałacu biskupim w Bourges i spoczął w tamtejszej katedrze.

FRANCISZEK I

1515-1547

Ojciec: KAROL D'ANGOULÊME

Urodził się w 1459 jako drugie z trojga dzieci Jana Orleańskiego, hrabiego Angoulême i Périgord (← biogr. Karola V Mądrego). Po śmierci ojca 30 kwietnia 1467 odziedziczył hrabstwa Angoulême i Périgord wraz z dobrami Épernay i Romorantin (początkowo pod regencją matki i pana La Rochefoucauld). Zmarł po krótkiej chorobie 1 stycznia 1496 w Châteauneuf-en-Angoûmois i został pochowany obok rodziców w katedrze pw. św. Piotra w Angoulême. Znajdujące się tam sarkofagi zostały sprofanowane w trakcie wojen religijnych w XVI w.; w 2015 szczątki Karola, jego ojca i matki spoczęły na powrót w katedrze w Angoulême.

Żoną Karola d'Angoulême została poślubiona 16 lutego 1488 w Paryżu LUDWIKA SABAUDZKA (↓), matka jego legalnych dzieci. Dochował się także trzech pozamałżeńskich córek, o których będzie mowa dalej.

Matka: LUDWIKA SABAUDZKA

Była córką Filipa II bez Ziemi (z Bresse), księcia Sabaudii i Piemontu oraz hrabiego Genewy z dynastii sabaudzkiej (po kądzieli potomka Marii Burgundzkiej, córki księcia Filipa II ← biogr. Jana II Dobrego), oraz jego żony Małgorzaty de Bourbon (→ aneks I). Na świat przyszła 11 września 1476 w zamku Pont d'Anin. Po przedwczesnej śmierci męża (1496) i wstąpieniu na francuski tron Ludwika XII (1498) przeniosła się z dziećmi na dwór królewski. Śmierć władcy, który nie pozostawił męskiego dziedzica (1.01.1515), uczyniła jej syna królem Francji; od tej chwili tytułowała się MADAME. 4 lutego 1515 została kreowana księżną Angoulême, a 15 kwietnia 1524 księżną

Andegawenii i Nemours, hrabiną Maine i Beaufort. 30 lipca 1528 otrzymała księstwa Bourbonnais i Owernii, do których zgłaszała pretensje od śmierci kuzynki, księżnej Zuzanny de Bourbon w 1521 (→ aneks I), zaś 22 grudnia 1528 została mianowana księżną Turenii, przekazując jednocześnie Nemours młodszemu bratu. Odgrywała znaczącą rolę za rządów syna, który dwukrotnie wyznaczał ją regentką na czas swojej nieobecności w kraju (15.07.1515 oraz 24.08.1524); 3 sierpnia 1529 w Cambrai sygnowała w imieniu Franciszka I pokój z Habsburgami. Zmarła na dnę 22 września 1531 w swojej posiadłości Grez-sur-Loing koło Fontainebleau. Jej zwłoki złożono w królewskiej nekropolii w Saint-Denis, zaś zabalsamowane serce spoczęło w paryskiej Notre-Dame.

Rodzeństwo (1–4):

Siostra:

- 1 MAŁGORZATA D'ANGOULÊME. Urodziła się 11 kwietnia 1492 na zamku w Angoulême. 2 grudnia 1509 na zamku w Blois poślubiła KAROLA IV, księcia Alençon, pierwszego księcia krwi (← rozdział II, biogr. Filipa III Śmiałego). 11 października 1517 została kreowana księżną Berry. Jej małżeństwo z Alençonem pozostało bezdziejne i po jego śmierci, 24 stycznia 1527 w Saint-Germain-en-Laye wyszła za HENRYKA D'ALBRET, od 1516 wicehrabiego Limoges i hrabiego Périgord, od 1517 króla Nawarry HENRYKA II, współksięcia Andory, hrabiego Foix, wicehrabiego Béarnu, hrabiego Bigorre oraz Armagnac, od 1522 pana Albret (ur. Sangüesa 18.04.1503, zm. Hagetmau en Béarn 25 lub 29.05.1555), syna Jana d'Albret, *de iure uxoris* króla Nawarry (pod imieniem Jana III), wicehrabiego Limoges i Tartas oraz hrabiego Périgord, i jego żony Katarzyny, królowej Nawarry (córci Magdaleny Francuskiej ← biogr. Karola VII Zwycięskiego). Urodziła mu dwoje dzieci: syn odumarł wprawdzie w dzieciństwie, lecz córka wstąpiła na tron Nawarry jako Joanna III; z jej małżeństwa z Antonim de Bourbon, księciem Vendôme (→ aneks II) narodził się Henryk IV, pierwszy Burbon na tronie Francji (→ rozdział IV). Tak jak jej dziad stryjeczny oraz brat, Małgorzata była hojną patronką sztuki oraz utalentowaną poetką i pisarką, autorką m.in. zbioru opowiadań *Heptameron*. Zmarła 21 grudnia 1549 na zamku w Odos i została pochowana w nekropolii władców Nawarry w katedrze Wniebowzięcia NMP (Notre-Dame-de-l'Assomption) w Lescar.

Pozamałżeńskie córki Karola d'Angoulême (siostry przyrodnie):

z ANTONINĄ (JOANNA) DE POLIGNAC, panią na Combronde, żoną JANA DE POLIGNAC:

- 2 JOANNA, BASTARDA D'ANGOULÊME. W sierpniu 1501 została legitymizowana przez Ludwika XII i jeszcze w tym samym miesiącu jej mężem został JAN AUBIN, pan Malicorne, syn Jana Aubin, pana Malicorne, oraz jego żony Ludwiki de Clermont. Po raz drugi wyszła za JANA IV DE LONGWY, pana Givry i Fontaine-Française, barona Pagny i Mira-beau (zm. 1520 lub 1521), syna Filipa de Longwy, pana na Pagny, Givry i Longepierre, i poślubionej mu Joanny de Bauffremont, pani Mira-beau; mieli potomstwo. Zmarła po 29 czerwca 1531 (może ok. 1538).
- 3 MAGDALENA, BASTARDA D'ANGOULÊME. Poświęciła się życiu zakonnemu i początkowo była mniszką w opactwie Notre-Dame w Saintes. W 1495 wybrano ją przeoryszą w klasztorze Pont-l'Abbé w Saintogne, a rok później w klasztorach Hutes-Bruyères w Chartres oraz Saint-Eusony w Angoulême. W 1511 została opatką w Faremoutiers, w 1515 w Jouarre, a w 1517 także w Fontevraud. Zmarła 26 października 1543 w opactwie w Fontevraud, gdzie znalazła spoczynek.

z JOANNĄ LE CONTE (COMTE):

- 4 SUWERENA, BASTARDA D'ANGOULÊME. 10 lutego 1522 w zamku Amboise zawarła ślub z MICHAŁEM III DE GAILLARD, panem Chilly, Longjumeau i Fayet (zm. 4.07.1535), synem Michała II de Gaillard, pana na Chilly, Longjumeau i Fayet, oraz poślubionej mu Małgorzaty Bourdin. Zmarła 23 lutego 1551 i została pochowana u boku małżonka w kościele św. Stefana w Chilly-Mazarin.

*

Zwany był KRÓLEM RYCERZEM oraz OJCEM I ODNOWICIELEM LITERATURY. Na świat przyszedł 12 września 1494 na zamku w Cognac i po przedwczesnej śmierci ojca dnia 1 stycznia 1496 odziedziczył hrabstwo Angoulême i Périgord oraz seniorie Épernay i Romorantin; do osiągnięcia przezeń pełnoletniości rządu w jego imieniu sprawowała matka. W 1498 został kreowany księciem Valois i Romorantin oraz hrabią Civray-en-Poitou. Od 1501 uznawany był przypuszczalnym następcą francuskiego tronu i tytułowany MONSEIGNEUR. W 1507 uzyskał baronię Fère-en-Tardenois. Po ślubie z córką Ludwika XII 18 listopada 1514 został desygnowany

księciem Bretanii *de iure uxoris*, zaś śmierć teścia 1 stycznia 1515 uczyniła go królem Francji. Sakra Franciszka I, dopełniona przez arcybiskupa Roberta de Lénoncourt, odbyła się 25 stycznia 1515 w katedrze Notre-Dame w Reims. Wkrótce po koronacji podjął roszczenia Ludwika XII do Mediolanu i po zwycięstwie pod Marignano 13 września 1515 zajął to włoskie księstwo; na mocy traktatu z Viterbo z 13 października 1515 uzyskał od papieża potwierdzenie posiadania Mediolanu, jak również cesję księstw Parmy i Piacenzy. Po śmierci cesarza Maksymiliana I (12.01.1519) był obok jego wnuka, króla Hiszpanii Karola I, głównym kandydatem do tronu niemieckiego, jednak 28 czerwca 1519 we Frankfurcie nad Menem książęta elektorzy powołali na tron Habsburga – odtąd cesarza Karola V. 17 listopada 1521 Franciszek I utracił na jego rzecz Mediolan, a 1 grudnia tego roku odzyskane dwa lata wcześniej Tournai. Po wykryciu spisku konetabla de Bourbon w 1523 zajął Bourbonnais (Burbonię) i Owernię, które wraz z pozostałymi ziemiami Burbona przekazał w 1527 matce (po jej śmierci przyłączono je do Korony). 20 października 1524 odbił z rąk cesarskich Mediolan, lecz 24 lutego 1525 w trakcie oblężenia Pawii dostał się do niewoli Karola V, po czym wywieziono go do Hiszpanii. Jesienią 1525 wysunął propozycję swojej abdykacji na rzecz delfina, została ona jednak odrzucona przez Radę Królewską. W zamian za odzyskanie wolności, 14 stycznia 1526 podpisał upokarzający pokój madrycki, na mocy którego zrzekał się księstwa Burgundii, Tournai oraz posiadłości włoskich, musiał także wysłać obydwu synów na dwór hiszpański w charakterze zakładników; do Francji powrócił w marcu 1526. Kontynuował zmagania z cesarzem i jego sojusznikami (Święta Liga, Liga z Cambrai), zdołał złagodzić warunki traktatu madryckiego, zachowując dla Francji Burgundię (pokój w Cambrai, 3.08.1529). Na wieść o śmierci księcia Mediolanu Franciszka II (1535) ponownie wyprawił się za Alpy, po drodze zajmując sąsiadujące z Lombardią księstwo Sabaudii, i choć Mediolanu nie udało mu się odzyskać, rozejm nicejski (18.06.1537) pozostawił przy Francji niemal całą Sabaudię z Turynem i Chambéry. Kolejna wojna z cesarzem, zakończona podpisaniem pokoju w Crépy-en-Laonnois (11.04.1544), przyniosła u schyłku panowania króla utratę Boulogne na rzecz Anglii.

Zmarł na skutek przetoki 31 marca 1547 w zamku Rambouillet i został pochowany wspólnie ze zmarłymi wcześniej synami w Saint-Denis, u boku pierwszej żony. Serce i trzewia monarchy złożono w klasztorze Notre-Dames-des-Haute-Bruyère w Saint-Rémy-l'Honoré, by w późniejszym czasie umieścić je również w Saint-Denis.

Małżonki Franciszka I:

1. Poślubiona 18 maja 1514 na zamku w Saint-Germain-en-Laye pod Paryżem:

KLAUDIA FRANCUSKA

Była ona najstarszym dzieckiem księcia orleańskiego, przyszłego Ludwika XII. Na świat przyszła 13 października 1499 na zamku w Blois. 27 października 1514 ojciec desygnował ją księżną Bretonii, a 10 maja 1517 w bazylice w Saint-Denis została ukoronowana na królową małżonkę Francji. Zmarła 20 lipca 1524 na zamku w Blois (być może w połogu) i spoczęła w królewskiej nekropolii w Saint-Denis.

2. Poślubiona *per procura* 20 marca 1530 w Torrelaguna, ponownie *per procura* 8 lipca 1530 w portugalskim opactwie Veien i osobiście 5 lub 7 sierpnia 1530 w opactwie pw. św. Wawrzyńca (Saint-Laurent) w Beyries (być może w Captieux):

ELEONORA AUSTRIACKA (KASTYLIJSKA)

Była ona córką Filipa I zwanego Pięknym, króla Kastylii i Leónu, władcy Niderlandów i arcyksięcia austriackiego, potomka dynastii Habsburgów (syna Marii Bogatej, księżnej Burgundii – biogr. Jana II Dobrego), i jego żony Joanny, królowej Kastylii i Leónu, Aragonii, Nawarry, Neapolu i Sycylii oraz tytularnej królowej Jerozolimy, córki Ferdynanda II (V) Katolickiego, króla Kastylii i Leónu, Aragonii, Nawarry, Neapolu i Sycylii, tytularnego króla Jerozolimy. Urodziła się 14 lub 24 listopada 1498 w pałacu Coudenberg w Brukseli, a 24 listopada 1518 w Crato poślubiła MANUELA I WIELKIEGO, króla Portugalii i Algarve od 1495 (ur. Alcocheta 1.06.1469, zm. Lizbona 13.12.1521), syna infanta portugalskiego Ferdynanda, księcia Beji i Viseu, potomka dynastii Aviz (jednej z gałęzi dynastii burgundzkiej, bocznej linii Kapetyngów, wywo-

dzącej się od króla Roberta II), oraz jego żony i kuzynki Beatrix, córki infanta portugalskiego Jana, księcia Beji. Manuel był wcześniej żonaty z infantką hiszpańską Izabelą, córką Królów Katolickich, władców Kastylii i Aragonii (mieli syna), oraz z jej siostrą Marią (zm. 1517), z którą miał liczne dzieci; Habsburżanka urodziła mu dalszych dwoje. Jej koronacja na królową Francji odbyła się 5 marca 1531 w bazylice w Saint-Denis. Owdowiawszy po raz wtóry po śmierci Franciszka I, przeniosła się na dwór swojej siostry Marii do Brukseli, a następnie do Hiszpanii. Zmarła w Talaveruela 18 lutego 1558 podczas spotkania z niewidzianą od kilkudziesięciu lat córką, na skutek ataku serca wywołanego silnym wzruszeniem. Została pochowana w panteonie infantów w bazylice św. Wawrzyńca (San Lorenzo el Real) w obrębie zespołu pałacowo-klasztornego Eskurial. Jej małżeństwo z królem Francji pozostało bezdzietne.

Potomstwo Franciszka I z pierwszego małżeństwa (1–8):

- 1 LUDWIKA. Na świat przyszła 19 sierpnia 1515 na zamku w Amboise. Zaręczono ją z królem hiszpańskim KAROLEM I (od 1519 cesarzem KAROLEM V, ur. 1500), lecz zmarła już 21 września 1518 w zamku Amboise. Znalazła spoczynek w Saint-Denis.
- 2 SZARLOTTA. Na świat przyszła 23 października 1516 na zamku w Amboise. Po śmierci starszej siostry swatano ją z królem hiszpańskim KAROLEM I (od 1519 cesarzem KAROLEM V, ur. 1500), lecz do zawarcia małżeństwa nie doszło. Zmarła 8 września 1524 na zamku w Blois i została pochowana wspólnie ze zmarłą parę tygodni wcześniej matką w bazylice w Saint-Denis.
- 3 FRANCISZEK. Urodził się 28 lutego 1518 na zamku w Amboise i od urodzenia nosił tytuł delfina Viennois. 5 października 1518 w Greenwich zawarto w jego imieniu ślub *per procura* z córką Henryka VIII późniejszą królową Anglii Marią I (ur. 1516), lecz mariaż ten nie doszedł do skutku. Po śmierci matki 20 lipca 1524 został księciem Bretanii jako FRANCISZEK III. W listopadzie 1525 uwięziony w Hiszpanii ojciec Franciszka zamierzał zrezygnować na jego rzecz z tronu, czego jednak ostatecznie nie uczynił. Wedle postanowień pokoju madryckiego (14.01.1526) wraz z młodszym bratem Henrykiem został oddany w charak-

terze zakładnika na dwór cesarza; księżęta przybyli do Hiszpanii 17 marca 1526 i przebywali tam przez cztery lata – wolność odzyskali dnia 1 lipca 1530 zgodnie z postanowieniami traktatu z Cambrai. 13 sierpnia 1532 Franciszek uroczyście wjechał do Rennes i następnego dnia w tamtejszej katedrze św. Piotra został intronizowany na księcia Bretanii. Zmarł nagle, być może otruty, zapewne jednak wskutek przechłodzenia organizmu, 10 sierpnia 1536 na zamku w Tournon-sur-Rhône. Został pochowany w kolegiacie św. Juliana w Tournon, skąd w maju 1547 jego szczątki przewieziono do podparyskiego Saint-Denis i wraz ze zwłokami ojca i najmłodszego brata złożono w królewskiej nekropolii. Serce delfina spoczęło natomiast w katedrze św. Maurycego w Vienne.

- 4 MAGDALENA. Urodziła się dnia 10 sierpnia 1520 w podparyskim zamku w Saint-Germain-en-Laye. Jej mężem został poślubiony 1 stycznia 1537 w katedrze Notre-Dame w Paryżu JAKUB V, król Szkocji od 1513 (ur. pałac Linlithgow 10, 11 lub 15.04.1512, zm. pałac Falkland 14.12.1542), syn Jakuba IV, króla Szkocji z dynastii Stewartów, i jego żony Małgorzaty, córki Henryka VII, króla Anglii i lorda Irlandii (starszej siostry Marii Angielskiej, trzeciej żony Ludwika XII). Małżeństwo to pozostało bezdzietne. Magdalena zmarła krótko po przybyciu do Szkocji 2 lub 7 lipca 1537 w pałacu Holyrood w Edynburgu i spoczęła w stanowiącym nekropolię królów Szkocji opactwie Holyrood. Owdowiały Jakub V w 1538 ożenił się z Marią de Guise i miał z nią m.in. córkę Marię (ur. 1542), królową Szkocji, od 1558 żonę delfina, przyszłego króla Franciszka II.
- 5 HENRYK II (→ s. 336).
- 6 KAROL. Urodził się 22 stycznia 1522 na zamku w Saint-Germain-en-Laye pod Paryżem i był od tej chwili tytułowany księciem Angoulême. 27 sierpnia 1527 został kreowany księciem Châtellerault, a 26 września 1537 otrzymał urząd wielkiego komorzego Francji. 12 czerwca 1540 uzyskał tytuł księcia Orleanu oraz potwierdzenie tytułu księcia Châtellerault, a 5 lutego 1543 został desygnowany księciem Bourbonnais (Burbonii). Podczas francuskiego najazdu na Niderlandy dowodził wojskami,

które w 1542 zajęły Luksemburg. Na mocy postanowień pokoju z Crépy 18 września 1544 został zaręczony z infantką hiszpańską i arcyksiężniczką austriacką Marią (ur. 1528), córką cesarza Karola V. Późnym latem 1545, będąc w drodze do oblężonego przez Anglików Boulogne, niespodziewanie zachorował i zmarł 9 września 1545 w trakcie postoju w opactwie benedyktyńskim w Forest-Montiers. Został pochowany w opactwie benedyktynów pw. św. Lucjana w Beauvais, skąd wiosną 1547 jego szczątki przeniesiono do Saint-Denis wraz ze zwłokami ojca i najstarszego brata. Jego niedoszła małżonka wyszła za cesarza niemieckiego Maksymiliana II i urodziła mu liczne dzieci, w tej liczbie Elżbietę, małżonkę Karola IX.

- 7 MAŁGORZATA. Urodziła się 5 czerwca 1523 na zamku w Saint-Germain-en-Laye pod Paryżem. 29 kwietnia 1550 została kreowana księżną Berry. 9 lipca 1559 w kościele pw. św. Pawła w Paryżu poślubiła EMANUELA FILIBERTA, od 1553 księcia Sabaudii i Piemontu, margrabiego (markiza) Saluzzo, hrabiego Aosty, Moriany, Nizza i Asti, tytularnego króla Cypru i Jerozolimy (ur. Chambéry 8.07.1528, zm. Turyn 30.08.1580), syna Karola III Dobrego, księcia Sabaudii i Piemontu, hrabiego Aosty i Moriany, tytularnego króla Cypru i Jerozolimy, oraz jego żony, infantki portugalskiej Marii Brygidy, hrabiny Asti, córki Manuela I Wielkiego, króla Portugalii i Algarve; mieli syna. Zmarła 14 września 1574 na zamku w Turynie i spoczęła w tamtejszej katedrze św. Jana.

- 8 (?) FILIP. Urodzony jakoby w lipcu 1524 i zmarły w 1525.

Nieślubne potomstwo Franciszka I (1–2):

z JAKOBINĄ ANDRON DE LANSAC (LANSSAC), panią Lansac (ur. ok. 1490, zm. 1532), córką Tomasza Andron de Lansac i poślubionej mu Franciszki de Pérusse; od ok. 1512 żoną ALEKSANDRA DE SAINT-GELAIS, pana na Cornefou, Romefort i Breuil-sur-Loup, doradcy i szambelana Ludwika XII oraz ambasadora francuskiego w Hiszpanii (zm. Bourg opodal Bordeaux 20.06.1522), syna Piotra de Saint-Gelais, pana na Montlieu i Saint-Aulaye, oraz jego żony Filiberty, córki Jana de Fontenay, pana Aincourt (mieli czworo dzieci, najstarszy syn był faktycznie synem przyszłego króla); ok.

1525 poślubioną przez Jakuba de Pons, barona Mirambeau oraz pana Plassac, syna Franciszka de Pons, wicehrabiego Turenii, pana Montfort, gubernatora Falaise oraz doradcy i szambelana Ludwika XII, i jego żony Małgorzaty de Coëtivy, pani Montfort, córki Marii de Valois, Bastardy Francji (← biogr. Karola VII Zwycięskiego) (owocem mariażu było troje dzieci):

- 1 LUDWIK DE SAINT-GELAIS. Uznany przez pierwszego małżonka matki, nosił jego nazwisko. Urodził się w (ok.) 1513 w rezydencji Cornefou koło Cognac i po śmierci ojca w 1522 został panem na Cornefou, Romefort i Breuil-sur-Loup, zaś w 1532 przejął po matce dobra Lansac. Poświęcił się karierze dworskiej, był guwernerem starszych synów Henryka II, Franciszka (II) i Karola (IX). Po wstąpieniu pierwszego z nich na tron 16 lipca 1559 został przyjęty do królewskiej Tajnej Rady. Uzyskał także stanowisko kapitana twierdzy Bourg oraz urząd królewskiego intendenta finansów. 25 lutego 1576 został z nominacji Henryka III baronem La Monthe (Motte)-Saint-Héray oraz panem Bourg. Zmarł w październiku 1589 w swoim zamku w Précy-sur-Oise i spoczął w kaplicy zamkowej.

Pierwszą żoną Ludwika de Saint-Gelais była poślubiona przed 1541 JOANNA DE LA ROCHE-ANDRY, pani Vernon (zm. 1563), córka Filipa de La Roche-Landry, barona La Roche-Landry, i jego żony Joanny, córki Jana de Beaumont, pana Glénay, natomiast 8 października 1565 ożenił się on z GABRIELĄ DE ROCHECHOUART DE MORTEMART, panią Lansac (Lansac), damą dworu kolejno Katarzyny Medycejskiej (żony Henryka II), Elżbiety Austriackiej (żony Karola IX) i Ludwika Lotaryńskiej (żony Henryka III), córką Franciszka de Rochechouart de Mortemart, barona Mortemart i Tonnay-Charente, i poślubionej mu Renaty Taveau, pani Mort(h)emer, Lussac i Verrières, córki Leona Taveau, barona Mortemer; wdową po Franciszku de Goulaine, panu Goulaine, Pallet, La Chapelle-Heulin, Houdinière i Martigné-Briand, który poległ pod Saint-Quentin w 1557.

RÓD DE SAINT-GELAIS

Dzieci Ludwika de Saint-Gelais z pierwszego małżeństwa (A–B):

- A GWIDO DE SAINT-GELAIS, MŁODY LANSAC. Urodził się on 3 grudnia 1544. Od 1565 był szlachcicem królewskiej komnaty, a w 1567 został burmistrzem Bordeaux. W latach 1571–72 dzierżył urząd seneszała Agenais, był także kasztelanem Agen. Od 1570 pełnił godność kapitana Blaye, rok później został mianowany kapitanem królewskiej żandarmerii, a w 1576 admirałem Saintonge. Uczestniczył

w masakrze nocy św. Bartłomieja 24 sierpnia 1572. Jako ambasador francuski w Polsce znacząco przyczynił się do pozyskania w 1573 korony Rzeczypospolitej dla księcia Andegawenii, późniejszego Henryka III. W 1589 odziedziczył po ojcu seniorię Lansac. Zmarł w 1622.

Żoną Gwidona de Saint-Gelais została 2 sierpnia 1571 w Paryżu ANTONINA DE RAFFIN, pani Balon (Ballon) (ur. ok. 1559, zm. przed 10.02.1629), córka Franciszka de Raffin, pana Azay-le-Rideau, oraz jego żony Nicole Le Roy de Chavigny, damy dworu Katarzyny Medycejskiej, córki Guyona Le Roy.

Dzieci Gwidona de Saint-Gelais (I–III):

- I JOANNA DE SAINT-GELAIS. Zapewne zmarła młodo.
- II ALEKSANDER DE SAINT-GELAIS. Poległ w 1596 podczas oblężenia La Fère.
- III ARTUS DE SAINT-GELAIS. Urodził się ok. 1570–75. Markiz Lansac i Balon (Ballon), pan Azay-le-Rideau oraz radca stanu Henryka IV. Zmarł zapewne ok. 1612.

23 czerwca 1601 w Tours pojął za żonę FRANCISZKĘ DE SOUVRE, guwernantkę delfina, przyszłego Ludwika XIV (ur. Bessé-sur-Braye 10.05.1585, zm. 28.06.1657), córkę Gillesa de Souvré, markiza Courtanvaux, marszałka Francji, i poślubionej mu Franciszki, córki i dziedziczki Jana de Bailleul, pana Renouard, pierwszej damy dworu Anny Austriaczki.

Potomstwo Artusa de Saint-Gelais (a–c):

- a GILLES DE SAINT-GELAIS. Markiz Ballon, pan na Azay-le-Rideau i Lansac. Poległ 30 lipca 1636 pod Dole.

21 października 1627 poślubił FRANCISZKĘ FOUQUET, panią Marcilly, córkę Karola Fouqueta, pana Marcilly, oraz Renaty Frézeau de La Frézelière, z którą dochował się córki, zaś 18 kwietnia 1636 (data podpisania kontraktu małżeńskiego) jego żoną została MARIA DE LA VALLÉE FOSSEZ, markiza Everly (zm. 21.08.1661), córka Gabriela des Fossés, markiza Everly, oraz Nicole Franciszki de Malhortie, która urodziła mu kolejną córkę.

Córka z pierwszego małżeństwa:

- i MARIA MAGDALENA DE SAINT-GELAIS. Urodziła się ok. 1625. Markiza Ballon, pani Marcilly i Azay-le-Rideau. Poślubiła HENRYKA FRANCISZKA DE VASSÉ, markiza

Vassé i pana Dangeul, radcę królewskiego (ur. zamek Vassé 13.11.1622, zm. zamek Azay-le-Rideau 28.04.1684). Zmarła w swoim zamku w Marcilly 16 grudnia 1679.

Córka z drugiego małżeństwa:

- ii ANNA ARMANDA DE SAINT-GELAIS. Urodzona ok. 1637, była damą dworu królowej Marii Teresy (żony Ludwika XIV). 17 czerwca 1653 w Luwrze poślubiła KAROLA DE CRÉQUY, księcia Créquy i Poix oraz pana Canaples, oficera gwardii królewskiej (ur. 1624, zm. Paryż 13.02. 1687). Zmarła 10 sierpnia 1709 w Paryżu.
- b FRANCISZKA DE SAINT-GELAIS. Urodzona ok. 1602, była damą dworu królowej Anny Austriackiej. Poślubiła LUDWIKĄ DE PRIE, markiza Toucy, barona Montpoupon i pana Fervaques i La Motte (ur. ok. 1600, zm. przed 2.07.1657), syna Aymara (Emara) de Prie, markiza Toucy, i jego żony Ludwiki de Hautemer, pani Fervaques i Plasnes, córki Wilhelma de Hautemer, księcia Grancey (mieli potomstwo). Zmarła 29 sierpnia 1673 w pałacu w Montpoupon.
- c MARIA DE SAINT-GELAIS. Urodziła się zapewne ok. 1605, a 17 października 1621 poślubiła RENÉ (RENATA) DE COURTARVEL, markiza Pezé i La Lucazière, szlachcica komnaty królewskiej (zm. 18.01.1630), syna Karola de Courtarvel, pana Pezé, i jego żony Guyonne de Trémigon; mieli potomstwo. Zmarła 31 grudnia 1651 na zamku w La Lucazière.
- B KLAUDIA DE SAINT-GELAIS. Urodzona ok. 1547, była panią na Précý. 1 września 1564 wyszła za KAROLA DE LUXE, barona Luxe oraz pana Ostabat, Tardets, Ahaxe i Lantabat (ur. zamek Tardets 8.11.1535, zm. 18.07.1604), syna Jana de Luxe, barona Luxe, i jego żony Izabeli de Gramont; mieli troje dzieci. Rok jej śmierci nie jest znany.

Dzieci Ludwika de Saint-Gelais z drugiego małżeństwa (A–D):

- A KAROL DE SAINT-GELAIS. Pan Précý, zmarł w 1586 w Angoulême.
- B FRANCISZEK DE SAINT-GELAIS. Pan Vernon, opat Saint-Lo i przeor w Précý.
- C MARIA DE SAINT-GELAIS. Zmarła w dzieciństwie.
- D KLAUDIA DE SAINT-GELAIS. Pani na Lage-en-Béarn.

z nieznaną kobietą:

- 2 MIKOŁAJ D'ESTOUTEVILLE. Urodzony w 1545, posiadacz dóbr Villecouvin. Zmarł w 1567 w Konstantynopolu.

HENRYK II

1547-1559

Ojciec: FRANCISZEK I (← s. 324)

Matka: KLAUDIA FRANCUSKA (← s. 329)

Rodzeństwo: (← biogr. Franciszka I)

*

Na świat przyszedł 31 marca 1519 na zamku w Saint-Germain-en-Laye pod Paryżem i od urodzenia był tytułowany księciem Orleanu. Na mocy postanowień pokoju madryckiego z 14 stycznia 1526 wraz ze starszym bratem Franciszkiem został oddany jako zakładnik na dwór cesarza – książęta przebywali w Hiszpanii od marca 1526 do lipca 1530, wolność zagwarantował im pokój zawarty przez ich ojca z cesarzem 3 sierpnia 1529 w Cambrai. 26 września następnego roku Henryk został mianowany wielkim komorzym Francji, a po śmierci starszego brata 10 sierpnia 1536 odziedziczył status następcy tronu wraz z tytułem delfina Viennois. 9 lutego 1539 i ponownie 18 kwietnia 1540 został desygnowany księciem Bretanii. Śmierć ojca 31 marca 1547 uczyniła go królem Francji; sakra Henryka II miała miejsce 28 lipca 1547 w katedrze Notre-Dame w Reims, a dokonana została przez arcybiskupa kardynała Karola Lotaryńskiego. W 1550 odebrał Anglii Boulogne, w 1552 zajął tzw. Trzy Biskupstwa (Metz, Toul, Verdun), a w 1558 odbił ostatni angielski przyczółek na kontynencie – twierdzę Calais. Zgodnie z postanowieniami pokoju z Cateau-Cambrésis, zawartego osobno z Hiszpanią i osobno z Anglią w dniach 2–3 kwietnia 1559, zrzekł się wszelkich pretensji do ziem włoskich (Mediolan, Neapol i Sycylia), zatrzymał jednak Calais oraz Trzy Biskupstwa.

Został śmiertelnie ranny 30 czerwca 1559 podczas turnieju rycerskiego, urządzonego w Paryżu z okazji zaślubin jego najstarszej córki. Nieprzytomnego monarchę przeniesiono do pobliskiego pałacu hôtel de Tournelles, gdzie zmarł w dniu 10 lipca. Ciało Henryka spoczęło w królewskiej nekropolii w Saint-Denis, zaś jego serce oraz trzewia złożono tradycyjnie w klasztorze celestynów paryskich.

Małżonka Henryka II:

Poślubiona 28 października 1533 w kościele Saint-Ferréol les Augustins w Marsylii:

KATARZYNA MEDYCEJSKA (DE' MEDICI)

Była ona córką Wawrzyńca (Lorenza) Medyceusza (de' Medici), księcia Urbino i pana Pessaro, gubernatora Florencji, oraz jego żony Magdaleny de La Tour d'Auvergne, której rodzicami byli Jan de la Tour d'Auvergne, hrabia Owernii i Lauraguas, i poślubiona mu Joanna Młodsza de Bourbon (→ aneks II). Na świat przyszła 13 kwietnia 1519 w pałacu Medyceuszy we Florencji i na chrzcie otrzymała imiona KATARZYNA MARIA ROMULA. Po rychłej śmierci matki (28.04.1519) została księżną Lauragais, zaś śmierć ciotki w czerwcu 1524 uczyniła ją hrabiną Owernii. Jej sakra na królową małżonkę Francji miała miejsce 10 czerwca 1549 w bazylice opactwa benedyktynów w Saint-Denis, a dopełnił jej kardynał Karol de Bourbon. Henryk II wyznaczał ją regentką podczas swojej nieobecności w królestwie (lata 1552, 1553, 1554). Po przedwczesnej śmierci najstarszego syna, Franciszka II, 21 grudnia 1560 została opiekunką nieletniego Karola IX z tytułem zarządczyni (franc. *gouvernante*) Francji – od tej pory niemal do śmierci sprawowała w królestwie faktyczne rządy. 14 maja 1562 Karol IX nadał jej księstwo Bourbonnais (Burbonię). Zmarła 5 stycznia 1589 na zamku w Blois, zapewne wskutek ataku apopleksji lub ropnia płucnego, i spoczęła w kościele pw. Zbawiciela w Blois. Dopiero w 1610 szczątki królowej wraz z prochami jej ukochanego syna Henryka III przeniesiono do królewskiej nekropolii w Saint-Denis. Serce Medyceuszki spoczęło obok urny z sercem jej małżonka u paryskich celestynów.

Metresa Henryka II (od ok. 1538, wedle innych danych od 1534; w opinii części historyków związek ten miał charakter jedynie platoniczny):

DIANA DE POITIERS. Była jedynym dzieckiem Jana de Poitiers, wicehrabiego Estoile i pana Saint-Vallier, syna Aymara de Poitiers (wdowca po Marii de Valois, Bastardzie Francji – biogr. Ludwika XI), oraz jego żony Joanny de Batarnay du Bouchage, córki Imberta de Batarnay, hrabiego Fesenzac oraz pana na Bouchage i Montrésor. Urodziła się w Dauphiné według różnych autorów 3 września 1499 lub 9 stycznia 1500. Była damą dworu Ludwika Sabaudzkiej, matki Franciszka I, a także obu małżonek tego króla, Klaudii Francuskiej i Eleonory Austriackiej. W 1514 została wydana za LUDWIKA DE BRÉZÉ, hrabiego Maulévrier i wicehrabiego Bec-Crespin, wielkiego seneszała Normandii oraz wielkiego łowczego Francji (ur. ok. 1460, zapewne w 1463, zm. zamek Anet 23.07.1531), syna Jakuba de Brézé, hrabiego Maulévrier, marszałka Normandii, doradcy i szambelana królewskiego, oraz poślubionej mu Szarlotty de Valois, Bastardy Francji (← biogr. Karola VII Zwycięskiego); owocem tego mariażu były dwie córki. Jej związek ze znacznie młodszym Henrykiem trwał praktycznie przez całe jego życie (nie mieli dzieci, co zdaje się podtrzymywać tezę, iż nie byli kochankami; błędnie przypisywana im córka Diana była w istocie dzieckiem Henryka i Filippy Duci), wywierała przez ten czas ogromny wpływ na króla. Po śmierci męża zachowała za zgodą Henryka II dochody z jego urzędów, tytułując się „seneszałową Normandii”, uzyskała także prawo do zarządzania włościami zmarłego (Anet, Nogent i Bréval). Po śmierci ojca w 1539 zgłosiła pretensje do jego ziem, które po wygaśnięciu męskiej linii rodu de Poitiers przypadły formalnie francuskiej Koronie; posługiwała się odtąd tytułem hrabiny Saint-Vallier. W 1547 otrzymała od króla dobra i zamek Chenonceau, w 1548 została kreowana księżną Valentinois i Diois (oba tytuły należały w przeszłości do jej rodu), a w 1553 została księżną Étampes. Po śmierci Henryka II w 1559 wydalono ją z dworu, była także zmuszona przekazać Katarzynie Medycejskiej Chenonceau, w zamian za który otrzymała jednak Chaumont; pozostała także w posiadaniu większości dóbr, nadanych jej przez króla. Zmarła 26 kwietnia

1566 w zamku Anet, gdzie także została pochowana w kaplicy zamkowej. Podczas Wielkiej Rewolucji w 1795 kaplica i grobowiec Diany zostały sprofanowane, a jej ciało wrzucono do wykopanej w pobliżu mogiły. Odnalezione i zidentyfikowane w 2008 szczątki księżnej dwa lata później spoczęły na powrót w kaplicy zamku Anet.

Dzieci małżeńskie Henryka II (1–10):

- 1 FRANCISZEK II (→ s. 348).
- 2 ELŻBIETA (IZABELA). Na świat przyszła 2 kwietnia 1546 w pałacu w Fontainebleau. Dnia 19 lipca 1551 w Angers zaręczono ją z EDWARDEM VI, królem Anglii (ur. 1537), narzeczony umarł jednak przedwcześnie latem 1553. 22 czerwca 1559 w katedrze Notre-Dame w Paryżu zawarła ślub *per procura*, a 2 lutego 1560 w Guadalajarze odbyły się jej zaślubiny osobiste z FILIPEM II, królem Hiszpanii (w Kastylii pod imieniem Filipa II, w Aragonii jako Filip I) i władcą Niderlandów od 1556, królem Neapolu, Sycylii i Sardynii oraz księciem Mediolanu od 1554, *de iure uxoris* królem Anglii w latach 1554–58, królem Portugalii i Algarve (pod imieniem Filipa I) od 1580 (ur. Valladolid 21.05.1527, zm. Eskurial 13.09.1598), potomkiem hiszpańskiej linii dynastii Habsburgów – synem Karola V, cesarza rzymsko-niemieckiego, króla Hiszpanii, Neapolu i Sycylii, władcy Niderlandów i księcia Mediolanu, oraz jego żony Izabeli, córki Manuela I Wielkiego, króla Portugalii i Algarve. Był on wcześniej żonaty z infantką portugalską Marią, z którą miał syna, oraz z królową Anglii Marią I, która zmarła bezpotomnie; Elżbieta urodziła mu kilkoro dzieci, spośród których wiek dojrzały osiągnęły dwie córki. Zmarła w połogu 3 października 1568 w królewskim alkazarze w Madrycie i spoczęła w pantheonie infantów w bazylice św. Wawrzyńca (San Lorenzo el Real) w obrębie zespołu pałacowo-klasztornego w Eskurialu. Dwa lata później owdowiały król hiszpański ożenił się po raz czwarty, tym razem ze swoją siostrzenicą, arcyksiężniczką austriacką Anną, z którą miał dalsze dzieci, w tym upragnionego następcę tronu, późniejszego Filipa III (ojca m.in. Anny Austriackiej, małżonki Ludwika XIII); także i ją przeżył.

- 3 KLAUDIA. Urodziła się 12 listopada 1547 w pałacu w Fontainebleau, a 22 stycznia 1559 w paryskiej katedrze Notre-Dame poślubiła KAROLA III WIELKIEGO, od 1545 księcia Lotaryngii i Baru, markiza Pont-à-Mousson (ur. Nancy 15 lub 18.02.1543, zm. tamże 14.05.1608), syna Franciszka I, księcia Lotaryngii i Baru, markiza Pont-à-Mousson, potomka dynastii Vaudémont, oraz jego żony Krystyny, córki Chrystiana II Okrutnego, króla Danii, Szwecji i Norwegii. Mieli dziewięcioro dzieci; pierwszą żoną ich najstarszego syna Henryka II, księcia Lotaryngii i Baru, była Katarzyna Nawarska, rodzona siostra pierwszego Burbona na tronie Francji (→ rozdział IV, biogr. Henryka IV). Klaudia zmarła w połogu 21 lutego 1575 na zamku w Nancy i spoczęła w tamtejszym kościele klasztorным kordelierów.
- 4 LUDWIK. Urodzony 3 lutego 1549 na zamku w Saint-Germain-en-Laye, od tej chwili nosił tytuł księcia orleańskiego. Zmarł 24 października 1550 w Mantes i został pochowany w bazylice w Saint-Denis.
- 5 KAROL IX (→ s. 352).
- 6 HENRYK III (→ s. 358).
- 7 MAŁGORZATA, żona HENRYKA III, króla Nawarry, od 1589 króla Francji HENRYKA IV (→ rozdział IV).
- 8 FRANCISZEK. Urodził się 18 marca 1555 w pałacu w Fontainebleau i na chrzcie otrzymał imię HERKULES, które zmienił po śmierci najstarszego brata w 1560. 8 lutego 1566 został z nominacji Karola IX księciem Alençon, a 5 sierpnia 1573 przewodniczącym Rady Królewskiej i głównodowodzącym armii. Od akcesji Henryka III (1574) był przypuszczalnym następcą francuskiego tronu. Poróżniony z Henrykiem III, we wrześniu 1575 opuścił dwór, niemniej 6 maja 1576 otrzymał od króla tytuły księcia Andegawenii, Turenii i Berry, a 4 maja 1580 starszy brat uczynił go porucznikiem generalnym królestwa. Począwszy od Franciszka tytuł MONSIEUR oznaczał na francuskim dworze młodszego brata króla lub delfina (← Sukcesja i tytułatura we francuskim domu panującym) 29 września tego roku w zamku Plessis-lès-Tours książę podpisał umowę

z emisariuszami Zjednoczonych Prowincji Niderlandów, na mocy której został ogłoszony władcą oderwanych od Hiszpanii północnych prowincji holenderskich wraz z tytułem „obrońcy wolności”. W 1581 na czele wojsk francuskich zajął Antwerpię, gdzie 19 lutego 1582 został namaszczoney na księcia Brabancji. 15 lipca tego roku w Brugii uzyskał zatwierdzenie tytułu hrabiego Flandrii, lecz już 17 stycznia 1583 oddziały francuskie zostały zmuszone do wycofania się z Niderlandów. Po tym czasie osiadł w swoich francuskich włościach. Nie doszedł do skutku jego projektowany w latach 1581–82 mariaż z królową angielską Elżbietą I. Zmarł na gruźlicę płuc 10 czerwca 1584 w zamku Thierry i został pochowany w bazylice w Saint-Denis, jego serce zaś złożono w paryskim kościele celestynów.

- 9 WIKTORIA. Przyszła na świat jako jedna z bliźniaczek dnia 24 czerwca 1556 w pałacu w Fontainebleau, gdzie zmarła już 17 sierpnia. Spoczęła wraz z siostrą w Saint-Denis.
- 10 JANINA (JOANNA). Bliźniaczka Wiktorii; urodziła się martwa lub zmarła w dniu narodzin 24 czerwca 1556 w pałacu w Fontainebleau i spoczęła w bazylice w Saint-Denis.

Nieślubne potomstwo Henryka II (1–5):

z FILIPPĄ DUCI (DUCO, DESDUCS), panią Coui i Bléré-en-Touraine, damą dworu Katarzyny Medycejskiej (ur. ok. 1520, zm. 15.10.1586), córką Jana Antoniego Duci z Piemontu, żoną JANA BERNARDYNA SAN SEVERINO (DE SAINT-SEVERIN), ochmistrza dworu królewskiego (zm. ok. 1570):

- 1 DIANA DE FRANCE. Urodziła się latem (może 25.07) 1538 w Piemontie lub w Paryżu. Wychowywana była przez Dianę de Poitiers (†) i stąd Brantôme to ją właśnie uznał za matkę nieślubnej córki przyszłego króla. W 1548 została legitymizowana, a 14 lutego 1553 w Paryżu wyszła za HORACEGO FARNESE, księcia Castro i prefekta Rzymu od 1545 (ur. Rzym 10.02.1532 lub w latach 1528–29, zm. 19.07.1553 od ran zadanych pod Hesdin), syna Piotra Ludwika Farnese, księcia Parmy i Piacenzy (bastarda papieża Pawła III), i jego żony Gerolamy (Girolamy), córki Ludwika Orsiniego, hrabiego Pitigliano. Po śmierci Horacego, 3 maja 1557 w Villiers-Cotterêts poślubiła FRANCISZKA DE MONTMORENCY, księcia Montmorency, hrabiego Dammartin, barona Château-

briant oraz pana l'Isle Adam od 1567, w latach 1556–72 gubernatora Paryża, marszałka Francji (ur. Chantilly 17.06 lub 17.07.1530, zm. zamek Écouen 6.05.1579), syna Annasza de Montmorency, księcia Montmorency i hrabiego Dammartin, konetabla Francji, i jego żony Magdaleny, córki René Sabaudzkiego, hrabiego Villiarso; dochowali się dwojga dzieci, które rychło zmarły. 22 czerwca 1563 Diana otrzymała tytuł księżnej Châtellerault, a w lutym 1576 należący do zmarłej w 1566 Diany de Poitiers tytuł księżnej Étampes. W sierpniu 1582 została kreowana księżną Angoulême i hrabiną Ponthieu i jednocześnie zrzekła się godności księżnej Châtellerault. Zmarła 11 stycznia 1619 w Paryżu i znalazła spoczynek w kościele minorytów na Placu Królewskim.

2 CÓRKA. Jej imię i losy nie są znane.

z JOANNĄ (JANET) STEWART, we Francji zwaną PIĘKNĄ SZKOTKĄ, damą dworu Marii, królowej Szkocji, małżonki Franciszka II (ur. 17.07.1502 lub też 1510, zm. 22.08.1560–1563, zapewne 20.02.1562), córką Jakuba IV, króla Szkocji z dynastii Stewartów, i jego kochanki Agnieszki (Izabeli), córki Jakuba Stewarta, earla Buchan, od 1525 żoną MALKOLMA FLEMINGA, lorda Fleming od 1524 (ur. ok. 1494, poległ pod Pinkie Cleugh 10.09.1547), syna Jana Fleminga, lorda Fleming, i jego żony Eufemii Drummond, któremu urodziła liczne dzieci, metresą królewską od ok. 1450:

3 HENRYK, BASTARD D'ANGOULÊME (BASTARD DE VALOIS), KAWALER D'ANGOULÊME. Urodził się wiosną 1551 w Aix-la-Chapelle. W 1562 został świeckim opatem w La Chaise-Dieu, a w 1573 w klasztorze św. Piotra w Clairac, a ponadto otrzymał nominację na wielkiego przeora joannitów francuskich. Uczestniczył w rzezi hugenotów podczas nocy św. Bartłomieja w 1572, a w latach 1572–73, pod rozkazami przyrodniego brata, księcia andegaweńskiego (późniejszego Henryka III), brał udział w oblężeniu Roszeli (La Rochelle). Między 1578 a 1579 pełnił urząd kapitana floty Lewantu, a w 1579 został mianowany gubernatorem Prowansji. Zginął w pojedynku z Filipem Altoviti, baronem Castella-ne (także odniósł śmiertelne rany), 2 czerwca 1586 w Aix-en-Provence. Spoczął w tamtejszym kościele karmelitów.

z NICOLE DE SAVIGNY, baronową Saint-Rémy oraz panią Fontette, Châtellier i Noès, damą dworu Katarzyny Medycejskiej (ur. 1535, zm. 4.03.1590), córką Wilhelma de Savigny, pana Saily oraz barona Givry i Thuilliers, oraz Nicole de Marez, wdową po JANIE DE

VILLE, baronie Saint-Rémy oraz panu Fontette (zm. 1552; docho-
wała się z nim dwojga dzieci), metresą królewską od 1556:

- 4 HENRYK DE SAINT-RÉMY zwany HENRI-MONSIEUR. Urodził się w 1557 w Paryżu. Był baronem Fontette, Bazoilles, Beauvoir i Essoyes, panem Noès, gubernatorem Châteauvillain, jak również pułkownikiem królewskiej kawalerii. Zmarł 14 lutego 1621 w Paryżu i spoczął w tamtejszym kościele Saint-Sulpice (św. Sulpicjusza).

Żoną Henryka de Saint-Rémy została 21 października 1592 w Essoyes KRYSZYNA DE LUZE, pani na Bazoilles (ur. 1570, zm. zamek Fontette 22.04.1636), córka Jakuba de Luze, pana Neuville-en-Verdunois i Bazoilles, barona Fontette i Saint-Rémy, oraz jego żony Michaliny du Fay, pani Bazoilles, córki Antoniego du Fay, pana Bazoilles.

Dzieci Henryka de Saint-Rémy (A–D):

RÓD DE VALOIS-SAINT-RÉMY

- A FRANCISZEK I DE VALOIS-SAINT-RÉMY. Urodził się w 1595 i w 1621 został po ojcu baronem Fontette, Bazoilles, Beauvoir i Essoyes. 13 lipca 1637 w Nancy ożenił się z SZARLOTTĄ MAŁGORZATĄ DE MAULÉON (zm. po 1661), córką Ludwika Karola de Mauléon (Mauléon-la-Bastide), pana Autigny i Saint-Elophé, i jego żony Krystyny de La Mothe. Zmarł bezpotomnie 12 lipca 1648.

- B RENÉ I DE VALOIS-SAINT-RÉMY. Urodził się między ok. 1595 a 1600 (mógł być młodszy od urodzonego w 1599 Jakuba). Po śmierci ojca w 1621 został panem Noès, zaś bezpotomna śmierć starszego brata Franciszka w 1648 uczyniła go baronem Fontette, Bazoilles, Beauvoir i Essoyes. Był kapitanem królewskiej piechoty. Zmarł 11 marca 1663 na zamku w Fontette i został pochowany w rodowej krypcie w Fontette.

25 kwietnia 1635 (lub 1636) w Essoyes poślubił on JAKOBINĘ BRÉVEAU (BRÉREAU, BREVOT) (zm. zamek Fontette 5.12.1674), córkę Mikołaja Bréveau.

Synowie René I de Valois-Saint-Rémy (I–VII):

- I RENÉ II DE VALOIS-SAINT-RÉMY. Urodził się po 25 marca 1636 (data chrztu w Fontette). Był oficerem królewskiej kawalerii. Po śmierci ojca w 1663 został baronem Fontette, Bazoilles, Beauvoir i Essoyes oraz panem Noès. 30 lipca 1666 w Paryżu ożenił się z MARIĄ DE LA MARCK, wdową po Piotrze de Vion, panu Gaillon. Zmarł bezdzietnie 5 grudnia 1674 i został pochowany w Fontette.

- II HENRYK DE VALOIS-SAINT-RÉMY. Urodził się 23 sierpnia 1637 w Fontette. Pan Noès, kapitan armii królewskiej. Ożenił się on z MARIĄ DE MULOT (MULLOT), damą dworu królowej Anny Austriackiej (żony Ludwika XIII), lecz dzieci nie pozostawił. Zginął ok. 1692 podczas jednej z holenderskich wojen Ludwika XIV.
- III REMIGIUSZ SEBASTIAN DE VALOIS-SAINT-RÉMY. Urodził się on w marcu 1639. Baron Bazoilles i Fontette, kapitan kawalerii królewskiej. Ok. 1663 ożenił się z N DE COLNE, a następnie z MARIĄ KLEOFILĄ D'ANGLURE. Zmarł przed 1674.
- Z pierwszą z wymienionych małżonek dochował się syna:
- a LUDWIK RENÉ DE VALOIS-SAINT-RÉMY. Tytułował się hrabią Fontette. W 1692 we Frouard ożenił się z FRANCYSZKĄ AGNIESZKĄ DE BANNEROT, zmarł trzy lata później (1695).
- Córka Ludwika René de Valois-Saint-Rémy:
- i ANNA TERESA DE VALOIS-SAINT-RÉMY. Urodzona w 1692 we Frouard, tam też w 1715 wyszła za mąż za hrabiego LUDWIKĄ DE FERRARIS (zm. 1733). Zmarła w 1754.
- IV PIOTR DE VALOIS-SAINT-RÉMY. Urodził się przed 17 września 1644 (data chrztu) na zamku w Fontette, zmarł zaś po 1648.
- V KAROL FRANCISZEK DE VALOIS-SAINT-RÉMY. Urodził się on 13 lutego 1646 na zamku w Fontette. Pan Luz, baron Bazoilles i Fontette, kapitan wojsk królewskich. Jego żoną została BARBE COLLENEL, córka Franciszka Collenela i poślubionej mu Małgorzaty Fleuriot, nie są jednak znane ani ich dzieci, ani data śmierci Karola Franciszka.
- VI PIOTR RENÉ DE VALOIS-SAINT-RÉMY. Urodził się 5 lipca 1648 na zamku w Fontette, a zmarł 17 stycznia 1694 w Mesnil-Lettre i tam również spoczął.
- Być może z poślubioną w 1667 JOANNĄ FELIX (ur. 1637, zm. Mesnil-Lettre 20.07.1697) dochował się syna:
- a TOMASZ DE VALOIS-SAINT-RÉMY. Na świat przyszedł w 1668 w Mesnil-Lettre. Dwukrotnie zawierał związki małżeńskie: z JOANNĄ DE LA VICQ oraz FRANCYSZKĄ BEAUGRAND. Data jego śmierci nie jest znana.
- Dzieci Tomasza de Valois-Saint-Rémy (i-iii):
- i PIOTR DE VALOIS-SAINT-RÉMY. Urodził się on w 1689 w Montagnon. Tak jak ojciec, żenił się dwukrotnie:

przed 1711 poślubił KATARZYŃĘ CHAPERON, z którą miał córkę, a w 1725 w Troyes pojął za żonę JOANNĘ VINCENT, która dała mu liczne dzieci. Zmarł w 1741 w Troyes, gdzie spoczął obok drugiej żony.

Jego zstępni, BARONOWIE FONTETTE I ESSOYES, wygasli po mieczu u schyłku XIX w.

ii PIOTR DE VALOIS-SAINT-RÉMY. Urodzony w Montagnon w 1703, zmarł bezżennie w 1752 w Troyes.

iii EDMEE DE VALOIS-SAINT-RÉMY. Urodziła się w 1684 w Montagnon, lecz jej dalsze losy nie są znane.

VII PIOTR JAN DE VALOIS-SAINT-RÉMY. Urodził się 9 września 1649 na zamku w Fontette. Pan Luz (Luze), później baron Bazoilles i Fontette oraz pan Noès; major kawalerii królewskiej. Zmarł przed 4 marca 1714.

Żenił się dwukrotnie: z RENATĄ MAŁGORZATĄ DE COURTLES oraz – 26 stycznia 1673 w Saint-Aubin – z MARIĄ DE MULLOT (ur. 1654, zm. Saint-Aubin 20.12.1704, pochowana tamże), córką Pawła de Mullot i Szarlotty de Chaslus, z którą miał dwoje dzieci:

a MIKOŁAJ RENE DE VALOIS-SAINT-RÉMY, pan na Luz (Luze). Urodził się w 1678 w Saint-Aubin, a zmarł w 1759 na zamku w Fontette.

Z poślubioną w 1714 w zamku Fontette MARIĄ ELŻBIETĄ DE VIENNE dochował się trzech synów:

i PIOTR MIKOŁAJ RENE DE VALOIS-SAINT-RÉMY (DE LUZ DE SAINT-RÉMY). Urodzony w 1716 w zamku Fontette, poległ we Flandrii w 1744.

ii JAKUB I DE VALOIS-SAINT-RÉMY (DE LUZ DE SAINT-RÉMY). Pan na Luz (Luze), tytułował się baronem Saint-Rémy. Zmarł w 1762 w Paryżu.

W 1755 w Langers ożenił się z MARIĄ JOSSEL, która urodziła mu syna JAKUBA II DE VALOIS-SAINT-RÉMY (DE LUZ DE SAINT-RÉMY), na którego bezpotomnej śmierci w 1785 wygasła ta linia rodu, a także trzy córki; najstarszą była JOANNA DE VALOIS-SAINT-RÉMY (DE LUZ DE SAINT-RÉMY), tytułująca się hrabiną la Motte (ur. 1756, zm. 1791), bohaterka słynnej afery naszyjnikowej u schyłku panowania Ludwika XVI.

iii KAROL DE VALOIS-SAINT-RÉMY (DE LUZ DE SAINT-RÉMY).
Urodzony w 1720 w zamku Fontette, w późniejszym
czasie przeniósł się wraz z rodziną do Niemiec, gdzie
zmarł w nieznanym roku.

Z poślubioną MAŁGORZATĄ DE CLERMONT miał dwoje
dzieci. Linia jego potomków wygasła w XX w.

b BARBE TERESA DE VALOIS-SAINT-RÉMY. Urodzona w 1674
w Saint-Aubin, zmarła w nieznanym czasie po 1718.

C JAKUB DE VALOIS-SAINT-RÉMY. Urodzony 12 sierpnia 1599 w zamku
Fontette, zmarł po 1621.

D MARIA MAŁGORZATA DE VALOIS-SAINT-RÉMY. 6 listopada 1621 poślubiła
JOACHIMA DE MARRON, barona Cullée.

z nieznaną kobietą:

5 JAN DE MOREL.

FRANCISZEK II

1559-1560

Ojciec: HENRYK II (← s. 336)

Matka: KATARZYNA MEDYCEJSKA (← s. 338)

Rodzeństwo: (← biogr. Henryka II)

*

Na świat przyszedł 16 stycznia 1544 w pałacu w Fontainebleau. Od urodzenia tytułowany księciem Bretanii, po akcesji ojca 31 marca 1547 został delfinem Viennois. Od dnia zaślubin 24 kwietnia 1558 tytułował się królem Szkocji (gdzie jednak najczęściej określano go królem małżonkiem), zaś śmierć ojca 10 lipca 1559 uczyniła go królem Francji. 18 września 1559 został ukoronowany w katedrze Notre-Dame w Reims przez kardynała Karola do Bourbon. Od 1558 tytułował się *de iure uxoris* królem małżonkiem Anglii i Irlandii. Przez całe panowanie Franciszka II faktyczne rządy we Francji sprawowali wujowie żony króla, Gwizjusze.

Zmarł na przewlekłą i ciężką chorobę (badacze podejrzewają ropień ucha wewnętrznego, zapalenie wyrostka sutkowatego, ucha lub opon mózgowych) 5 grudnia 1560 w pałacu hôtel Grosloz w Orleanie. Został pochowany w Saint-Denis, jego serce złożono w kościele klasztorным paryskich celestynów.

Małżonka Franciszka II:

Poślubiona 24 kwietnia 1558 w katedrze Notre-Dame w Reims:

MARIA I SZKOCKA

Była córką Jakuba V, króla Szkocji z dynastii Stewart (Stuart), i jego drugiej żony Marii, córki Klaudiusza Lotaryńskiego, księcia Guise (Gwizjusza) (pierwszą żoną Jakuba V była Magdalena Francuska, córka króla Franciszka I). Urodziła się 8 grudnia 1542

w pałacu w Linlithgow i po rychłej śmierci ojca 14 grudnia została królową Szkocji. Koronacja Marii I odbyła się 9 września 1543 w kaplicy królewskiej w zamku Stirling. Wobec małoletniości królowej, rządy sprawował jej kuzyn Jakub Hamilton, earl Arran, a od 12 kwietnia 1554 matka Marii. 7 lipca 1548 zaręczono Marię z delfinem i 7 sierpnia tego roku wysłano do Francji. Od śmierci królowej angielskiej Marii I 17 listopada 1558, będąc po kądzieli prawnuczką Henryka VII, przy poparciu Francji zgłosiła pretensje do korony Tudorów; tytułowała się odtąd królową Anglii i Irlandii. Po akcesji męża 10 lipca 1559 została królową małżonką Francji i 18 września tego roku lub 24 kwietnia 1560 w katedrze Notre-Dame w Reims została ukoronowana przez kardynała Karola de Bourbon.

Po śmierci Franciszka II zimą 1560 otrzymała tytułem oprawy wdowiej księstwo Turenii i hrabstwo Poitou, które dzierżyła do czasu opuszczenia Francji w sierpniu 1561. 19 sierpnia 1561 wyładowała na ojczystej ziemi, po czym objęła osobiste rządy w Szkocji. 29 lipca 1565 w kaplicy pałacu Holyrood w Edynburgu wyszła za swojego kuzyna HENRYKA STUARTA, lorda Darnley, w 1565 kreowanego księciem Albany, baronem Ardmannoch oraz earlem Ross i od tegoż roku tytułowanego królem Szkocji (ur. zamek Newsham 7.12.1545, zamordowany w Kirk o'Field pod Edynburgiem 10.02.1567), syna Mateusza Stuarta, earla Lennox i lorda Darnley, lorda porucznika północnej Anglii, potomka bocznej linii rodu Stewart, i jego żony Małgorzaty, córki Archibalda Douglasa, earla Angus i lorda Douglas, kanclerza Szkocji. Mieli syna, który w 1567 objął po matce tron szkocki jako Jakub VI, a w 1603 został królem Anglii Jakubem I. 23 kwietnia 1567 Maria została pojmana przez zbuntowanych szkockich lordów pod przywództwem jej przyrodniego brata, earla Moray, i osadzona w Dunbar, a następnie w Lochleven, gdzie 24 lipca podpisała akt abdykacji na rzecz jedyne go syna. 2 maja 1568 zdołała uciec i próbowała odzyskać władzę, lecz 13 maja pod Longside jej wojska uległy przeważającym siłom regenta Moraya. Jej trzecim mężem został poślubiony 15 maja 1567 w kaplicy pałacu Holyrood w Edynburgu JAKUB HEPBURN, earl Bothwell oraz lord Hailes od 1556, w 1567 kreowany księciem Orkadów, lordem Szetlandów i markizem

Fife (ur. ok. 1535, zm. zamek Dragsholm 14.04.1578), syn Patryka Hepburna, earla Bothwell i lorda Hailes, lorda wielkiego admirała Szkocji, oraz jego pierwszej żony Agnieszki, córki Henryka Sinclair, lorda Sinclair; był on wcześniej żonaty z Joanną Gordon, z którą rozwiódł się przed zawarciem ślubu z Marią. Owocem mariażu były urodzone latem 1567 martwe bliźnięta płci męskiej. 16 maja 1568 Maria przekroczyła angielską granicę, lecz została rychło aresztowana z rozkazu Elżbiety I, która obawiała się prentensji Marii do angielskiego tronu. Resztę życia była królowa Szkocji spędziła w więzieniu. 11 sierpnia 1586 została oskarżona o udział w spisku na życie Elżbiety I (spisek Babingtona), 25 października 1586 uznano ją winną zdrady stanu i skazano na karę śmierci, po czym stracono 8 lutego 1587 na zamku w Fotheringhay. Jej zabalsamowane ciało spoczywało w jednej z komnat do lipca 1567, kiedy złożono je w katedrze w Peterborough. We wrześniu 1612 szczątki królowej szkockiej zostały na polecenie jej syna przeniesione do opactwa Westminsterkiego.

KAROL IX

1560-1574

Ojciec: HENRYK II (← s. 336)

Matka: KATARZYNA MEDYCEJSKA (← s. 338)

Rodzeństwo: (← biogr. Henryka II)

*

Urodził się 27 czerwca 1550 na zamku w Saint-Germain-en-Laye pod Paryżem i na chrzcie otrzymał imiona KAROL MAKSYMILIAN. Od urodzenia tytułowany księciem Angoulême, 24 października 1550 przejął po zmarłym bracie Ludwiku godność księcia Orleanu. Od akcesji starszego brata Franciszka II 10 lipca 1559 tytułowany był MONSIEUR, a po jego rychłym zgonie 5 grudnia 1560 został królem Francji. Koronacja Karola, której dopełnił kardynał Karol Lotaryński, miała miejsce 15 maja 1561 w katedrze Notre-Dame w Reims. Faktyczne rządy w imieniu króla, także po osiągnięciu przezeń pełnoletniości w 1563, sprawowała jego matka. W maju 1572 stadhouder niderlandzki Wilhelm Orański, szukający oparcia w walkach z Hiszpanią o suwerenność północnych prowincji Niderlandów, ogłosił Karola IX „Obrońcą Holandii”.

Zmarł na gruźlicę płuc 30 maja 1574 w podparyskim zamku Vincennes. Ciało króla złożono w Saint-Denis, natomiast jego serce u paryskich celestynów.

Małżonka Karola IX:

Zaślubiona *per procura* 22 października 1570 w katedrze w Spirze i osobiście 26 listopada tegoż roku w Mézières-en-Champagne:

ELŻBIETA AUSTRIACKA

Była córką Maksymiliana II, cesarza rzymsko-niemieckiego, króla Czech i Węgier oraz arcyksięcia Austrii, potomka austriackiej

linii Habsburgów, i jego żony a zarazem siostry stryjecznej Marii, córki Karola V, cesarza rzymsko-niemieckiego, króla Hiszpanii, Neapolu i Sycylii, władcy Niderlandów i księcia Mediolanu, potomka hiszpańskiej linii dynastii habsburskiej. Urodziła się 5 czerwca 1554 w zamku Hofburg w Wiedniu. Sakra Elżbiety na królową Francji odbyła się 25 marca 1571 w katedrze Notre-Dame w Reims, a koronatorem był kardynał Lotaryński. 25 listopada 1574 otrzymała tytułem wdowiej oprawy księstwo Berry, po czym 5 grudnia opuściła dwór. 20 stycznia 1577 wymieniła Berry na księstwa Bourbonnais (Burbonię) i Owernii. Po śmierci jedynej córki powróciła do Wiednia, gdzie w 1580 założyła klasztor klarysek pw. św. Marii Królowej Niebios, zwany Klasztorem Królowych (Königinnenkloster). Zmarła 22 stycznia 1592 w tymże klasztorze i spoczęła przed głównym ołtarzem kościoła klasztorowego. W 1782 zgromadzenie uległo sekularyzacji, zaś szczątki Elżbiety przeniesiono do krypty Księżęcej (Herzogsgruft) w wiedeńskiej katedrze św. Stefana (Szczepana).

Córka małżeńska Karola IX:

- 1 MARIA ELŻBIETA. Urodziła się 27 października 1572 w paryskim Luwrze, a zmarła dnia 2 kwietnia 1578 w pałacu hôtel d'Anjou w Paryżu i spoczęła u boku ojca w Saint-Denis.

Nieślubne potomstwo Karola IX (1–2):

z MARIĄ TOUCHET, panią Belleville i Langeais (ur. Orlean ok. 1553 lub 1549, zm. Paryż, hôtel d'Angoulême 28.03.1638), córką Jana Toucheta, pana na Beauvais i Quillart, oraz poślubionej mu Marii, córki Orable Mathy; metresą królewską od 1566, od 20 października 1578 małżonką FRANCISZKA DE BALZAC, pana Entragues, Marcoussis i Boissy, gubernatora Orleanu i Étampes (ur. 1541, zm. Malesherbes 11.02.1613), syna Wilhelma de Balzac, pana Malesherbes, Entragues i Marcoussis, barona Clermont, i jego żony Ludwiki, córki Jana d'Humières, pana Humières (urodziła mu dwie córki, m.in. Katarzynę Henrykę de Balzac d'Entragues, jedną z faworyt króla Henryka IV, o której szerzej w jego biogr.):

- 1 SYN. Urodził się w 1572 i zmarł w dzieciństwie.
- 2 KAROL DE VALOIS, BASTARD DE VALOIS zwany CHARLES MONSIEUR oraz MONSIEUR D'ANGOULÊME. Urodził się 28 kwietnia 1573 w zamku Fayet

w Delfinacie. Legitymizowany, w 1586 otrzymał urząd opata w Chaise-Dieu, a w 1589 został wielkim przeorem joannitów francuskich, nadto odziedziczył po śmierci babki hrabstwo Owernii. Był generałem kawalerii królewskiej, zaś w latach 1588–89 dowodził ową formacją. Oskarżony o spiskowanie przeciw Koronie, w 1605 został aresztowany i skazany na karę śmierci, a jego tytuły skonfiskowano. Niebawem wyrok zamieniono na dożywotnie więzienie, a ostatecznie 26 marca 1616 opuścił Bastylię, odzyskał także tytuły. W 1618 z nadania Ludwika XIII po raz wtóry dzierżył dowództwo królewskiej kawalerii. Dekretem z 1619 (zarejestrowanym dnia 13.04.1620) został kreowany księciem Angoulême, hrabią Ponthieu, Lauragais (Lauraguais) i Alets. Sprawował faktyczne dowództwo nad wojskami królewskimi oblegającymi hugenotów w Roszeli (lata 1627–28), gdzie nominalnym dowódcą był Gaston Orleański, brat Ludwika XIII. W toku wojny trzydziestoletniej posłował na dwór cesarski (1620), brał udział w walkach w Langwedocji, Lotaryngii oraz we Flandrii. Po 1643 wycofał się z życia publicznego, zmarł zaś 24 września 1650 w swoim paryskim pałacu. Został pochowany w kościele minorytów na Placu Królewskim w Paryżu, a jego zabalsamowane serce złożono u paryskich kordelierów.

Pierwszą żoną Karola de Valois (d'Angoulême) została 6 maja 1591 w Pezenas (kontrakt ślubny) SZARLOTTA DE MONTMORENCY, hrabina Fleix (ur. 1572, zm. Paryż 12.08.1636), córka Henryka de Montmorency, księcia Montmorency i hrabiego Dammartin, gubernatora Langwedocji, i jego pierwszej żony Antoniny, córki Roberta IV de La Marck, księcia Bouillon, hrabiego Braine i Maulévrier, suwerennego pana Sedanu. 25 lutego 1644 w Boissy-Saint-Leger ożenił się z FRANCISZKĄ DE NARGONNE (ur. 1622, zm. zamek Montemor-en-Champagne 10.08.1713), córką Karola de Nargonne, barona Marüeil, oraz poślubionej mu Eleonory la Riviere.

Potomstwo Karola de Valois:

RÓD DE VALOIS-ANGOULÊME

Dzieci z pierwszego małżeństwa (A–C):

- A HENRYK DE VALOIS. Urodził się w 1594. Hrabia Lauragais, w 1609 z nieznanych przyczyn został wydziedziczony przez ojca. Zmarł 9 stycznia 1668 w Montigny-Lencoup (Martigny-Lancoup), gdzie również znalazł spoczynek. Nie założył rodziny.
- B LUDWIK EMANUEL DE VALOIS. Urodził się w 1596 w Clermont-en-Auvergne. Przeznaczono go do kariery kościelnej, był opatem

komendatoryjnym szeregu klasztorów, a w 1612 otrzymał godność biskupa komendatoryjnego w Agde. W późniejszym czasie zdecydował się jednak poświęcić karierze wojskowej i złożył wszystkie kościelne funkcje. W 1637 został mianowany generałem pułkownikiem kawalerii i gubernatorem Prowansji, a po śmierci ojca 24 września 1650 został księciem Angoulême, hrabią Owernii, Ponthieu, Lauragais i Alets; dzierżył także dobra Escouën, Preaux, Tancarville, Montigny i Sezane oraz baronie Coucy i Folembray. Zmarł 13 listopada 1653 w Paryżu i został pochowany obok żony w Chaumont-la-Guiche.

Jego żoną została 8 lutego 1629 HENRYKA DE LA GUICHE, pani na Chaumont-la-Guiche (ur. 1597–98 lub 8.07.1600, zm. Paryż 22.05.1682), córka i dziedziczka Filiberta de La Guiche, pana Chaumont-la-Guiche, wielkiego mistrza artylerii francuskiej i gubernatora Mâcon, Bourbonnais i Lyonnois, oraz jego drugiej żony Antoniny de Daillon, pani na Châteldon, córki Gwidona de Daillon, hrabiego Lude, barona Illiers i Chesne-Doré.

Mażeńskie dzieci Ludwika Emanuela de Valois (I–IV):

- I LUDWIK DE VALOIS. Urodził się w 1630 lub 1631. Tytułowany hrabią Owernii, zmarł 4 października 1637 w zamku Ecouen i został pochowany obok dziada w kościele minorytów na Placu Królewskim w Paryżu.
- II MARIA FRANCISZKA DE VALOIS. Urodziła się 27 marca lub 27 maja 1631 lub 1632. 3 listopada 1649 w Tulonie poślubiła ona LUDWIKA LOTARYŃSKIEGO, wielkiego szambelana Francji od 1644, księcia Joyeuse od 1647, *de iure uxoris* księcia Angoulême, hrabiego Ponthieu etc. od 1653, hrabiego Eu od 1654 oraz wielkiego szambelana Francji (ur. 11.01.1622, zm. Paryż 27.09.1664), syna Karola Lotaryńskiego, księcia Guise (Gwizjusza) i *de iure uxoris* Joyeuse z bocznej linii lotaryńskiej dynastii Vaudémont, i jego żony Henryki Katarzyny de Joyeuse, księżnej Joyeuse. Owocem tego mariażu było dwoje dzieci – z nich syn Ludwik Józef Lotaryński, książę Guise (Gwizjusz), ożenił się z Mademoiselle d'Alençon, córką Gastona Orleańskiego (→ rozdział IV, biogr. Henryka IV). Po śmierci ojca dnia 13 listopada 1653 Maria Franciszka została księżną Angoulême, hrabiną Ponthieu, Lauragais i Alets etc. Zaawansowaną wiekiem Marię Franciszkę umieszczono w klasztorze w Essey koło Alençon, gdzie zmarła 4 lub 5 maja 1695 lub 1696.

III ARMAND DE VALOIS. Urodził się 14 lipca 1635 w Paryżu. Od śmierci najstarszego brata Ludwika jesienią 1637 był spadkobiercą ojca i jako taki nosił tytuł hrabiego Owernii. Zmarł 16 listopada 1639 w Paryżu i spoczął u boku starszego brata w kościele minorytów na Placu Królewskim w Paryżu.

IV FRANCISZEK DE VALOIS. Urodził się 24 kwietnia 1639 w Aix-en-Provence i od śmierci starszego brata jesienią tegoż roku tytułowany był hrabią Owernii. Zmarł 10 lipca 1644 w Salon-de-Craux (Salon-en-Provence) i został pochowany w tamtejszym kościele kapucynów, skąd następnie prochy hrabiego przeniesiono do katedry w Aix.

Pozamałżeński syn Ludwika Emanuela de Valois:

z nieznaną kobietą:

I ANTONI KAROL LUDWIK, BASTARD DE VALOIS, KAWALER D'ANGOUËME. Urodził się ok. 1648–49. Legitymizowany 4 września 1677, oficer armii francuskiej, walczył pod rozkazami księcia Conti w Niderlandach. Zmarł 25 września 1701.

Dochował się on naturalnej córki, która wyszła za mąż, lecz dalsze szczegóły nie są znane.

C FRANCISZEK DE VALOIS. Urodził się w 1598. Hrabia Alets, pan Montigny-Lancoup i Sezane oraz baron Folembroy i Coucy, generał kawalerii francuskiej. 26 kwietnia 1622 w Paryżu pojął za żonę LUDWIKĘ HENRYKĘ DE LA CHÂTRE (ur. ok. 1602, zm. 4.06.1634), córkę Ludwika de la Châtre, barona Maisonfort, marszałka Francji, i poślubionej mu Elżbiety (Izabeli) d'Étampes-Valençay, zmarł jednak już 19 września tego roku w Pézenas. Spoczął w kościele minorytów na paryskim Placu Królewskim.

Pozamałżeńskie córki Karola de Valois (A–B):

z ELŻBIETĄ (IZABELĄ) lub MARIĄ DE CRÉCY:

A MARIA D'ANGOUËME (DE VALOIS). Legitymizowana w lutym 1634, żona DANIELA (DAWIDA?) D'HAZEVILLE, pana Gadencourt i porucznika artylerii (mieli troje dzieci), a następnie Dawida Dadé, pana Becheron (Berson).

B ANNA DE VALOIS. 18 maja 1638 została mniszką w Morienvall. Jej dalsze losy nie są znane.

HENRYK III

1574-1589

Ojciec: HENRYK II (← s. 336)

Matka: KATARZYNA MEDYCEJSKA (← s. 338)

Rodzeństwo: (← biogr. Henryka II)

*

Urodził się 19 września 1551 w pałacu w Fontainbleau. Na chrzcie otrzymał imiona ALEKSANDER EDWARD, zaś imię nieżyjącego ojca przyjął podczas bierzmowania 18 marca 1566 w katedrze w Tuluzie i odtąd posługiwał się wyłącznie nim. Od chwili narodzin był tytułowany księciem Angoulême. 8 grudnia 1560, trzy dni po akcesji starszego brata Karola, otrzymał należącą do niego godność księcia Orleanu; odtąd przysługiwał mu tytuł MONSIEUR. W lutym 1567 został księciem Andegawenii (Anjou) i Bourbonnais (Bourbonii), hrabią Beaufort, Forez i Montferrand, 12 listopada tegoż roku uzyskał stanowisko porucznika generalnego armii francuskiej, a 4 października 1568 wyznaczono go naczelnym wodzem w randze generała. 17 sierpnia 1569 został księciem Owernii. Po wygaśnięciu dynastii Jagiellonów, w wyniku pierwszej tzw. wolnej elekcji, 11 maja 1573 panowie polscy obrali go królem Polski i wielkim księciem Litwy. 16 maja w kolegiacie (obecnej archikatedrze) św. Jana w Warszawie prymas Jakub Uchański oficjalnie desygnował Henryka na króla polskiego i wielkiego księcia litewskiego, a po przybyciu elekta do Polski ukoronował go 21 lutego 1574 w wawelskiej katedrze śś. Stanisława i Wacława. Na wieść o śmierci Karola IX, która uczyniła go królem Francji, nocą z 18 na 19 czerwca 1574 potajemnie wymknął się z Wawelu i zbiegł do ojczyzny. Jego sakra na króla Francji miała miejsce 13 lutego 1575 w katedrze Notre-Dame w Reims, a dopełnił jej arcybiskup Met-

zu. Sejm Rzeczypospolitej zdetronizował go 12 maja 1575, lecz do końca życia tytułował się królem polskim.

1 sierpnia 1589 został śmiertelnie raniony przez dominikańskiego mnicha Jakuba Clémenta w pałacu w podparyskim Saint-Cloud i zmarł w tejże rezydencji następnego dnia. Zabalsamowane serce monarchy złożono w miejscowym kościele, ponieważ jednak zarówno Paryż jak i Saint-Denis pozostawały w rękach wrogiej królowi Ligii, ciało Henryka III złożono w opactwie św. Korneliusza w Compiègne. Dopiero latem 1610, podczas uroczystego pogrzebu Henryka IV szczątki ostatniego z Walezjuszy przeniesiono wraz z prochami jego matki do Saint-Denis.

Małżonka Henryka III:

Poślubiona 15 lutego 1575 w katedrze Notre-Dame w Reims:

LUDWIKA LOTARYŃSKA

Była córką Mikołaja Lotaryńskiego, księcia Mercœur i hrabiego Vaudémont z bocznej linii panującej w księstwie lotaryńskim dynastii Vaudémont, oraz jego pierwszej żony Małgorzaty van Egmond (Egmont), córki Jana II, hrabiego Egmond. Urodziła się 30 kwietnia 1553 na zamku w Nomeny. Nigdy nie została koronowana na królową francuską i polską. 20 maja 1592 uzyskała tytułem wdowiej oprawy księstwa Bourbonnais (Burbonii) i Owernii. Zmarła dnia 29 stycznia 1601 w pałacu w Moulins i została pochowana w kościele kapucynów na placu Vendôme w Paryżu; w 1817 z rozkazu Ludwika XVIII jej prochy przeniesiono do Saint-Denis.

Potomstwo Henryka III i Ludwiki Lotaryńskiej:

PORONIENIE. Miało miejsce zimą 1575/76 lub wiosną 1576 w Luwrze.

*

Na Henryku III wygasła dynastia Walezjuszy. Zgodnie z prawem salickim, po jego bezpotomnej śmierci na tron Francji wstąpił najbliższy krewny po mieczu, pierwszy książę krwi Henryk de Bourbon, jako król Nawarry Henryk III, jako król francuski Henryk IV, początkując panowanie najmłodszej gałęzi Kapetyngów – Burbonów.

